

Kui tääl o sossu?

PERHENEUVOJIENTÄ KÄSITYKSIÄ TEKEMÄSTÄÄN SOSIAALITYÖSTÄ

SARI INKILÄ

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2016

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

SARI INKILÄ: ”Kui tääl o sossu?” Perheneuvojien käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä

Pro gradu -tutkielma, 91 sivua, 4 liitesivua

Sosiaalityö

Ohjaajat: Timo Harrikari ja Timo Toikko

Huhtikuu 2016

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla Tampereen yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää perheneuvojien käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä. Tarkastelun kohteena ovat sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet eli ammattitaito, ammattitieto ja eettiset toimintaperiaatteet perheneuvojien työssä. Tutkimuksessa selvitetään myös perheneuvojien käsityksiä sosiaalityön tehtävistä ja rooleista perheneuvolatyön eri osa-alueilla. Samalla selvennetään sitä, millaisena perheneuvojat kuvaavat sosiaalityön asemaa osana perheneuvolatyötä. Tutkimuksessa haetaan vastausta siihen, millaisena sosiaalityö näyttäytyy perheneuvojan työssä.

Tutkimus on kvalitatiivinen. Tutkimusaineisto on kerätty haastatteleamalla seitsemää länsisuomalaisen perheneuvolan sosiaalityöntekijää, joiden ammattinimikkeenä on perheneuvoja. Teemahaastattelut on analysoitu fenomenografisella tutkimusotteella aineistolähtöistä sisällönanalyysiä käyttäen.

Tutkimustulosten mukaan perheneuvolassa työskentelevien perheneuvojien työ pohjautuu sosiaalityön viitekehykseen. Perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden käsityksen mukaan perheneuvojan työ on professionaalinen auttamisen ammatti. Työssä toimiminen edellyttää sosiaalityön tutkinnon lisäksi psykososiaalisen osaamisen hankkimista. Tarkasteltaessa perheneuvojan työtä sosiaalityön viitekehyyksessä, perheneuvolan sosiaalityön yhteys tapauskohtaiseen sosiaalityöhön nousee selkeästi esille. Perheneuvojien käsityksistä tehdyn johtopäätöksen mukaan perheneuvolan professionaalinen sosiaalityö on nähtävissä tapauskohtaisena työskentelynä, jossa ongelmanratkaisu tapahtuu prosessina. Asiakkuus perustuu perheneuvolassa pääsääntöisesti vapaaehtoisuuteen. Tämä luo edellytykset sille, että työskentely pohjautuu kumppanuussuhteeseen, milloin asiakas ja työntekijä toimivat rinnakkain kunnioittaen toistensa tietoa. Perheneuvolassa tehtävä sosiaalityö on perheneuvojien käsitysten mukaan vuorovaikutuksellista ihmissuhdetyötä. Työ edellyttää laajaa käsitystä perheistä, yhteiskunnallisista valveutuneisuutta ja oikeudellista ammattitietoa. Lisäkoulutuksen hankkimisen ohella perheneuvojat korostavat työkokemuksen tärkeyttä tapauskohtaisen sosiaalityön tekemisessä. Myös aikaisemalla koulutustaustalla sekä omakohtaisella kokemuksella on merkitystä perheneuvojan työssä. Professionaalilla sosiaalityöllä on perheneuvojien käsitysten mukaan selkeä asema perheneuvolan moniammatillisessa työskentelyssä.

Avainsanat: perheneuvonta, sosiaalityö, tapauskohtainen sosiaalityö (casework), sosiaalityö ammatina, professionaalinen sosiaalityö.

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

SARI INKILÄ: “Why is there a social worker” Family counselors’ opinions about social work

Master's Thesis, 91 pages, 4 appendix pages

Social Work

Supervisor: Timo Harrikari and Timo Toikko

April 2016

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service in accordance with the quality management system of the University of Tampere.

The purpose of this thesis is to survey family counsellors’ opinions about the social work they are doing. The subject of the review is the dimensions of social work expertise: professional skills, knowledge and ethical operating principles from family counsellors’ standpoint. What are the family counselling tasks and roles from the family counsellor’s point of view? How do the family counsellors represent the position of social work as a part of family counselling? The aim in the research is to find an answer to how social work appears in family counselor's work.

This is a qualitative research. The empirical research material is collected by surveying seven social workers who are working at the family counselling clinic in West Finland. The data of these interviews is analyzed by content analysis with phenomenographic approach.

Based on the research results family counsellors’ work is based on the social work’s framework. According to the views of the social workers who work at the counselling clinic, family counsellors’ work is a profession of helping which requires extra competency. The relationship between family counselling and casework stood out when analyzing the framework of social work. Social work at family counseling clinic is a case-specific work with a problem solving method. The relationship between a client and a social worker is based on a partnership because in general family counselling clinic’s clients are there voluntarily. The relationship is also reciprocal. Family counsellors’ opinion is that social work at a family counselling clinic is interactive case-specific relationship work which needs extensive knowledge about family, sociological problems and societal changes and knowledge of the legal field. In addition to the professional education, importance of work experience became also emphasized. Previous education and experiential knowledge are significant when doing social work. Social work has a clear position in the multi-professional work of family counselling clinic.

Keywords: family counselling, social work, casework, social work as a profession.

SISÄLLYS:

1	JOHDANTO	6
2	SOSIAALITYÖ	10
2.1	Sosiaalityö ammattina	11
2.1.1	Sosiaalityön asiantuntijuuden rakentuminen	12
2.1.2	Professionaalisuus.....	14
2.1.3	Työn rutiineista reflektiivisyyteen	17
2.1.4	Kumppanuus sosiaalityössä	21
2.2	Tapauskohmainen sosiaalityö (casework).....	23
3	KASVATUS- JA PERHENEUVONTA.....	30
3.1	Kasvatus- ja perheneuvolatoiminnan vaiheet.....	31
3.2	Perheneuvolan sosiaalityö	34
3.3	Terapeuttinen sosiaalityö toiminnallisena perspektiivinä	35
4	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	38
4.1	Tutkimustehtävä	38
4.2	Aineiston muotoutuminen	38
4.3	Menetelmät.....	40
4.4	Aineiston analysointi.....	42
4.5	Tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja tietoteoreettinen pohdinta	45
5	TUTKIMUSTULOKSET	49
5.1	Reflektointi tuo esille kumppanuuteen pohjautuvan tapauskohtaisen sosiaalityön ja professionaalisuuden.....	49
5.1.1	Sosiaalityö perheneuvolassa on kumppanuuteen perustuvaa tapauskohtaista ihmissuhdetyötä	53
5.1.2	Perheneuvolan professionaalisen sosiaalityön tietopohja	63
5.2	Professionaalisen sosiaalityön asemoituminen perheneuvolassa	67
5.2.1	Perheneuvolan tapauskohtaisen sosiaalityön vaatimuksia	68
5.2.2	Professionaalisen sosiaalityön asema perheneuvolassa	71

6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	77
7	POHDINTA	82
	LÄHTEET.....	85
	LIITTEE.....	92
	Liite 1. Tutkimuslupa.....	92
	Liite 2. Tutkimuksen teemat.....	94
	Liite 3. Haastattelupyyntö.....	95
	KUVIOT	
	Kuvio 1. Ongelmanratkaisu prosessina.....	28
	Kuvio 2. Reflektointi tuo esille kumppanuuteen pohjautuvan tapauskohtaisen sosiaalityön ja professionaalisuuden.....	44
	Kuvio 3. Professionaalisen sosiaalityön asemoituminen perheneuvolassa.....	45

1 JOHDANTO

Tämä tutkielma tarkastelee perheneuvolassa tehtävää sosiaalityötä. Uudessa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) mainitaan selkeästi sosiaalityö osana kasvatus- ja perheneuvonnan monialaista toteuttamista. Työskennellessäni perheneuvolassa sosiaalityöntekijänä olen kuitenkin havainnut, ettei perheneuvola mielletä aina sosiaalityön kontekstiksi. Asiakastyössä olen joutunut selittämään sitä, miksi nimikkeenä on sosiaalityöntekijä eikä perheneuvoja ja mitä sosiaalityöntekijä tekee työskennellessään perheneuvolassa.

Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliiton julkaisun, *Suosituksat kasvatus- ja perheneuvonnan järjestämiseksi 2008*, mukaan kasvatus- ja perheneuvonta on oma erikoisalueensa, joka ei ole samaistettavissa suoraan muuhun sosiaalityöhön. Kyseisen julkaisun mukaan kasvatus- ja perheneuvonta on psykologisen, sosiaalisen ja lääketieteellisen alan asiantuntijoiden yhteistyössä toteuttamaa tutkimusta ja hoitoa. Perheneuvolan perheneuvojat ovat koulutukseltaan sosiaalityöntekijöitä, jotka ovat hankkineet pätevyyden perheneuvojan virkaan vuonna 2008 lopetetun perheneuvojan erikoistumiskoulutuksen tai esimerkiksi uusperheneuvojakoulutuksen kautta.

Tutkimus tarkastelee perheneuvojien käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä. Tutkimustehtävänä on selvittää ja analysoida perheneuvoloissa työskentelevien perheneuvojien kokemusten kautta muodostuneita käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä. Sekä sitä, miten perheneuvojat näkevät sosiaalityön asemoituvan omassa työssään. Tutkimusta ohjaavat seuraavat kysymykset: Millaisia käsityksiä perheneuvojilla on sosiaalityön ammattitaidosta, ammattitiedosta sekä eettisistä toimintaperiaatteista omassa työssään? Millaisia käsityksiä perheneuvojilla on sosiaalityön tehtävistä ja rooleista perheneuvolatyön eri osa-alueilla? Millaisia käsityksiä perheneuvojilla on sosiaalityön asemasta osana perheneuvolatyötä?

Tutkimuksellinen taustasitoumukseni ja olettamukseni on, ettei sosiaalityö ole perheneuvolatyössä suuressa merkityksessä. Olen työskennellyt perheneuvolassa sosiaalityöntekijänä vajaan vuoden ajan. Työkokemukseni perusteella muodostunut käsitykseni on, että myös perheneuvojien työ perheneuvolassa on enemmän psykoterapeuttista tai psykososiaalista työskentelyä kuin sosiaalityötä. Tässä tutkimuksessa haluan kuitenkin tutkia sitä, miten sosiaalityö paikantuu perheneuvolan perheneuvojien työskentelyssä.

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden, perheneuvonnan asiantuntijoiden, kokemustietoa ja käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä suhteessa asiakkaisiin. Tutkimuksen tiedonintressi on hermeneuttinen. Pyrkimyksenä on kuvailla ja ymmärtää perheneuvolassa tehtävää sosiaalityötä sekä sitä, miten sosiaalityön asiantuntijuus on rakentunut perheneuvolan sosiaalityössä. Näistä lähtökohdista tutkimuskysymykseksi muotoutuu: *Millaisena sosiaalityö näyttäytyy perheneuvojan työssä?*

Tutkimuskysymyksen kautta on tarkoitus tuoda keskusteluun sosiaalityön näkökulmaa perheneuvolassa tehtävässä työssä. Pääsääntöisesti tutkimukset, joita sosiaalityön alalla on tehty perheiden parissa työskentelystä, sijoittuvat lastensuojelun kontekstiin. On kuitenkin tärkeää tuoda esille se, että perheneuvolassa tehdään sosiaalityötä ja myös se, että sosiaalityö on osa perheneuvojen työtä. Kun tavoitteena on tuoda esille sosiaalityön ammattikäytäntöä ja määriteltäessä sen edellyttämää osaamista, on tärkeää tehdä näkyväksi sosiaalityön pysyvät ydinelementit, mutta antaa tilaa myös ammatin ajallisesti sekä toiminnallisesti muuttuville osa-alueille (ks. Kananoja, Lähteinen & Marjamäki 2011, 23).

Aiempaa tutkimusta, joka käsittelee perheneuvolassa tehtävään työhön, on saatavilla melko niukasti. Sosiaalityön alalla tehdyt tutkimukset ovat käsitelleet esimerkiksi perheneuvolan toimintaympäristössä käytettyjä työkäytäntöjä, asiakkaiden kokemuksia tai niissä on tutkittu perheneuvolatyön vaikuttavuutta. Esimerkiksi Suomessa tehdyistä sosiaalityön väitöskirjoista vuosilta 1994–2015 ainoastaan yksi tarkastelee perheneuvolatyöskentelyä.

Suvi Keskisen (2005) väitöskirjan tutkimus on tehty kahdessa perheneuvolassa ja yhdessä yksityisessä perheterapiayksikössä. Kyseisessä väitöskirjassa, *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat*, tutkitaan perheammattilaisten väkivaltatyötä. Keskinen on kerännyt tutkimuksen aineiston havainnoimalla ja nauhoittamalla asiakastilanteita ja viranomaistapaamisia sekä haastatteleamalla niissä mukana olleita työntekijöitä.

Marja Virolainen (2011) on lisensiaattityössään *Lapsiperheiden kokemukset perheneuvolatyöstä* kuvannut sekä aikuisten että lasten näkökulmasta lapsiperheiden kokemuksia perheneuvolan toiminnasta. Kyseisessä tutkimuksessa selvitetään perheneuvolan asiakkaiksi tulevien apuun liittyviä ennakko-odotuksia saamastaan avusta sekä sitä, miten he kokevat käyntiensä jälkeen sen toteutuneen. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään sitä, onko eri asiakasryhmillä erilaisia ajatuksia tutkittavasta asiasta. Tutkimuksessa arvioinnin kohteena on myös se, löytyykö asiakkaiden mielipiteiden perusteella auttamissuhteiden Brickmanin mallin mukaisia käsityksiä. Tällöin auttamissuhteiden malleja ovat asiantuntijamalli, itseohjautuva malli, voimaistumismalli ja suoran ohjauksen malli.

Sanna Riihelä-Palmu (2008) on tutkinut sosiaalityön pro gradu -tutkielmassaan toiminnallisten menetelmien käyttämistä ammatillisessa vuorovaikutuksessa perheneuvolan sosiaalityössä. Tutkimuksessa tarkastellaan toiminnallisten menetelmien kiinnittymistä sosiaalityöhön. Mihin näiden menetelmien käyttäminen perustuu sekä niitä tilanteita, joissa menetelmiä käytetään.

Pirkko Eeva-Sisko Koivula (2011) on tutkinut pro gradu-tutkielmassa auttamistyötä perheneuvolan asiakkaiden kertomuksissa. Tässä tutkimuksessa on selvitetty asiakkaiden kokemuksia perheneuvolan auttamistyöstä asiakkaiden kertomusten avulla. Tutkimuksen mukaan oleellisiksi asioiksi auttamisprosessissa nousivat vastavuoroisuus, ymmärretyksi ja hyväksytyksi tuleminen sekä kiinnipitävyys. Myös käyntien jatkuvuus oli tärkeää.

Kaisa Meriö-Mielonen (2011) on pro gradu -tutkielmassa tutkinut odotusten ja tavoitteiden toteutusta vasta ajan perheasioiden sovitteluun varanneiden sekä jo sovitteluun osallistuneiden osalta. Kyseisessä tutkimuksessa peilataan perheneuvolassa tehtyjen kyselyjen tuloksia asiakkaiden odotuksista ja tavoitteista siihen, miten avioliitto- ja sosiaalihuoltolaki määrittelee perheasioiden sovittelun.

Vuonna 2014 Eeva Vehviläinen on tehnyt pro gradu -tutkielman, jossa psykososiaalisen sosiaalityön näkökulman kautta perehdytään sosiaalityöntekijöiden näkemykseen omasta työnkuvastaan. Tutkimuksen näkökulma nojaa psykososiaalisen sosiaalityön orientaatioon.

Perheneuvolatyötä voi tutkia monesta eri näkökulmasta. Itseäni kuitenkin kiinnostaa sosiaalityön osuus perheneuvojen työssä, jolloin sosiaalityön relevanssi tutkielmassa tulee olemaan helposti saatavutettavissa. Keskittyminen perheneuvolassa tehtävään sosiaalityöhön myös rajaa tutkimusta selkeästi. Kontribuutio sosiaalityön tutkimukseen on tuoda esille se, että myös perheneuvola on sosiaalityön konteksti. Koska juuri itseäni kiinnostavasta aiheesta ei ole tehty aiemmin tutkimusta, olen päättänyt tutkimaan sitä itse.

Jorma Sipilän (1989, 57–62.) mukaan sosiaalityö on yhteiskunnan osajärjestelmä, hallinnollinen osajärjestelmä, ammatillinen käytäntö, ammatti, tieteen- tai oppiala, yhteiskunnallinen käytäntö, ideologia sekä liike. Nyt tehtävä tutkimus kohdentuu sosiaalityöhön ammatillisena käytäntönä.

Kun tutkimus kohdistuu sosiaalityöhön ammatillisena käytäntönä, on tarpeellista hahmottaa sitä, mistä tämän ammatillisen käytännön asiantuntijuus koostuu. Tärkeänä osana tämän tutkimuksen viitekehystä on Anita Sipilän (2011) väitöskirja *Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet - Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä*. Kyseisen väitöskirjan mukaan sosiaalityön asiantuntijuus koostuu ammattitiedosta, -taidosta ja eettisistä toimintaperiaatteista. Ammattitieto on tietoa yhteiskunnallista asioista sekä tietoa tekijöistä, jotka vaikuttavat ihmisen fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Sosiaalityöntekijöillä on lisäksi psykososiaalista asiantuntijatietoa

ja oikeudellista tietoa. Ammattitaitoa määrittävänä taitokokonaisuutena Sipilän mukaan on sosiaalityöntekijöiden taito toimia neutraalina ongelmatilanteita jäsentävänä asiantuntijana. Toinen tärkeä kyky Sipilän mukaan on palveluohjauksen taito, joka ilmenee asiakkaan huomioonottamisena. Eettisissä toimintaperiaatteissa on Sipilän mukaan merkittävää asiakkaan ihmisarvoinen kohtaaminen ja kohtelu sekä myös tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus. Psykososiaalisissa sosiaalityössä on vahvasti nähtävissä sosiaalityön perinteiden vaikutus. Juridishallinnolliset perinteet vaikuttavat sosiaalityön käytännön toiminnan säätelyyn sekä moraaliseen velvollisuuteen sopeutua kuntakonsernin oppeihin.

Perheneuvolatyön osa-alueiden tarkastelu on osa tätä tutkimusta. Koska sosiaalityöntekijöiden perheneuvolatyöskentelyä määrittävistä osa-alueista on tehty reilu vuosi sitten pro gradu-tutkimus, hyödynnetään sen tuloksia osana tämän tutkielman viitekehystä. Kyseinen tutkimus on Eeva Vehviläisen (2014) pro gradu -tutkimus *Psykososiaalista työtä paikantamassa. Perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä työnkuvastaan*. Vehviläisen tutkimustulosten mukaan perheneuvolatyötä määrittävät vahvasti sen arvoperustaan liittyvät osa-alueet: terapeutisuus, hoidollisuus, vuorovaikutteisuus ja dialogisuus.

Tutkimuksen keskeiset käsitteet ja osa sen teoreettista viitekehystä ovat sosiaalityö, sosiaalityö ammattina, tapauskohtainen sosiaalityö (casework) sekä perheneuvonta. Tarkasteltaessa sosiaalityötä ammattina perehdytään ensin asiantuntijuuden rakentumiseen. Sen jälkeen sosiaalityön asiantuntijuutta tarkastellaan professionaalisuuden, reflektiivisyyden ja kumppanuuden näkökulmista. Kontekstuaalisesti tutkimus sijoittuu perheneuvolaan. Kasvatus- ja perheneuvolatoimintaan perehdytään historian kautta tähän päivään, sillä tutustumalla historiaan on mahdollisuus ymmärtää nykyisyyttä. Tarkastelun kohteena on myös perheneuvolan sosiaalityö sekä terapeutinen sosiaalityön toiminnallisena perspektiivinä.

Tutkimuskysymykseen haetaan vastausta laadullisella tutkimuksella, jonka aineisto on hankittu haastatteleamalla länsisuomalaisen perheneuvolan perheneuvojia. Teemahaastattelun kysymykset on johdettu Sipilän (2011) väitöskirjan ja Vehviläisen (2014) pro gradu-tutkielman keskeisistä johtopäätöksistä. Laadullisessa tutkimuksessa ovat keskiössä merkitykset, joita pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti. Koska tämä tutkimus tarkastelee perheneuvojien käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä, empiiristä aineistoa lähestytään fenomenografisella tutkimusotteella. Aineiston analysoinnissa on käytetty laadullista sisällönanalyysiä. Tutkimusstrategisesti tutkielma on poikittaistutkimus, sillä kohdetta tutkitaan laaja-alaisesti tietynä ajankohtana.

2 SOSIAALITYÖ

Sosiaalityön käsite on moninainen. Jos sosiaalityöstä ammatillisena työnä puhutaan yhtenä ammattina, se ei tee oikeutta toiminnan sisäiselle eriytymiselle. Suhde asiakkaaseen vaihtelee suuresti paitsi sosiaalityön eri sovellusalueilla myös yksittäisten työyhteisöjen ja työntekijöiden työssä. Samalla tavalla on vaarana, että asiakas käsitetään yleiskäsitteenä, jolloin unohdetaan se tosiseikka, että asiakkaat ovat erilaisia ihmisiä, omine elämäntilanteineen, ja heidän suhteensa viranomaisiin rakentuu tämän vuoksi eri tavoin. (Pohjola 1999, 56–57.) Malcom Payne (1991) kyseenalaistaa sosiaalityön määrittämisen yksittäisenä omana kokonaisuutenaan, sillä sosiaalityölle ei ole yhtä hyväksyttyä määritelmää. Sosiaalityön määrittäminen on kontekstisidonnaista, jolloin siihen vaikuttaa kysymyksen esittämisen ajankohta sekä sosiaalinen tilanne ja kulttuuri.

Sosiaalityölle on esitetty erilaisia määritelmiä, joilla on eri tulokulma ilmiöön. Sosiaalityön voidaan määritellä olevan hallinnollinen osajärjestelmä, ammatillinen käytäntö, ammatti, tiede- tai oppiala, yhteiskunnallinen käytäntö, ideologia tai liike (Sipilä 1989, 57–62). Sosiaalityö voidaan nähdä myös yhtenä yhteiskunnan osajärjestelmänä. Tällöin sosiaalityön yhteiskunnallisena roolina ja tehtävänä on toimia arkielämän jatkuvuuden ja normaaliuuden ylläpitäjänä. (Kuokkanen 1990, 13.)

Kaiken kaikkiaan sosiaalityö on yhteiskunnallisesti vakiintunut rakenne, instituutio, jonka funktio on edistää ihmisarvoisen elämän edellytyksiä siellä, mistä ne puuttuvat. Sen tehtävänä on parantaa puutteellisia sosiaalisia oloja ja helpottaa vaikeita elämäntilanteita. Tehtävänä on myös vahvistaa sellaisten yksilöiden ja ryhmien sosiaalisia toimintaedellytyksiä, osallisuutta ja elämänotetta, joiden omat voimat ovat vähäisemmät. (Kananoja 1997)

Sosiaalityön nähdään perinteisesti liittyvän etenkin yhteiskunnassa esiintyvään köyhyyteen ja syrjäytymiseen sekä kiinnittyvän olennaisesti taloudelliseen selviytymiseen ja tätä kautta elämänhallintaan. Näihin perinteisiin teemoihin liittyvät sosiaalityön tehtäväalueet ovat kuitenkin muuttuneet viimeisinä vuosikymmeninä monimuotoisemmiksi ja haastaneet ammatillista työskentelyä. (Raunio 2000, 6.) Synnöve Karvinen (1999) näkee sosiaalityöllä olevan edessä haasteita, sillä sosiaalityön tekemisen sisällölliset ehdot ja organisaatiot ovat muutoksessa. Hyvinvointipalvelut pirstoutuvat ja kaupallistuvat, jolloin ammattilaisten vastuu sekä tavoitteiden ja toimintaedellytysten mahdollisuudet joutuvat ristiriitaan keskenään. (Emt., 20.)

Sosiaalityölle annettu yhteiskunnallinen tehtävä velvoittaa sosiaalityöntekijää suorittamaan väliintulon tilanteessa, jossa ihmisen ja hänen ympäristönsä välille on kehittynyt häiriötila. Sosiaalityöntekijä

ei kuitenkaan asetu asiakkaan ja tämän ongelman väliin. Työntekijä asettuu asiakkaan voimavaraksi tukemaan häntä toimijana ympäristöstä tulevaa ongelmaa vastaan. Sosiaalityöntekijä tulee mukaan työskentelyyn, jotta asiakkaan olisi mahdollista toimia. (Eskola 1999, 11.)

Anneli Pohjolan (1988) mukaan sosiaalityö on soveltava sosiaalitiede. Tällöin sosiaalityön tehtävänä on tutkia yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan suhteissa toteutuvaa sosiaalista. Yliopistollisena koulutuksena sosiaalityö tähtää tieteelliseen tutkimukseen perustuvan laaja-alaisen tiedon huomioimiseen.

Sosiaalityö on professio, joka aikanaan muodostui köyhien ja puutteenaisten auttamiseksi. Edelleen tänä päivänä sen tarkoitusperä on hyvin samanlainen, vaikkakin joitain muutoksia alkuperäisestä onkin tapahtunut. Sosiaalityön käytäntö on ensisijainen keino saavuttaa profession päämäärät. Sosiaalityön käytäntöjen tärkeyttä tai keskeisyyttä sosiaalityön profession ei voida liioitella. Mikä on ollut merkittävää profession historiassa, on ollut merkittävää myös sosiaalityön käytännössä. On tärkeää huomioida sekä sosiaalityön käytäntö (tietopohja, käytäntö ja tekniikat), että ne konteksti, jossa sosiaalityötä tehdään. Konteksti käsittää sosiaalitoimiston toimintakulttuurin sekä poliittisesti määrittäneet puitteet ja laajemmat sosiaaliset systeemit, jotka määrittävät sitä, miten työskennellään. Sosiaalityön käytännöt rakentuvat poliittisissa, sosiaalisissa, kulttuurisissa ja taloudellisissa puitteissa. Ne muodostuvat käytäntöjen olettamuksista, ongelmien laadusta sekä parhaimpana pidetystä tai suositeltavasta tavasta toimia. Ajan kuluessa perusolettamukset, jotka muovaavat käytäntöjä ja käytäntöjen kontekstia, muuttuvat. Vastaavasti toiminta, joka muodostuu yhdessä sosiaalisessa järjestelmässä, voi olla sopimaton työskenneltäessä toisessa sosiaalisessa järjestelmässä. Koska sosiaalinen järjestelmämme muuttuu koko ajan, käytäntö, joka on luotu yhtenä aikakautena, ei ole myöhemmin enää tarkoituksenmukainen. (Encyclopedia of Social Work 20 ed.)

2.1 Sosiaalityö ammattina

SOSNETin (2003) määritelmän mukaan: *Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityön yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen sekä sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä.*

Sosiaalihuoltolain (2014/1301) 15§ mukaan: *Sosiaalityöllä tarkoitetaan asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön, perheen tai yhteisön tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä.*

Pohdittaessa sitä, millainen sosiaalityö on ammattina, tulee olla tietoinen ammatillisen asiantuntijuuden rakentumisen edellytyksistä. Kun pohja sosiaalityön asiantuntijuudelle on rakentunut, on sosiaalityöntekijän mahdollista toimia professionaalisesti, siirtyä työn rutiineista reflektiiviseen työskentelytapaan ja asettua työskentelyssä asiakkaan kanssa kumppanuussuhteeseen.

2.1.1 Sosiaalityön asiantuntijuuden rakentuminen

Sosiaalityön asiantuntijuus muodostuu tutkimustiedosta ja kokemuksellista käytäntötiedosta. Uudenlaisen avoimen asiantuntijuuden ja tiedontuotannon prosessien voidaan ajatella olevan luovia ongelmanratkaisuprosesseja. Näissä työntekijät refleктоivat omaa toimintaansa ja suuntaavat sitä tämän jälkeen uudelleen. Vaihtoehtoisten lähestymistapojen ja käytäntöjen rakentamisessa yhdistyvät tutkimus, kriittinen reflektio, oppiminen, kokeileminen ja toiminnan arviointi. (Karvinen-Niinikoski 2005, 84–85.)

Rakentaessaan omaa asiantuntijuuttaan sosiaalityöntekijän on opeteltava erilaisia metodeja ja yksittäisiä työkäytäntöjä. Niiden osaaminen ja hallitseminen ovat sosiaalityön tekemisen välttämätön perusta. Mutta, jos niitä käytetään liian kapea-alaisesti, ne eivät palvele työn organisointia ja kokonaisvaltaista kehittämistä. (Karjalainen 2009, 198.)

Susanne White ja Gerhard Riemann (2009) esittävät, että sosiaalityön opiskelijoita tulee rohkaista käyttämään tulkinnallista sosiaalitutkimusta reflektoidakseen omaa käytännön kokemustaan ja tutkiaakseen kokemuseräisesti esiin tulleita käytännön työskentelyn ongelmia. Täten opiskelijan on helppompaa ymmärtää monimutkaista sosiaalista maailmaa, jossa hän on työskennellyt ja samalla rakentaa omaa ammatillisuuttaan. Valitettavasti byrokraattiset ja tehokkuuteen pyrkivät sosiaalityön kurssit estävät tällaiset pyrkimykset. (Emt., 85.)

Ihanteellinen sosiaalityö yhdistää ammatinharjoittajan ja tutkijan taidot, sillä tämä suuntaa oman työn professionaalisen lähestymistavan kehittymiseen. Ennalta asetetun päämäärän saavuttamiseksi valittavia menettelytapoja on vaikea jakaa kulttuurin ulkopuolella oleville henkilöille, mutta työntekijän olisi kuitenkin itse tiedostettava nämä vaihtoehtoiset työskentelytavat. (White & Riemann 2009, 85.) Kun tekee itselleen tutusta vierasta, ammattilainen voi tutkia omaa työtään. Tutkimuksen avulla voidaan paljastaa organisaation toiminnasta asioita, joita ei muuten olisi mahdollista havaita. (Emt., 89–90.) On kuitenkin hyväksyttävä myös se, että sosiaalityön tieto on myös sellaista, joka ei ole sanoitettavissa. Työssä saavutettua niin sanottua hiljaista tietoa on vaikea sanoittaa ulkopuolisille. Sosiaalityön tekemisen näkökulmaan sekoittuu paljon kokemuksellisuutta, joka on syntynyt sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä kontaktissa.

Sosiaalityön tekemiseen sisältyy monenlaisia ristiriitoja. Ammatillisuuden rakentumisessa on tiedostettava näiden professionaalisen sosiaalityön tekemiseen liittyvien häiritsevien ristiriitojen olemassaolo. Sosiaalityö voidaan nähdä auttamis- tai viranomaistyönä. Viranomaisena työskennellessään työntekijä pitää ensisijaisena organisaation näkökulmaa kun taasen auttamistyössä asiakas on sosiaalityöntekijän työnantaja. (Rostila 2012, 78–79.)

Profession ja autonomian välillä on ristiriitaa, jos asiakas ”autetaan avuttomaksi” ja hänen ei anneta ottaa vastuuta omista ratkaisuistaan. Toimiessaan professionaalisella otteella työntekijä pyrkii katsomaan asiakkaan tilannetta tämän näkökulmasta ja voi saada täten tietoa, jota ei voi etäältä katsoen saada. Asiakkaan näkökulmasta katsominen kuuluu sellaiseen sosiaalityöhön ja auttamistyöhön, jossa ammattilaisen tarkoituksena ei ole tehdä asiakkaasta ammattilaisen avusta riippuvaista. Asiakas tulee saada itse osallistumaan oman tilanteensa selvittämiseen ja ratkaisujen viemiseen käytäntöön. Näin toimien lisätään asiakkaan autonomiaa. (Rostila 2015b.) Rakentaessaan omaa ammatillisuuttaan sosiaalityöntekijän on opittava huomioimaan se, miten hän työskennellessään asettuu suhteessa asiakkaaseen.

Sosiaalityön käytännöntieto on sekä syväluotaavaa ei-tietoista toimintaa, että myös tietoista toimintaa. Ollakseen tietoinen omasta tavastaan työskennellä työntekijän on refleктоimalla mahdollisuus lisätä toimintaan uponneen toiminnan tietoisuutta. Näin on mahdollista havaita esimerkiksi epärationaalisia työskentelytapoja. On tärkeää pystyä huomioimaan, mikä on työn tekemisen kannalta hankalaa tai epäolennaista ja lisätä tämän avulla työhön liittyvää asiantuntijuutta. (Rostila 2015a.)

Tutkimalla tieteellisesti omaa alaansa on mahdollista tuottaa yleiseen keskusteluun tietoa, joka on tiedeyhteisön koeteltavissa ja testattavissa. Profession tehtävänä on luoda tällaista tietoa tutkimuksen avulla.

Overmann (2009) esittää näkemyksen, jonka mukaan professionaalisen habituksen muodostuminen on ”vastaus” työn sisäisiin ristiriitoihin. Tämä ammatitapaisuus muodostuu niistä ratkaisuista ja ammatillisista kokemuksista, jotka koskevat auttamistyön rakenteellisten ristiriitojen ratkaisemista. Menetelmiä ja teorioita koskeva kirjatiieto ei riitä, vaan tarvitaan omakohtaista perehtymistä toimintaa, joka auttaa oppimaan professionaalisen käytännön vaatimaa toiminnallista itsenäisyyttä ja omaehtoista tasapainoilua (Overmann 1996, 123).

Sosiaalityön asiantuntijuuden rakentuminen ei siis ole vain teoriatiedon opiskelua, vaan siihen sisältyy paljon käytännön kautta saatua ammattitaitoa. Oman työn tutkiminen tekemällä tutusta vierasta, kokemuseräisesti käytännön työskentelyssä esiin tulleiden ongelmien tarkasteleminen ja sosiaalityön tekemiseen liittyvien ristiriitojen tunnistaminen mahdollistavat sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumisen.

2.1.2 Professionaalisuus

Professionaalisuus on sosiaalityössä ammatillisuutta, joka perustuu sosiaalityön tekemisen sekä tietoiseen että osittain myös työntekijän tiedostamattomaan erikoisosaamiseen. Sosiaalityön perustehävänä on ratkoa ihmisten ja ympäristön välisiä häiriötiloja. Asiakkaan kriisissä, eli tilanteessa, jossa aiemmat rutiinit eivät enää toimi, sosiaalityö tulee asiakkaan avuksi. Kriisit kuuluvat elämään, ja niiden kautta on mahdollista kasvaa. Päästäkseen kriisissä eteenpäin on kuitenkin oltava valmis tekemään ratkaisuja, vaikkei aina ole varmoja neuvoja siitä, miten tulisi toimia. On hyväksyttävä se, että sosiaalityön tieto ei ole aina kiistatonta tai varmaa.

Ristiriitaisuus kuuluu sosiaalityöhön. Fritz Schützen (1996) mukaan työn ongelmien tunnistaminen auttaa sosiaalityöntekijää havaitsemaan työn sisällöllisiä haasteita, mikä varmistaa sosiaalityön professionaalista työtettä.

Sosiaalityössä on ristiriitoja, jotka häiritsevät ammatillisuuden kehittymistä. Sosiaalityöntekijän asema päätöksentekijänä voi olla esimerkiksi ristiriitainen auttamiskäytäntöjen kanssa. Peruseriaatteena tulee olla se, että työnantaja on viimekädessä asiakas eikä se organisaatio, jonka palveluksessa työntekijä on. Organisaatio antaa työntekijälle mahdollisuuden auttaa asiakasta tämän ongelmissa. Professionaalinen sosiaalityö vaatii omanlaista osaamistaan, jossa käytännön tilanne huomioidaan ja asiakas auttaa sosiaalityöntekijän avustuksella itse itseään. Ainoastaan sosiaalityön tekeminen muodostaa tiedostamattomia syvärakenteita, jotka ohjaavat auttamistilanteissa järkevään ja moraaliseen

toimintaan. Sosiaalityöntekijän habitus pohjautuu myös tälle ei-tietoiselle ajattelulle tieteellisen tiedon ohella. Sosiaalityötä ei voi tehdä lukemalla oppaita, vaan pyrkimällä hyvin tehtyyn työhön, jolloin oikein toimiminen nousee työstä. Sosiaalityön tieto ei ole aina sanoitettavissa. Kaikki tavat, joilla sosiaalityötä tehdään, eivät ole kerrottavissa, koska on paljon toimintatapoja, joista emme ole tietoisia. Tärkeämpää on se, miten tietoa kokonaisvaltaisesti sovelletaan asiakastyössä, jolloin asiakas nähdään moniulotteisena ihmisenä. (Rostila & Vinnurva 2013, 199–200; Rostila 2015b.)

Professionaalisessa työskentelyssä ongelmiin suhtaudutaan asiakkaan ongelmina, ei yhteiskunnallisina ongelmina. Auttamisammatin kohteena on asiakas, jolloin asiakas kohdataan kokonaisvaltaisesti tavallisena ihmisenä. Lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet, eikä se mihin asiakkaalla on oikeus. Keskeinen haaste professionaalisella otteella tehdyssä sosiaalityössä on kysymys siitä, miten työntekijä pystyy huomioimaan sekä yksilön ja perheen aidon pyrkimyksen että ainutlaatuisen tilanteen samalla, kun huomioi yhteiskunnan vaatimukset. Sosiaalityöntekijä ei saa jättää asiakkaan yksilöllisyyttä ja omaa tahtoa huomiotta, vaan hänen on kunnioitettava asiakkaan yksilöllisiä pyrkimyksiä. (Rostila & Vinnurva 2013, 205.)

Sipilän (2011) mukaan dialogi on professionaalisen sosiaalityön ydin. Dialogissa sosiaalityöntekijä yhdessä asiakkaan kanssa jäsentää uudelleen asiakkaan ongelmatilannetta. Dialogissa työntekijä hyödyntää paitsi tieteellistä teoretietoa, myös arkipäivän käytäntötietoa ja asiakkaan kokemustietoa. Sosiaalityön ammattitaitous on siis teoretiedon ja käytäntötiedon yhdistämistä. Työskennellessään asiakkaan kanssa työntekijä tulkitsee tätä ammatillista tietoaan suhteessa siihen kokemustietoon, jota asiakas tuottaa tilanteessa. Sosiaalityön professionaalisessa tiedossa yhdistyvät tieteellisesti tutkittu tieto, käytäntötieto ja kokemukseen kautta saatu tieto. Osa sosiaalityön professionaalisuutta on myös hiljainen tieto, joka on sanallistamatonta tietämistä ja osaamista, sisäistettyä tieto-taitoa. (Emt., 29, 3, 134.)

Dialogisuuden ytimenä on asiakkaan ainutlaatuisuuden kunnioittaminen. Asiakkaalla on oma tulkintansa asioistaan ja kohdattaessa työntekijän pyrkimyksenä on kartoittaa asiakkaan maailmaa. Työntekijä antaa oman asiantuntijuutensa asiakkaan käytettäväksi, mutta ei tarjoa hänelle valmiita vastauksia. Dialogisuus on asiakkaan ja työntekijän neuvottelua, jossa on tilaa vuorovaikutukselle. (Rostila 2001, 42.)

Karvisen (1996) mukaan sosiaalityön opillinen ja ammatillinen kehitys on kietoutunut modernin hyvinvointivaltion ja sen murroksen työnjaolliseen kehitykseen (emt., 63). Professionaalinen osaaminen sosiaalityössä on hyvinvointiosaamista, joka ei ole ainoastaan hyvinvointivajeen korjaamista, vaan myös sosiaalisten ongelmien ehkäisyä (Sipilä 2011, 16). Sosiaalityö on professionaalista auttamistyötä, jonka perimmäisenä tarkoituksena on käsitellä ihmistä kokonaisuudessa koskettavia kriisejä,

jossa ammattilaisen tietämystä ei voida soveltaa kaavamaisesti taikka rutiininomaisesti (Oevermann 2009).

Schütze (1996) on huolissaan sosiaalityön professionaalisuuden ohenemisesta: rakenteelliset haasteet aiheuttavat sen, että se on vaarassa näivettyä. Professio muodostaa eettisesti ja tieteellisesti perustellun merkityksmaailma, johon aloittelevan sosiaalityöntekijän on mahdollista sosiaalistua. Profession työmenetelmien soveltaminen vaihtuvissa olosuhteissa alttiina muutoksille, jotka eivät aina ole positiivisia. Tunnistamalla nämä ristiriidat on mahdollista puolustaa ja vahvistaa professionaalisuutta. (Emt., 183–190.)

Sosiaalityön olisi yritettävä professionaalisuudellaan valloittaa takaisin sitä auttamisen otetta, joka sillä on aiemmin ollut. Sosiaalityö ei voi olla vain viranomaistoimintaa, johon liittyy kiinteästi kontrolli, vaan sen on oltava auttamistoimintaa, jossa asiakas ja työntekijä yhdessä hakevat helpotusta asiakkaan hankalaan tilanteeseen.

Saavuttaakseen itsenäisen ammatillisen asiantuntija-aseman, ammattikunnat ovat rajanneet omaa pätevyysaluettaan. Ne ovat pyrkineet osoittamaan ammatillisen oikeutuksen toisilta ammattikunnilta suljetulla tiedolla ja osaamisella. Sosiaalityö monien muiden hyvinvointivaltion ammattikuntien joukossa on tavoitellut tätä professionaalista autonomiaa. (Karvinen 1996, 29.)

Professionaalisuushakuisuus on johtanut myös pyrkimykseen koulutuksen ja ammatinharjoittamisen monopolistiseen haltuunoton tavoitteluun. Tällöin on pyritty muodostamaan, säilyttämään tai lisäämään asiantuntijuuteen perustuvaa valtaa tarkoin rajatuilla toiminta-alueilla. Rajattu ammatillisuus on tulkittu oleelliseksi osaksi professionaalisuutta, johon liittyy se, että ammattikunnat ovat hankkineet itselleen tietyn aseman ja tulleet yhteiskunnallisesti merkittäviksi toimijoiksi. Sosiaalityölle on muodostunut hyvinvointivaltion kehityksen myötä oma professionaalinen kenttä ammatillisine pätevyys- ja toimialueineen, koulutusinstituutioineen ja asiantuntijakäsityksineen. Sosiaalityön ammatillinen asiantuntijuus on kehittynyt arkielämän asiantuntijuudeksi, jolla on pätevyyttä ja käsitteellisiä välineitä säädellä kansalaisten yksityiselämää. (Karvinen 1996, 31–33.) Kriittinen ja avoin asiantuntijuus sekä tiedontuottamisen ulottuvuudet ovat nousemassa tieteellisen monopoliaseman sijaan keskeiseen asemaan traditiossa (Karvinen-Niinikoski 2005, 78).

Pätevyysvaatimukset on nähtävissä professionaalisuuden seurannaisina ennemmin kuin perusteluina professionaalisuudelle. Kun professionaalisuutta perustellaan toiminnan kautta, muodostuu tarve professionaalisuudelle. Toiminta on joitain sellaista, joka vaatii erityistä ammatillisuutta. Tarve pätevyysvaatimuksille lähtee siitä, mitä ollaan tekemässä.

Uudistuva asiantuntijuus muuttaa professioiden pyrkimyksiä ja mahdollisuuksia määritellä pätevyysalueensa. Uutta asiantuntijuutta etsitään toiminnan muutoksesta ja muuttuvista yhteistoimintasuhteista. Asiantuntijatiedon mahdollisuus tarjota yksiselitteistä ja objektiivista totuutta ja siitä johdettuja toimintamalleja on kyseenalaistettu. (Karvinen 1996, 41.)

Asiantuntijat työskentelevät monissa rinnakkaisissa toimintapuitteissa ja liikkuvat niiden välillä. Asiantuntijatiedon ja -taidon kriteerit ovat eri yhteyksissä erilaisia. Toimivien mallien luominen ja oppiminen tapahtuu muutoksessa ja muuttuvissa moniammatillisissa yhteistyösuhteissa. Asiantuntijuus on laaja-alaistuvaa, ja se rakentuu monien eri ammattikuntien rajoja ylittävässä yhteistoiminnassa ja kohtaamisissa. (Karvinen 1996, 42; Karvinen-Niinikoski 2005, 79.)

Nykyisin sosiaalialan ammattilaiset joutuvat omakohtaisesti pohtimaan ammatillista vastuuta, valtaa ja etiikkaa. Yhteiskunnalliset valta- ja toimintarakenteet määrittelevät ammatillisia toimintakäytäntöjä. Vallankäyttörakenteet tulevat esiin arkipäiväisiltäkin tuntuissa rutiineissa. Niiden muuttaminen edellyttää toiminnan kriittistä arviointia. Sosiaalityössä merkitsevät erityisesti asiakastyön käytännöt sekä asiakkaan oikeus päättää omista asioistaan, olla osallisena ja tietoisena itseään koskevista asioissa. (Karvinen 1996, 67.)

Sipilä (2011) toteaa tapaus- ja tilannekohtaisesti sovellettavan teorian olevan professionaalisen työn tunnusmerkki. Koska sosiaalityöntekijä on yhteiskuntatieteilijä, hän hahmottaa ilmiöitä teorian avulla sekä käyttää sitä ymmärtääkseen tietoa laajemmassa viitekehyksessä. Sosiaalityöntekijällä on monia ammattirooleja, joissa hän tarvitsee laajaa teoreettista tietoa ja ymmärrystä. Keskeistä on myös yhteistyökykyisyys sekä kommunikaatio- ja ihmissuhdetaidot. (Emt., 22.)

Sosiaalityön professionaalisuus ei ole kontrolloivaa viranomaistoimintaa, vaan sen tehtävänä on auttaa asiakas voittamaan elämässä eteen tulleita kriisejä. Asiakkaan ongelmia ei tule nähdä yhteiskunnallisina ongelmina vaan apua tarvitsevan asiakkaan ongelmana. Työskentelyssä on keskeistä suhteen luominen asiakkaaseen. Perehtymällä asiakkaan tilanteeseen on mahdollista toimia professionaalisesti auttaen, mikä ei ole sosiaalisten ongelmien teknistä ratkaisemista.

2.1.3 Työn rutiineista reflektiivisyyteen

Schütze (1996) käsittelee sosiaalityöntekijöiden työn rutiineja. Vakiomuotoiset toimintatavat tarjoavat sosiaalityöntekijälle jäsenyneyttä, varmuutta ja turvallisuutta. Rutiineja voidaan käyttää tilan-

teissa, jotka ovat riittävän ennakoitavia. Rutiineja käytetään myös pyrittäessä hallitsemaan professionaalisen tiedon soveltamista yksittäistapauksiin. Yleisten teoreettisten kategorioiden soveltaminen on kuitenkin hankalaa, koska yksittäinen tapaus on aina monimutkainen eikä luokiteltavissa kategorisesti. Tyypittely estää näkemästä asiakkaan asiaa avoimin silmin ja kokonaisvaltaisesti myös yksityiskohdat huomioiden. (Emt., 229–232.)

Kaavamainen pelkistäminen ja rutiininomainen työskentely voivat johtaa siihen, että asiakkaan sijaan kohdataan ongelma, joka kuuluu tiettyyn kategoriaan. Tällaisessa tilanteessa ratkaisu, joka esitetään asiakkaalle, ei välttämättä auta asiakkaan yksilöllisessä ongelmassa, koska se ei vastaa asiakkaan ongelmatilannetta: sosiaalityöntekijä ei pyri asiakkaan asian erityispiirteiden tunnistamiseen, sen sijaan tapaus lokeroidaan organisaatiossa omaksuttujen tyypitysten mukaan. Käyttämällä kaavamaisia ja teknisiä ratkaisuja asiakkaan ongelmassa työntekijä ei tarkastele avoimesti asiakkaan tilannetta ja kadottaa auttamisen otteen sosiaalityöstä. (Schütze 1996, 233–239.)

Karvisen (1996) mukaan sosiaalityötä voi kuvata ammatiksi, joka ylläpitää arkielämän normaaliuutta, sujuvuutta ja jatkuvuutta. Sosiaalityö on vuorovaikutustyötä, jolloin työn lähtökohtana on ihminen eri tilanteissa. Siinä painottuvat asiakkaan tilanteen ja sen kulttuurisen sekä yhteiskunnallisten yhteyksien ymmärtäminen. Työ kohdistuu elämänmuutostilanteisiin, elinympäristössä selviämiseen ja ihmisten vuorovaikutussuhteisiin. (Emt., 16.)

Sosiaalityön tekemisessä on tärkeää soveltaa koulutuksen kautta saatua tietoa jokaisen asiakkaan erityisessä tilanteessa. Luokittelevan tiedon ja rutiineihin turvautumisen sijaan on paneuduttava erityisen ihmisen erityiseen tilanteeseen, sillä luokittelu ei anna tietoa siitä, miten tietty yksilö tilanteessaan toimii. Sosiaalityön kaavamaisista ja kategorisoivaa toteuttamisen tapaa on mahdollista purkaa oman työn reflektiivisyydellä. Reflektiivisyydessä omia toimintatapoja, omaa toimintaa ja niiden ratkaisuja tuodaan keskusteluun. Kun reflektiivisyyttä käytetään systemaattisena toimintatapana, on mahdollista tulla tietoiseksi omista toimintatavoistaan. (ks. Rostila & Vinnurva 2013, 202, 205.)

Schütze (1996) korostaa reflektion merkitystä, sillä reflektoinnin avulla voidaan vähentää virheiden mahdollisuutta työssä. Kun työntekijä tunnistaa ja pohtii mahdollisten virheiden paikkoja työssään, hänen ammatillisuutensa vahvistuu. (Emt., 193–194.) Kun sosiaalityössä käytetään reflektiivistä toimintaa, se on yhdessä asiakkaan kanssa heidän elämäntilanteensa kokonaisuuden ja elämän jatkuvuuden kysymyksien selvittämistä ja tutkimista (Rostila & Vinnurva 2013, 218).

Laura Ylärukan (2005) mukaan kynnys oman työn arviointiin ja sen perusteiden esilletuomiseen on sosiaalityössä korkealla. Työntekijän ammatillisten käytäntöjen purkaminen auki sekä arvioiminen ovat tärkeitä asiakkaalle tarjotun palvelun laadun sekä sosiaalityöntekijän ja työyhteisön oppimisen

ja tiedontuotannon näkökulmasta. Reflektoidessaan työntekijä tarkastelee omia kokemuksiaan ja työnsä sisältöjä toimiakseen jatkossa tarkoituksenmukaisemmin. (Emt., 124–125.)

Reflektiivinen itsearviointi ja vertaisarviointi tukevat arvioivaa työtapaa sosiaalityön tiimissä ja ovat osaltaan auttamassa asiantuntijuuden kehittymistä. Hankalissa, kuormittavissa tai haasteellisissa tilanteissa on mahdollista reflektiivisyyden avulla ottaa etäisyyttä ja tämän jälkeen nähdä kokonaisuus selkeämmin. Myös rutiininomaiset tilanteet voivat olla reflektiivisen arvioinnin kohteena. Tällöin voidaan tarkastella sitä, mikä on rutiiniksi muodostuneen toiminnan merkitys ja paikka sosiaalityössä. (Yliruka 2015, 27.)

Sosiaalityö edellyttää vaihtoehtoisuutta, ajallista, paikallista ja kulttuurista erityisyyttä ja osallisuutta korostavaa työskentelyä. Keskusteleva, tulkitseva ja ymmärtävä sosiaalityön pätevyys edellyttää reflektiivistä asiantuntijuutta. Sosiaalityö on nähtävissä jatkuvana oppimisprosessina, sillä ammatillinen pätevyys ei ole valmius tai ominaisuus, joka säilyy ylläpitämättä. Reflektiivisessä ammatillisuudessa oleellista on työntekijän tietoisuus niistä tekijöistä, jotka ohjaavat hänen toimintaansa. (Karvinen 1996, 68; Karvinen 1999, 45.)

Schön (2003) näkee tieteellisen tiedon käytäntöön soveltamisen professionaalisuudelle luonteenomaisen toimintatapana. Pelkkä tiedon tekninen soveltaminen ei kuitenkaan riitä, vaan tieteellisen informaation soveltaminen edellyttää reflektiivistä asiantuntijuutta. Tieteellinen tieto ei kohtaa arjen käytäntöjen sekä tilanteiden nopeasti muuttuvaa, kompleksista ja ennakoimatonta luonnetta, vaan tarvitaan asiantuntijuutta, jonka avulla tietoa sovelletaan käytäntöön. (Emt., 14.)

Toimintaan liittyvän tiedon reflektointi on käytäntöjä koskevan tiedon kyseenalaistamista ja merkitysten pohtimista. Reflektoidessaan ammattilainen arvioi tilanteissa sekä niiden jälkeen sitä, millaiset ilmiöt, normit, oletukset, arvostukset, arvioinnit, päätökset, strategiat ja teoriat ovat kietoutuneet kyseiseen tilanteeseen. Nämä vaikuttavat siihen, miten hän kehystää tilanteen ja lähtee ratkaisemaan ongelmaa. (Schön 2003, 61–62.)

Karvisen (1996) mukaan sosiaalityön ammatillisuus kietoutuu modernin hyvinvointivaltion profesio- ja asiantuntijuuskäsityksiin ja sen kehitykseen. Ammatillisuudella tarkoitetaan niitä toimintamalleja, ajattelutapoja ja perusteluja, joista ammatin sisäinen logiikka muodostuu. Reflektiivisyys avaa ammattikäytäntöjä ja työn sisältöä arvioinnin kohteeksi. Reflektiivinen asiantuntijuus on nopeaan muutokseen, vaihtoehtoihin lähestymistapoihin sekä epävarmuuteen sopeutuvaa ammatillisuutta. Sosiaalityön perinteelle ominainen kokemuksellinen oppiminen sekä käytännön opetuksen ja työnohjauksen ideat tarjoavat käyttökelpoisia mahdollisuuksia selvittää siitä murroksesta, joka sosiaalityössä on meneillään. Reflektiivisyys on ollut sosiaalityön kantava ajatus jo opillisen kehityksen alkuvai-

heista alkaen. Reflektiivisyydellä tavoitellaan sosiaalityössä myös uutta suhdetta omaan ammatillisuuteen, koska ammatillisen asiantuntijuuden luonne on yhteiskunnassa muuttumassa: hyvinvointivaltion murroksessa syntyvät koulutuspoliittiset ja hyvinvointipoliittiset ratkaisut kyseenalaistavat vallitsevia ammatillisia asemia. Ammatilliset asemat ja ammatillisen työn perusteet ovat yhteiskunnallisen murroksen myötä muuttumassa ja kyseenalaistumassa. Asioiden muuttuvuus ja epävarmuus ovat nostaneet kriittisyyden vaatimuksen uudella tavalla esiin. (Emt., 5, 15–18.)

Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä voi olla sosiaalityöntekijän ammatillista toimintaa ohjaava ajatteluväline, joka rakentaa sosiaalityössä tarvittavaa pätevyyttä ja avaa mahdollisuuksia käsitellä ammatin eettisiä ongelmia ja ammatillista vastuullisuutta (Karvinen 1996, 19). Asiakastyön tietoinen suuntaaminen, reflektointi, edellyttää tiedon käsitteellistämistä. Ainoastaan intuitioon perustuva työskentely ei takaa asiakkaalle hyvää sosiaalityötä. (Hussi 2005, 144.)

Sosiaalityön ammatillinen pätevyys ei ole valmius tai pysyvä ominaisuus, joka on saavutettu suorittamalla tietty ammattitutkinnon, vaan se on jatkuva oppimisprosessi. Reflektiivisen ammattikäytännön käsitteellä kuvataan työntekijän muuttuvaa suhdetta osaamiseen, ammatilliseen tietoon sekä ammatilliseen kasvuun. Tällöin omat havainnot, ajatukset, toiminta ja puutteet ovat jatkuvan kriittisen tietoisuuden ja arvioinnin kohteena. (Karvinen 1996, 40.)

Reflektiivisessä ammatillisuudessa eritellään ja arvioidaan omaa ajattelua ja sen muodostumista ammatillisen toiminnan kokonaisuudessa. Tällöin myös asiakkaan kanssa voidaan toimia tilanteen mukaisesti sen sanelemia ehtoja tulkiten. (Karvinen 1996, 55.) Reflektiivinen ammattikäytäntö perustuu refleктоivaan keskusteluun, jossa ammattilainen tukee asiakasta ja itseään löytämään toiminnan tarkoituksen ja toiminnan suuntaamiseen tarvittavan tiedon sekä sen jälkeen muodostamaan suunnitelman näiden pohjalta. (Schön 2003.)

Reflektiivisiä taitoja on tärkeää laajentaa moraaliseen arviointiin eikä vaihtoehtoisia toimintatapoja tule sulkea pois. Tarvitaan tutkimuksen ja teorian kriittistä arviointia, joka on syntynyt palvelujen käyttäjien ja heidän ongelmiansa kautta. (White & Riemann 2009, 95.)

Reflektiota voidaan pitää aktiivisena tutkimus- ja löytämisprosessina, jossa oleellista on kysyvä asenne tiedon ja toiminnan ehtoihin. Reflektoidessa on kestettävä epäilyä ja suostuttava etsimiseen, ennen kuin ideat johtavat lopputulokseen, sillä ammatillisesti hyödyllistä tietoa ei synny vain yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa vaan etenkin asiakastyössä. (Karvinen 1996, 59; Yliruka 2005, 126)

Karvisen (1999) mukaan sosiaalityön tekemiseen saavutetaan reflektiivisyyden kautta myös vastuullisuutta. Oman toiminnan ja sen lähtökohtien kriittisen arvioinnin avulla on mahdollista havaita ja

ymmärtää se, että työntekijän omat arvot, motiivit, uskomukset sekä hänen oma elämähistoriansa ja aikaisempi toimintansa vaikuttavat hänen ammatilliseen toimintaansa. (Emt., 23.)

Muutokseen liittyvästä oppimisesta tulee keskeinen ammatillisuuden ulottuvuus, kun sosiaalityön ammatin sisäiseksi logiikaksi tavoitellaan reflektiivistä ammatillisuutta (Karvinen 1996, 66). Esimerkiksi standardoidut tietokoneohjelmat eivät anna tilaa vaihtoehtoisille tulkinnoille. Työntekijä voi tulla sokeaksi omille rutiineilleen, minkä vuoksi heitä on tärkeää rohkaista oman työn reflektointiin. (White & Riemann 2009, 94.)

Reflektiivisyyden voidaan ajatella nousevan toiminnasta, koska se on professionaalista työtä koskevien haasteiden tietoista huomioimista. Työn reflektointi on tiedostettua toimintaa, jolloin on mahdollista havaita, mikä työssä on hankalaa, ja pyrkiä näiden käytänteiden korjaamiseen. Reflektoinnin lisäksi oman työskentelyn tutkiminen voi olla työn tieteellistä tutkimista. Reflektoinnilla työntekijällä on mahdollisuus kehittää jatkuvasti sosiaalityön asiantuntijuuttaan.

2.1.4 Kumppanuus sosiaalityössä

Kumppanuuden latinankielinen sana on *societas*, *sodalitas*, joka viittaa yhteisyyteen, yhteyteen, osallisuuteen ja tarkoittaa konkreettisemmin myös 'yhdistystä' ja 'yhdyskuntaa'. Kumppanuuden voidaan ajatella yhdistävän tasa-arvoiset toimijat, joilla on yhteinen jaettu toiminnan kohde. Kumppanuus ei ole läsnä kaikessa toiminnassa, mutta se voidaan nähdä olevan yhteisen työskentelyn päämääränä. Kumppanuussuhteen muodostuminen sosiaalityössä ei kuitenkaan ole itsestään selvää, sillä kontrollin elementin kietoutuminen sosiaalityöhön häiritsee professionaaliuutta, jossa toimitaan yhdessä asiakkaan kanssa hänen haasteellisessa tilanteessaan.

Kun työskentelyssä vahvistetaan asiakkaan osallisuutta, häntä tuetaan ottamaan vastuuta omasta elämästään, teoistaan sekä ratkaisuistaan. Sosiaalityössä ollaan kiinnostuneita ihmisessä olevasta hyvästä, jota etsitään ja aktivoidaan työskentelyn kuluessa, vaikeitakaan asioita ohittamatta ja niistä vaikenematta. Asiakkaan itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava, jolloin asiakkaalla on mahdollisuus tehdä valintoja ja päätöksiä työskentelyprosessiin liittyen. (Laitinen & Kemppainen 2010, 139.)

Asiakasta ei saa "auttaa avuttomaksi", vaan asiakkaan auttaminen on oltava asiakasta kunnioittavaa siten, että hänen on mahdollista säilyttää autonomiansa. Avuttomaksi auttamisella heikennetään asiakkaan itsenäisyyttä. Jos työntekijällä on aina valmis ratkaisu asiakkaan pulmaan, tehdään asiakkaasta sosiaalityöntekijän ratkaisujen kuluttaja ja asiakkaan vastuu omasta elämästään heikkenee.

Kun toimitaan professionaalisella otteella, asiakkaalle annetaan tarvittava apu, mutta siten, että asiakas kasvaa hoitamaan itse ongelmaansa ja säilyttää täten autonomiansa. Asiakasta tulee jopa provosoida osallistumaan mahdollisimman paljon omin voimin kriisin voittamiseen. Tämä tapahtuu sitouttamalla asiakas kumppanuuteen. (Oevermann 2009, 113–117.)

Sosiaalityön tutkimuksessa kumppanuutta on tarkasteltu ilmiönä, jossa asiakas ja työntekijä toimivat rinnakkain kunnioittaen toistensa tietoa. Asiantuntijuus on horisontaalista, jolloin kummallakaan suhteen osapuolella ei lähtökohtaisesti ole toisen osapuolen tiedon ylittävää asiantuntijuutta. Kohtaamisissa neuvotellaan yhteinen tulkinta ja muodostetaan yhdessä käsitys tilanteesta vaadituista muutoksista. Kumppanuutta ei voi syntyä, jos toisen osapuolen tieto on alisteisessa asemassa. Kumppanuussuhteeseen perustuvaa työskentelytapaa voi luonnehtia osallistavaksi, jolloin sekä lähtökohtana että tavoitteena on täysivaltainen kansalaisuus. Osallistaminen koskee sekä työntekijää että asiakasta. Asiakkaat osallistavat työntekijöitä omaan tietoonsa ja työntekijät tukevat asiakkaita heidän ratkaisuisaan täysivaltaisen kansalaisuuden saavuttamiseksi mahdollisesta marginaalisuudestaan huolimatta. Kuulluksi tuleminen ja sitä kautta oman elämänsä vahvistuva asiantuntijuus ovat väylänä täysivaltaiseksi kansalaiseksi. Tällöin kumppanuus tarkoittaa osallisuuden vahvistamista suhteessa omaan elämään, sen tapahtumiin sekä elämän suutaan vaikuttaviin ratkaisuihin. (Juhila 2006, 118–119, 137, 148.)

Pohjola (2010) lähtee kumppanuuden määritelmässä siitä, että kumppanuus on osallisuuden edistyneempi muoto. Osallisuudessa on kyse paljon enemmän kuin vain asiakkaan osallistumisesta palvelutapahtumaan läsnä olevana kohteena, jonka ohi tai yli puhutaan ja toimitaan. Osallistavassa, kumppanuuteen perustuvassa, vuorovaikutussuhteessa työntekijä on asiakkaan rinnalla kulkeva tukija. Tällaisessa suhteessa toiminnan tavoitteet asetetaan ja niiden eteen työskennellään aidosti yhdessä. Asiakkaan subjektiivisuus ja osallisuus perustuvat siihen, että hän on oman elämänsä asiantuntija. Vaikeidenkin asioiden ratkaiseminen onnistuu, kun työntekijän tuntemat palveluiden antamat mahdollisuudet ja keinot sekä asiakkaan oman elämänsä puitteet ja tapahtumat yhdistetään. Tällaisessa prosessissa asiantuntijuus jäsentyy uudella tavalla, kun sekä työntekijän että asiakkaan tieto huomioidaan. Täten yhteisessä työskentelyssä myös asiakkaasta tulee tietäjä. (Emt., 58–59.)

Asiakkaan itsenäisyys kasvaa, kun hän osallistuu oman tilanteensa selvittämiseen ja ratkaisujen viemiseen käytäntöön. Holhoavalla huolenpidolla sosiaalityöntekijä sen sijaan rajoittaa asiakkaan itsenäisyyttä. Tällöin tavoitteena on, asiakkaan oman elämänhallinnan ja autonomian lisääntymisen sijaan, päivästä toiseen selviäminen. Kumppanuussuhteessa on oleellista se, millainen suhde on toiminnallisesti. Pelkkä kumppanuussuhteeksi nimeäminen ei tee työskentelysuhteesta tällaista, vaan se tulee näkyä myös toiminnan tasolla asiakkaan haasteellisissa tilanteissa. (Rostila & Vinnurva 2013, 205–206.)

Kumppanuus sosiaalityössä on sikäli hankala kysymys, että asiakkaalla ei useinkaan ole halua ryhtyä vapaaehtoisesti auttamiskäytäntöä koskevaan kumppanuuteen. Sosiaalityön professionaalisuuden kannalta on haasteellista se, että interventioon liittyy väistämättä tuen lisäksi kontrollin elementti. Interventiot, jotka eivät perustu asiakkaan omaehtoisuuteen ja hänen aloitteeseensa, eivät johda aitoon yhteistoiminnalliseen työskentelysuhteeseen, vaan ovat sosiaalista kontrollia. Kun sosiaalityöntekijä auttaa asiakasta voittamaan kriisinsä, voi työskentely perustua kumppanuuteen. Tämä edellyttää kuitenkin asiakkaan vapaaehtoisuutta, sillä kumppanuutta ei voi syntyä ilman vapaaehtoisuutta. (Oevermann 2009, 139–140.)

Sosiaalityön vuorovaikutukselle on ominaista, että siinä kamppailevat tasa-arvoisuuteen pyrkivä kumppanuus ja normalisoiva, liittäminen ja kontrollin, dialogi (Karvinen-Niinikoski 2010, 268). Sosiaalityössä kumppanuussuhdetta, jonka asiantuntijuus on horisontaalista, pidetään usein ideaalina vaihtoehtona kontrollisuhteelle, jolloin asiantuntijuus on taasen vertikaalista.

2.2 Tapauskohtainen sosiaalityö (casework)

Tapauskohtainen sosiaalityö, *social casework*, on perinteinen sosiaalityön menetelmä. Sen yhtenä keskeisenä kehittäjänä pidetään Mary Richmondia (1861–1928), jonka teos *Social Diagnosis* (1917) avasi tietä ammatilliselle sosiaalityölle. Richmond käytti käsitettä *social casework*, jossa sana sosiaalinen kiinnittää huomion asiakkaan sosiaalisten suhteiden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Toisaalta sosiaalinen diagnoosi tuo esille sen, että asiakas on diagnoosin ja toimenpiteen kohde, kun taasen sosiaalityöntekijä on puolestaan asiantuntijana asiakkaan ongelmallisessa tilanteessa. (Raunio 2009, 14–15.)

Sosiaalityössä toiminta on yleensä tapauskohtaista, ja työn kohteena oleva tapaus voi vaihdella. Tapauskohtaista sosiaalityötä voidaan kuvata myös yksilölliseksi työtavaksi, koska se perustuu henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen sekä tapauskohtaiseen harkintaan ja tapauksen mukaiseen toimintaan. Diskursiivinen vuorovaikutus on usein tapauskohtaisen sosiaalityön perusta. 1980-luvulla tapauskohtaisessa sosiaalityössä tapahtunut kielellinen käänne on vaikuttanut etenkin perhetyön ja perheterapian käytäntöihin, joista muotoutui yleisestä sosiaalityöstä erottautunut erityisen sosiaalityön alue. (Niemelä 2012, 20; Toikko 2009, 273, 284–286.)

Asiakastapauksessa sosiaalityön kohde on yleensä vuorovaikutuksen häiriö ihmisen sekä hänen elinympäristönsä välisessä suhteessa. Tämä häiriötila voidaan nimetä myös ”hyvinvointivajeeksi”.

Puute tai vaje voi liittyä esimerkiksi asiakkaan toimeentuloon, palkkatyöhön, koulutukseen, ihmisiin, osallistumiseen ja osallisuuteen. Tapauskohtaisessa sosiaalityössä halutaan puuttua tiettyyn elämäntilanteeseen ja saada aikaan muutos parempaan. Tapauskohtaisuuteen liittyy oleellisesti myös se, että kyseessä on kokonaisvaltainen ilmiö. Sosiaalityöltä edellytetään tällöin tilanneselvitystä ja -arviota, mikä voi olla työlästä ja vaativaa. Tapaus voi olla kokonaisuus omassa ympäristössään ja kontekstissaan, jolloin se koskee ihmisyksilöä, perhettä tai yhteisöä. On tärkeää, että tapaus kyetään rajaamaan kokonaisuudeksi omassa kontekstissaan, vaikka se olisikin jokin laajempi kokonaisuus, kuten asuinalue, yhdyskunta, kunta, kaupunki tai koko yhteiskunta. Tapaus voidaan määritellä olemaan myös jokin tietty tapahtuma tai toiminta. Sosiaalityön näkökulmasta tapausta tarkastellaan tapauksena, jossa ihminen ja hänen sosiaaliset kytköksensä muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden. (Niemelä 2012, 20–21.)

Sosiaalityössä tapaus on aina kontekstisidonnainen. Esimerkiksi tapauskohtaisen sosiaalityön tilanteen arvioinnissa voidaan hyödyntää kontekstivaikutusta, joka on kulloinkin vallitsevien elinolosuhteiden vaikutus tapauksen luonteeseen. Kun tunnetaan kontekstivaikutuksen dynamiikka, eli se, että vaikutus tapahtuu rakenteesta toimintaan päin sekä menneestä nykyisyyteen, on mahdollista ymmärtää se, miten toiminnalla on mahdollista muuttaa rakenteita. Kontekstivaikutuksiin kuuluu olosuhteiden, rakenteiden ja menneisyyden kokemusten lisäksi se, miten omaksumme ja opimme arvoja, normeja sekä asenteita edelliseltä sukupolvelta. Työskenneltäessä tapauskohtaisesti on mahdollista hyödyntää kontekstivaikutusten tuntemusta. (Niemelä 2012, 21–22.)

Tapauskohtaisen sosiaalityön teoriakehityksessä on havaittavissa jännite sosiaalisten ja psykologisten teorioiden välillä, sillä tapauskohtaisessa sosiaalityössä ovat koko ajan läsnä sosiaalinen ja psykologinen elementti. Suhde on ongelmallinen, sillä on sanottu, että sosiaalityö lainaa psykoteorioita omaan teoriaperustaansa. Psykoteorioiden on nähty olevan sosiaalityön tiedonmuodostuksessa avustavassa asemassa, mutta kuitenkin niin, että sosiaalityöllä on ollut käyttöoikeus vain populaaripsykologian käyttötapoihin. Tällöin sosiaalityö perustuu positiiviseen asenteeseen ja sitä kautta asiakkaan motivointiin sekä kannustamiseen. (Toikko 2009, 285.) Myös Niemelä (2012) näkee Suomessa tapauskohtaiseen sosiaalityöhön liittyviä sosiaalisen ja psykologisen välisiä tulkinnallisia ongelmia. Tapauskohtaisen nimeäminen ”yksilökohtaiseksi” on aiheuttanut sen, että sosiaalityö on nähty sosiaalisten ongelmien psykologisoimisena. Tapauskohtaisessa sosiaalityössä työskentelyn kohteena ovat kuitenkin ihmisen ja hänen ympäristönsä välisessä vuorovaikutuksessa ilmenevät häiriöt. Tällöin sosiaalityön kohteena ei siis ole ihmisen persoonallisuuden kehittäminen vaan hänen persoonallisuutensa pääsee kehittymään sen seurauksena, että sosiaalityön avulla ihmisen ihmissuhteet ja muut elinolot on saatu kuntoon. (Emt., 23.) Niemelä (2012) haluaakin korostaa sitä, ettei käsite ”tapaus” ole

tapauskohtaisessa sosiaalityössä rinnakkainen käsitteelle yksilö. Tapauksen käsite sosiaalityössä muotoutuu kyseisen ongelman mukaan, jolloin se yleensä koskee ihmisen toimintaa ja samalla aina myös ihmisen elinolosuhteita ja ihmissuhteita eli toiminnan kontekstia. Tapauskohtaisessa sosiaalityössä keskeistä on ongelmanratkaisumalli, jolloin hahmotetaan kuhunkin tapaukseen liittyvää problematiikkaa ja etsitään siihen ratkaisuja. (Emt., 24.)

Tuula Heinonen ja Len Spearman (2010) käsittelevät ongelmanratkaisua sosiaalityössä teoksessaan *Social Work Practice. Problem Solving and Beyond*. He tuovat esille kaksi ongelmanratkaisuprosessin kehittämiseen vahvasti vaikuttanutta sosiaalityön uranuurtajaa, Mary Richmondin ja Helen Perلمانin.

Richmondin vuonna 1917 ilmestynyt teos *Social Diagnosis* vaikuttaa vielä tämän päivän käytännön sosiaalityössä. Richmondin luoma malli muistuttaa lääketieteellistä mallia, jossa ensi asiakkaan ongelma diagnosoitetaan ja sen jälkeen määritellään tarvittava hoito. Sosiaalityössä Richmondin mallin mukaan ensimmäisen vaiheena on sosiaalinen tutkimus, jolloin tutkitaan tapausta ja identifioitetaan ongelma. Seuraavana vaiheena on sosiaalisen diagnoosin tekeminen ja viimeisenä vaiheena asiakkaan auttaminen ja hoitaminen, joka on keskeisin vaihe työskentelyssä. Tämä yksinkertaistettu prosessi asetti teoreettisen rungon kaikelle casework -tyyppiselle sosiaalityölle seuraavan puolen vuosisadan ajan. Richmondin mukaan työskentelyssä on kaksi tärkeää seikka: interventio riippuu arviosta sekä se, että interventiossa työntekijän ja asiakkaan suhde on merkityksellinen. Richmondin mukaan käsite *case* ei tarkoita henkilöä vaan tiettyä sosiaalista tilannetta tai ongelmaa, jota tulee lähestyä kyseisen henkilön sosiaalisten suhteiden kautta. (Heinonen & Spearman 2010, 149.)

Heinosen ja Spearmanin (2010) mukaan seuraava vaihe caseworkin kehittymisessä oli Helen Perلمانin vuonna 1957 ilmestyt teos *Social Casework A Problem Solving Process*. Teoksessa Perlman toi esille selkeästi ja tarkasti ongelmanratkaisun prosessimaisuuden. Monet ovat varioineet tätä Perlmanin prosessia, joka on luonut pohjan nykypäivän sosiaalityössä yleisesti käytettyyn ongelmanratkaisuprosessiin. (Emt., 149.)

Perlmanin prosessi koostuu kuudesta vaiheesta. Ensin nimetään ongelma, joka tulee ilmaista selvästi ja määritellä siten, että työntekijä ja asiakas kumpikin ymmärtävät sen. On aloitettava sieltä, missä asiakas on, eli työntekijän tulee kuunnella asiakkaan näkemystä tilanteestaan, kertomusta kokemastaan ongelmasta tai pulmasta. Työntekijä ei ainoastaan analysoi ongelmaa, vaan myös asettaa kysymyksiä siten, että ymmärrys asiasta laajenee. On tärkeää ymmärtää ongelma siinä kontekstissa, jossa asiakas elää sekä myös kontekstin vaikutus ongelmaan. Seuraavaksi asetetaan päämäärät ja hahmotetaan niitä keinoja, joiden avulla päämäärät ovat saavutettavissa. Ongelma on ikään kuin muutettava tarpeeksi, jonka vuoksi ollaan halukkaita työskentelemään. Päämäärän tulee olla selkeästi ilmaistu,

ja siitä on voitava keskustella, ja se on oltava havaittavissa. Kun päämäärä on asetettu, on sovittava niistä intervention keinoista, joilla on sekä mahdollista hoitaa ongelmaa että myös ehkäistä uusien ongelmien syntymistä. Arviointivaiheessa arvioidaan paitsi intervention tuloksellisuutta, myös koko prosessia. Arvioimalla prosessia tiedetään voidaanko jatkaa eteenpäin vai palataanko edelliselle portaalle sekä myös se, milloin interventio voidaan päättää. Arviointi tarkoittaa siis sitä, että kaikilla arvioinnin portailla on mahdollista tarkistaa päämäärää ja tarvittaessa muotoilla se uudelleen. Viimeisenä vaiheena on prosessin päättäminen. Prosessin päättäminen voi olla suunniteltu tai suunnittelematon. Suunnitellussa lopetuksessa sekä asiakas että työntekijä uskovat, että asiakkaan ongelmanratkaisu voi jatkua ilman ammattiapua. Tällöin työskentelyn päättäminen perustuu tehtyyn arviointiin. Suunnittelematon lopetus on yleisimmin asiakkaasta johtuva, mutta voi joissain tapauksissa olla myös työntekijästä johtuva, esimerkiksi työntekijän vaihtuessa. Ongelmanratkaisuprosessi on useimmiten korjaava, jolloin asiakas saa helpotusta olemassa olevaan ongelmaan. Prosessi voi olla myös tukeva, jolloin se toimii ongelmia ennaltaehkäisevänä. Perlmanin ongelmanratkaisumallissa keskeistä on asiakkaan ja työntekijän välinen yhteistyö ja vuorovaikutus. (Heinonen & Spearman 2010, 147–170.)

Perlmanin (1957) mukaan tapauskohtaisen ongelmanratkaisun monimutkaisuus johtuu siitä, että samanaikaisesti on työskenneltävä kahteen suuntaan. On etsittävä ratkaisua asiakkaan sosiaaliseen tilanteeseen liittyvään ongelmaan ja samanaikaisesti tuettava asiakkaan vahvistumista. Toisaalta on katsottava objektiin, toisaalta subjektiin. Tilanne voi olla työntekijän kannalta epämääräinen ja jännittänyt. Tapauskohtaisessa sosiaalityössä on vastattava asiakkaan tarpeisiin ja samalla muovattava niitä tekijöitä, joilla on mahdollista edistää asiakkaan ja hänen ympäristönsä välistä toimivuutta. (Emt., 84.)

Heinonen ja Spearman (2010) näkevät ongelmanratkaisuprosessissa kuitenkin rajoitteita. Asiakkaan ongelma voidaan määritellä patologiseksi tai asiakkaan vajaavaisuudeksi. Työntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen liittyy aina valtaero. Suhde ei voi olla tasavertainen, sillä asiakas hakeutuu sosiaalityöntekijän asiakkaaksi, jolla on asiantuntijuutta asiasta. On tärkeää huomioida tämä valtaero ja se, miten valtaa työskentelysuhteessa käytetään. Huomionarvoista on myös se, miten asiakkaan etu on toteutettavissa silloin, kun tehdään tahdonvastaisia päätöksiä. (Emt., 168–174.)

Eräs Perlmanin kuusiportaisen ongelmanratkaisumallin mukaelma on Niemelän (2012) esittelemä tapauskohtaisen sosiaalityön työskentelyn kolmivaiheinen prosessimalli. Ensimmäisessä case study -vaiheessa tehtävänä on havaita ongelma, eli tunnistaa se, mistä ongelmasta tai hyvinvointivajeesta tapauksessa on kyse. Silloin pyritään ymmärtämään sitä, mistä tässä ongelmassa on kysymys. Voidaan sanoa, että professionaalisissa ammateissa työ perustuu tutkivaan otteeseen. Jotta asiaa voidaan ymmärtää, tarvitaan tietoa, jota on mahdollista hankkia toisaalta tutkimuksen avulla, mutta myös

oman kokemuksen tuomana. Asiakkaan tapauskohtaisen ongelman tunnistaminen on tiedonmuodostamista kyseisestä tapauksesta. Asiakashaastattelulla selvitetään ja kartoitetaan sekä havainnoidaan tilannetta. Ongelma täytyy ensin tunnistaa ja rajata, ongelmaa koskevan tapauksen kontekstualisointi on tärkeää. Täten myöhemmin on mahdollisuus etsiä sopivia keinoja vaikuttaa niihin olosuhdetekijöihin, jotka aiheuttavat ongelmia. Kyseisestä työvaiheesta käytetään nimitystä tilannekartoitus, -selvitys tai -arvio, jonka jälkeen päätetään, miten asiassa on edettävä. (Emt., 25–27, 33.)

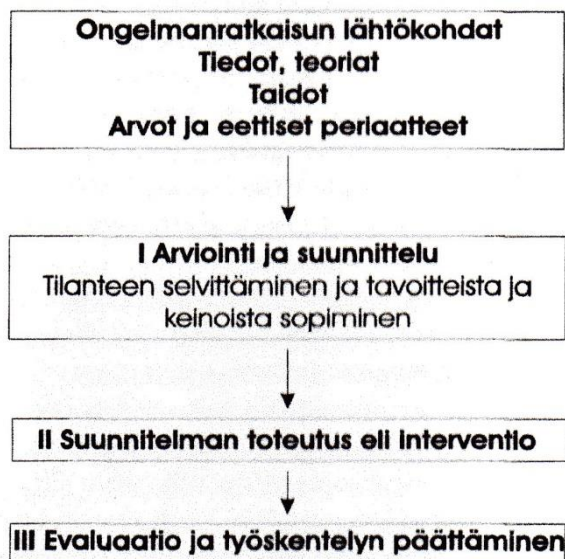
Niemelän (2012) prosessin toisena vaiheena on case work -vaihe, jolloin laaditaan se malli, jonka mukaisesti sosiaalityötä aletaan toteuttamaan. Ensin työskentelylle täytyy asettaa tavoite, joka määrittää sen, mitkä ovat keinot sen saavuttamiseksi. Tavoite on oltava realistisesti saavutettavissa oleva. Se on myös sanoitettava, jotta myöhemmin on mahdollista arvioida, onko se saavutettu. Ongelman ratkaisukeinot on harkittava aina tapauskohtaisesti. Työskentelyn muoto on keino saavuttaa tavoite, joka taas on välivaihe lopullisen päämäärän saavuttamiseksi. (Emt., 27–29.)

Sosiaalityössä käytetään asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutusta työmenetelmänä ja keskeisenä välineenä on alan tieto. Psykososiaalisissa ongelmissa voidaan sosiaalityössä käyttää myös psykoterapeuttisia menetelmiä, jolloin prosessissa on mukana toisen ammattikunnan edustajan tai sosiaalityöntekijällä tulee olla terapeuttista ammattitaitoa ja siihen liittyvää koulutusta. Sosiaalityön tekemisessä oleellista on tieto siitä, miten kussakin tilanteessa ja tapauksessa tulee menetellä. Tämä laaja-alainen tietoperusta on esimerkiksi lakitietoa, eettistä tietoa, menetelmätietoa ja käsitetietoa. Työntekijältä edellytetään tiedollista reflektointia mahdollisista ratkaisukeinoista puuttua kyseisen tapauksen ongelmaan. Ongelman ratkaiseminen edellyttää sosiaalityöntekijältä syvällistä menetelmätietoa. Sosiaalityössä työn tekeminen on useasti vuorovaikutustyötä. Paitsi, että se on asiakkaan ja työntekijän välinen sosiaalinen vuorovaikutustapahtuma, vuorovaikutus on myös työmenetelmä, jota työntekijä käyttää työssään. Se voi olla keskustelua siitä, millaisena asiakas kokee tilanteensa ja ongelmansa ja niistä selviämisen. Se on myös asiakkaan motivointia muutokseen, ohjausta ja etuuksien käyttämiseen opastusta, sovittelua erotilanteissa taikka perheen jaksamisen tukemista. Työntekijä voi käyttää myös terapiamenetelmiä, jos hänellä on terapiakoulutus. Tapauskohtainen sosiaalityö on paitsi puuttumista asiakkaan ongelmatilanteisiin, se on myös kuntouttavaa työtä sekä enenevässä määrin ennaltaehkäisevää työskentelyä. (Niemelä 2012, 27–33.)

Kolmantena vaiheena Niemelän (2012) mallissa on case evaluation, jolloin on arvioinnin ja seurannan vuoro. Arviointi on työskentelyä, jota voidaan tehdä joko työprosessin aikana, jolloin arvioidaan itse prosessia, tai se on työskentelyn tavoitteiden saavuttamisen arviointia. On tärkeää seurata, miten ne ratkaisut, joita on tehty ja se tuki, jota on annettu, ovat auttaneet sosiaalityön asiakasta. Jos tavoitteita ei ole saavutettu, tulee prosessi aloittaa uudella tavoitteella ja eri menetelmillä. Sosiaalityössä seurannalla on tärkeä asema, sillä monet asiakkaiden ongelmista on pitkäaikaisia, eikä niitä kyetä

poistamaan, mutta seurannan avulla pystytään tukemaan asiakkaita mahdollisesti uusiutuvassa kriisitilanteessa. Lisäksi työntekijän on tärkeää arvioida toimintatapojen eettisyyttä, erityisesti oikeudenmukaisuutta ja toiminnan inhimillisyyttä. (Emt., 31, 33.)

Perinteinen sosiaalityön tilannearvio muistuttaa paljolti kategorisointia ja tyypittelyä. Tällöin ei perehdytä asiakkaan ongelmaan liittyvin yksilön ja ympäristön välisiin järjestelmiin ja siihen miten ne sekä synnyttävät että pitävät yllä asiakkaan ongelmia. Tavoitelähtöisen sosiaalityön mallin pohjautuu ongelmanratkaisuprosessiin, jota voi kutsua myös auttamisen prosessimalliksi. (Rostila 2001, 8, 56.)

Kuvio1. Ongelmanratkaisu prosessina

(Rostila 2001, 12.)

Tavoitelähtöisessä sosiaalityössä lähtökohtana on se, että asiakkaan tilannetta pyritään parantamaan yhteistyössä asiakkaan kanssa hänen voimavaroihinsa ja toiveisiinsa perustuen. Yksilön kanssa työskenneltäessä otetaan huomioon se, että hän toimii monella eri tasolla: yksilönä sekä ryhmän, perheen ja yhteisön jäsenenä. Asiakkaan kanssa luodaan tavoitesopimus, jonka perustana olevien asiakkaan toiveiden ja motiivien esille saaminen on työntekijän vastuulla. Sosiaalityöntekijällä tulee olla kokonaisuuden hallintaa, joka on mahdollista saavuttaa hyödyntämällä työn jäsentämisessä auttamisen prosessimallia. Työskentelyssä tarvitaan kokonaisuuden hallinnan lisäksi asiakkaan vastuuttamista, eri osapuolten sitouttamista sekä asiakkaan tarpeiden ja tavoitteiden pohjalta tapahtuvaa toiminnan koordinoitua. Tavoitesopimuksen tekeminen on myös keino vähentää työskentelyyn liittyvää epä-määräisyyttä sekä siirtää valtaa asiakkaalle. Sosiaalityön tavoitteellisessa ongelmanratkaisussa työskentely perustuu selkeälle suunnitelmalle, konkreettisille tavoitteille sekä asiakkaan elämäntilanteen

kokonaisvaltaiselle kartoittamiselle. Työskentely perustuu yhdessä asiakkaan kanssa sovittuihin tavoitteisiin, mikä auttaa myös työntekijää hallitsemaan työskentelyä ja ottamaan huomioon työskentelyyn oleellisesti liittyvät asiat. Erityisesti, kun työskennellään vapaaehtoisen asiakkaan kanssa, tavoite tulee heijastaa sitä lopputulosta, jota asiakas tavoittelee. Asiakas ponnistelee luultavasti vain sellaisen tavoitteen eteen, joka on hänelle itselleen tärkeä. Jos tavoite on yksipuolisesti työntekijän laatima, se ei ole asiakkaan mielestä tavoittelemisen arvoinen. Vaikka työntekijällä on aktiivinen osuus tavoitteen asettamisessa, viimekädessä päätös tavoitteesta on asiakkaan. (Rostila 2001, 15–16, 35–36, 75–76.)

Työskentelyn pohjana on asiakassuhteen luominen ja hyvä kommunikaatio. Vasta sen jälkeen on mahdollista edetä asiakkaan tilanteen arviointiin ja hänen voimavarojensa kartoittamiseen. Seuraavana vaiheena tavoitteellisessa ongelmanratkaisussa on tavoitesopimus ja toimintasuunnitelman tekeminen. Tavoitetta kohti edetään muutostyöllä, jolloin toteutetaan yhdessä tehtyä suunnitelmaa. Viimeisenä vaiheena on työskentelyn arviointi ja päättäminen. Huomionarvoista on se, että vaikka sosiaalityö tähtää asiakkaan elämänhallinnan vahvistumiseen, myös yksilön ympäristöön joudutaan useasti puuttumaan. (Rostila 2001, 11, 59–86.)

Pirkko Linna (1988) tuo esille casework-työskentelyn yhteyden kasvatusneuvolatyöhön. 1900-luvun alussa USA:ssa järjestettiin perheneuvolatyöhön suuntaavaa sosiaalityöntekijäkoulutusta. Koulutuksen suunnittelijana toimi Mary Richmond, joka on siis tapauskohtaisen sosiaalityön uranuurtajia. Tämän vuoksi on loogista, että Richmondin näkemykset ja casework-menetelmä ovat vaikuttaneet kasvatusneuvolatoimintaan sekä USA:ssa että Euroopassa. Koska Suomen ensimmäiset kasvatusneuvolatyöntekijät kouluttautuivat USA:ssa, Richmondin ajatukset ovat vaikuttaneet kasvatusneuvolatyöhön myös täällä. (Emt., 39–40.)

3 KASVATUS- JA PERHENEUVONTA

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan jokaisen kunnan tulee järjestää kasvatus- ja perheneuvontaa omille asukkailleen. Kasvatus- ja perheneuvonnan tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin, myönteisen kehityksen ja yksilöllisen kasvun edistäminen. Sen tavoitteena on myös tukea vanhemmuutta ja lapsiperheiden suoriutumista, vahvistaa perheen omia voimavaroja sekä tukea lasten kasvua ja kehitystä. Perheneuvolassa voidaan tehdä ihmissuhteiden, perhe-elämän, sosiaalisten taitojen sekä lapsen kasvun ja kehityksen arviointia, antaa ohjausta sekä asiantuntijaneuvontaa tai muuta tukea. Kasvatus- ja perheneuvonta on monialaista työskentelyä, johon osallistuvat psykologian, sosiaalityön ja lääketieteen ammattilaiset. Perheen tarpeiden mukaan tehdään yhteistyötä muiden alojen asiantuntijoiden kanssa. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2015.)

Esimerkiksi Australian perhelaki (FLA s 10G) määrittää perheneuvonnan hyvin samatyypiseksi toiminnaksi, kuin se on Suomessa. Sen mukaan perheneuvonta on toimintaa, joka sisältää erityisesti lasten laaja-alaista ohjausta. Lisäksi se sisältää riidanratkaisumenettelyn säännöksiä. Riidanratkaisu on prosessi, jossa perheneuvoja auttaa yhtä tai useampaa henkilöä henkilökohtaisissa tai esimerkiksi henkilöiden välisissä asioissa, jotka koskevat avioliittoa, erotilannetta tai eroa, joihin liittyy lasten huoltoon liittyviä seikkoja. (Australian Law Dictionary 2 ed.)

Perheneuvolatyön asiakastyössä painopisteinä ovat lapsen kasvatukseen ja kehitykseen, parisuhteeseen ja vanhemmuuteen liittyvät asiat sekä vuorovaikutuksen ja perhesuhteiden tutkimukset ja hoidot. Ennaltaehkäisevä asiakastyö on työskentelyssä tärkeässä asemassa. Asiantuntijatyössä painopisteinä on asiantuntija-avun antaminen sekä yhteistyö kasvatus- ja perheasioissa. Vanhemmat voivat ottaa yhteyttä perheneuvolaan, kun heillä on huolta lapsen käyttäytymisestä, kehityksestä tai tämän sosiaalisesta selviytymisestä. Myös tilanteissa, joissa he haluavat apua vanhemmuuteensa, vuorovaikutusongelmiinsa, perhe- tai ihmissuhdekriiseihinsä taikka on tarve perheasioiden sovitteluun, perheneuvola tarjoaa apua. Yleisimpiä perheneuvolaan asiakkaaksi hakeutumisen syitä ovat perheongelmat ja -kriisit, lasten tunne-elämän ongelmat sekä sopeutumisoongelmat. Perheneuvolan työskentelymuotoina ovat alkuarviokäynnit, tutkiva työskentely, hoidollinen työskentely, kuntouttava työskentely, avioliittolain mukainen perheasioiden sovittelu, neuvonta sekä asiantuntijapalvelut. Perheneuvolan asiakkuuksille on tyypillistä lasten ja perheiden ongelmien monitahoisuus, vaikeus sekä pitkäkestoisuus. Tämä on lisännyt hoitojen pituutta ja hoidossa mukana olevien yhteistyötahojen määrää. (Porin perheneuvolan palvelukuvaukset, 2012; Porin kaupunki, 2015.)

Porin perheneuvolassa on kehitetty alkuarviokäytäntöä, jolloin asiakas saa ensimmäisen käyntiajan kolmen viikon sisällä ajanvarauksesta. Uudella alkuarviokäytännöllä on saatu purettua ensiaikaa odottavien asiakkaiden jonot. Asiakas saattaa kuitenkin yhdestä kolmeen alkuarviokäynnin jälkeen joutua jonottamaan tutkivan-, hoidollisen- tai kuntouttavan työskentely taikka avioliittolain mukaisen perheasioiden sovittelu alkamista. Uudistetulla alkuarviokäytännöllä on pyritty vastaamaan sosiaali- huoltolain (1301/2014) mukanaan tuomiin haasteisiin. Jolloin tavoitteena on tarjota asiakkaalle mahdollisimman tehokas lyhytaikainen tuki sekä nopeuttaa asiakkaan ohjautumista sellaisiin palveluihin, joita hän tarvitsee sekä lyhentää asiakkuuden kestoa.

3.1 Kasvatus- ja perheneuvolatoiminnan vaiheet

Tarve perheneuvolapalveluille ei ole uusi, sillä vanhemmat ovat tarvinneet ja myös saaneet kaikkina aikoina kaikissa yhteiskunnissa tukea lastensa kasvattamiseen. Myös puolisoitten suhteen sääntelyllä on oma historiallinen taustansa. Sukulaiset, tuttavat ja naapurit ovat antaneet lasten kasvatukseen, perhe-elämään ja ihmissuhteisiin liittyvissä ongelmissa neuvoja niin kauan kun on ollut lapsia, perheitä ja ihmissuhteita. Ammatillinen kasvatus- ja perheneuvonta on kuitenkin kehittynyt vasta reilun sadan vuoden aikana. (Antikainen 1992; Suositukset kasvatus- ja perheneuvonnan järjestämiseksi 2008, 1.)

Ammatillinen perheneuvonta, jonka kohteena oli yksittäinen lapsi tai perhe alkoi kehittyä Englannissa, Yhdysvalloissa ja Ranskassa 1900-luvun alussa. Tarve kasvatusneuvonnan aloittamiseen tuli pääasiassa koulujen ja lastensuojelun suunnalta: rankaisemisen sijaan alettiin nähdä tarpeelliseksi kasvattaa niitä ”pahankurisia” lapsia, jotka olivat syylistyneet esimerkiksi lain rikkomiseen. Toiminta oli alkuvaiheissa lähinnä sosiaalista ja kasvatuksellista. Suomi oli ensimmäinen Pohjoismaa, jossa aloitettiin yhdysvaltalaisen esikuvien mukainen kasvatusneuvolatyö. (Linna 1988, 29, 31; Taskinen 2015, 11.)

Suomessa perheneuvolan taustalla on kasvatusneuvolatoiminta, joka pohjautuu vuonna 1925 Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliiton neuvonta-aseman ”vaikeiden lasten” kasvatukselliseen toimintaan, joka oli pääasiallisesti psykiatris-yhteiskunnallista työtä. Toiminnan taustalla oli vuoden 1918 kansalaissota, jonka seurauksena Suomessa oli paljon orpoja sekä huonosti hoidettuja lapsia. Kasvatusneuvolatyön tavoitteena oli pahatapaisen lasten kasvattaminen sosiaalipedagogisella ot-

teella yhteiskuntakelpoisiksi kansalaisiksi. Toiminta muuttui Toisen maailmansodan jälkeen luentotilaisuuksien järjestämiseksi sekä hoitokotien ylläpitämiseksi. (Linna 1988, 2, 67; Taskinen 2015, 11; Yesilova 2007, 44.)

Perheneuvolatoiminnan suomalaisen muodon juuret ovat myös sekä Väestöliiton avioliittoneuvoiloissa että Kirkon Perheasiaintoimistojen työssä. Näissä työ keskittyi kuitenkin alkuvaiheissa 1940-luvulla avioparien kanssa työskentelyyn. Tavoitteena oli perhe-elämän tasapainoisuus ja onnellinen avioliitto. Avioparien kanssa työskentelyn päämääränä oli vähentää avioeroja ja abortteja sekä palauttaa sota-ajan jälkeen löyhentyntä moraaliala. (Yesilova 2007, 43.)

1950-luvulla valtioneuvoston päätöksellä kasvatusneuvoloille myönnettiin valtionavustusta, minkä seurauksena yksityiset järjestöjen ylläpitämät kasvatusneuvolat siirtyivät kuntien ylläpitäviksi. Kasvatusneuvoja ja tukea annettiin niille, jotka työskentelivät haasteellisten lasten kanssa. Tämän lisäksi työmuotona oli vanhemmille annettava ohjaus. (Taskinen 2015, 11; Yesilova 2007, 44.)

Toiminta muuttui 1970-luvulla, kun systeemiteoreettiset näkemykset valtasivat alaa myös Suomessa (Yesilova 2007, 46). Systeemiteoriassa huomion kohteena ei niinkään ollut yksilöt, vaan huomio kohdistui yhteyksiin ja järjestelmien välisiin suhteisiin sekä vuorovaikutukseen. Ihmistä ja hänen ympäristöään tarkastellaan kokonaisvaltaisena systeeminä, jossa muutos yhdessä osassa vaikuttaa sen toisiin osiin. (Kilpeläinen 2009, 70.)

Systeemiteorian mukaisesti perhe nähtiin kokonaisuutena, jossa sekä perheenjäsenet että heidän väliset suhteensa vaikuttavat toisiinsa. Yhtä perheenjäsentä koskeva muutos saa aikaan muutoksen koko perheessä. Systeemiteoreettisen suuntauksen myötä ennen erillään toimineet avioparien auttaminen ja lapsen auttaminen saatettiin yhteen sekä institutionaalisesti että opillisesti. (Yesilova 2007, 45–46.)

Vuonna 1972 voimaan tullut kasvatusneuvolalaki perustui kasvatusneuvolatoiminnan kehittämiseksi asetetun komitean mietintöön. Laki oli aikanaan tehtäväkuvauksiltaan eurooppalaisen lainsäädännön piirissä hyvin moderni, koska se perustui ongelmalähtöisyyden sijaan lasten ja heidän perheidensä tukemiseen. Laki mahdollisti sekä preventiivisen eli ennaltaehkäisevän, että korjaavan työskentelyn. (Taskinen 2015, 11.)

Vuonna 1984 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain (710/82) jälkeen kasvatus- ja perheneuvonta oli lähempänä aiempaa kasvatusneuvolatoimintaa, mutta siihen lisättiin myös perheongelmien käsittely. Toiminta suunnattiin koko perheelle eikä vain lapsille ja palveluissa otettiin huomioon kaikki perheenjäsenet. Samalla kasvatus- ja perheneuvonta liitettiin hallinnollisesti muuhun sosiaalitoimeen ja

niiden toiminta säädettiin kunnan järjestämäksi sosiaalipalveluksi. Samaan aikaan monet kasvatusneuvolat muuttivat nimensä kasvatus- ja perheneuvolaksi tai perheneuvolaksi. (Nevalainen 2010, 147; Yesilova 2007, 47.)

Sosiaalihuoltolain (710/82) 19 § mukaan: *Kasvatus- ja perheneuvonnalla tarkoitetaan asiantuntija-avun antamista kasvatus- ja perheasioissa sekä lapsen myönteistä kehitystä edistävää sosiaalista, psykologista ja lääketieteellistä tutkimusta ja hoitoa.* Kasvatus- ja perheneuvoloiden tarkoituksena on monipuolisen avun tarjoaminen lapsille, nuorille ja heidän perheilleen erilaisissa elämän mukanaan tuomissa ongelmissa ja pulmatilanteissa (Ahonen 1992, 9).

Perhe- ja kasvatusneuvolan toiminta on määritelty erityispalveluksi, joka on asiakastyön lisäksi perheneuvonnan tiedotus- ja tutkimustoimintaa, yhteistyötä ja asiantuntija-apua muille perheiden ja lasten kanssa työskenteleville tahoille. Pääpaino asiakastyössä on terapeutisessa asiakastyössä, joka jaetaan lapsen, perheen ja aviopuolisoiden väliseen ongelmien tutkimukseen ja hoitoon. Yksilöterapioiden rinnalle ovat tulleet monipuoliset pari-, perhe-, ryhmä- ja toimintaterapian muodot. Työskentely voi olla joko korjaavaa työtä tai ennaltaehkäisevää työskentelyä. Perheneuvoloiden kasvaneet asiakasmäärät ovat vaatineet uudenlaisten toimintatapojen, kuten erilaisten vertaisryhmätoimintojen, kehittämistä. (Taskinen 2015,12; Yesilova 2007, 47.)

Vuonna 2015 voimaan tulleen sosiaalihuoltolain (1301/2014) 26 § mukaan: *Kasvatus- ja perheneuvontaa annetaan lapsen hyvinvoinnin, yksilöllisen kasvun ja myönteisen kehityksen edistämiseksi, vanhemmuuden tukemiseksi sekä lapsiperheiden suoriutumisen ja omien voimavarojen vahvistamiseksi. Kasvatus- ja perheneuvontaan sisältyy lasten kasvuun ja kehitykseen, perhe-elämään, ihmissuhteisiin ja sosiaalisiin taitoihin liittyvää arviointia, ohjausta, asiantuntijaneuvontaa ja muuta tukea. Kasvatus- ja perheneuvontaa toteutetaan monialaisesti sosiaalityön, psykologian ja lääketieteen sekä tarpeen mukaan muiden asiantuntijoiden kanssa.*

Uudistuneen sosiaalihuoltolain (1301/2014) 33§ mukaan lain yhtenä perusajatuksena on se, että asiakkaan on mahdollista hakeutua ongelman ilmaantuessa tarvitsemansa sosiaalipalvelun piiriin omaaloitteisesti jo riittävän varhaisessa vaiheessa. Tämä on haastanut perheneuvolatoiminnan, joka on perinteisesti kamppaillut pitkien asiakasjonojen kanssa.

Nykyisin perheneuvolatoiminnan luonnetta muokkaa ja samalla haasteita työskentelyyn tuo perherakenteiden muutokset sekä maahanmuuttajien lisääntynyt osuus asiakasmäärässä. Koska perhemuodot ovat monipuolistuneet, yhden huoltajan perheiden, avoliitojen, uusperheiden ja sateenkaariperheiden lisääntymisen myötä, myös perheneuvolan työmuodot ovat moninaistuneet. Samanaikaisesti asiakasperheiden ongelmat ovat perheneuvolan työntekijöiden kokemuksen mukaan muuttuneet monimuotoisemmiksi ja haasteellisimmiksi hoitaa. (Nevalainen 2010, 148, 153–154.)

Olemme siirtyneet postmoderniin aikakauteen, jonka yhtenä keskeisenä merkinä voidaan pitää elämäntilanteiden epävakautumista ja elämän ennustamattomuuden lisääntymistä. Elämäntilanteiden epävakaisuus näkyy esimerkiksi avioliittojen ja avioerojen suurena määränä, jota voidaan pitää merkinä sosiaalisten siteiden löyhtymisestä. Perherakenteiden moninaistuminen sekä niiden epävakautuminen on tuonut mukanaan uudenlaiset perhekuvan, jolloin ei enää ole ”normaaliperhettä”, johon kaikkien ajatellaan pyrkivän. Kyse on myös yksilöllisten valinnanmahdollisuuksien lisääntymisestä, joilla on entistä enemmän sijaa perheen muodostuksessa. (Raunio 2000, 67.) Postmoderni aikakausi on tuonut mukanaan myös muunlaista elämän pirstoutumista, pysyvää tilapäisyyttä ja epävarmuuden lisääntymistä sekä uudenlaisia uhkia ja riskejä, jotka asettavat haasteita ihmisten arkipäiväiselle selviytymiselle (emt., 72). Raunion mukaan postmodernissa maailmassa onkin tärkeää kiinnittää huomiota ihmisten niihin sosiaalisiin voimavaroihin ja niiden hyödyntämiseen. (Emt., 74–75.)

3.2 Perheneuvolan sosiaalityö

Nykyisin perheneuvolatyö on tiimityötä, joissa työskentelee sosiaalityöntekijöitä, psykologeja, lääkäreitä, toimistotyöntekijöitä ja joissain perheneuvoloissa myös puheterapeutteja ja toimintaterapeutteja. Sosiaalityöntekijä ja psykologi voivat muodostaa työparin, jolloin toinen työskentelee vanhemman ja toinen lapsen kanssa. Asiakkaat ohjautuvat perheneuvolaan joko itse tekemällään ajanvarauksella tai esimerkiksi koulukuraattorin tai terveydenhoitajan ohjauslomakkeella tai muulla läheteellä. Tämän jälkeen perheneuvolan työntekijät harkitsevat esimerkiksi asiakasjakokokouksessa, kuka tai ketkä aloittavat työskentelyn asiakkaan kanssa ja millä aikataululla. Lapsen tunne-elämän ongelmiin ja sopeutumisongelmiin liittyvät tutkimukset ovat pääsääntöisesti psykologien toiminta-alaa. Kun työskennellään vanhemmuuden tukemisen, perheongelmien tai perhekriisien parissa työntekijä voi olla joko psykologi tai perheneuvoja. Asiakkaan tarpeen ja työntekijäresurssien mukaan työskentelyyn voi osallistua molempien ammattikuntien edustaja. Sen sijaan avioliittolain mukainen perheasioiden sovittelu on selkeämmin perheneuvojan toiminta-alaa.

Tiimimäinen työskentelytapa on tarkoituksenmukainen työskentelytapa silloin, kun sekä lapsella että hänen huoltajallaan on pitkällistäkin työskentelyä vaativia ongelmia. Tämän kaltaisella työskentelyllä pystytään takaamaan se, ettei puututa vain tiettyyn ongelmaan, vaan varmistetaan myös sen taustalla olevien asioiden käsittely. (Nevalainen 2010,150.)

Perheneuvolassa sosiaalityöntekijän tulee työssään käyttää ammattitietoaan ja -taitoaan arvioidessaan perheiden elämäntilanteiden merkitystä ongelmien esiintymiselle sekä kartoittaakseen perheellä olevia voimavaroja ratkaisujen löytymiseksi. On tärkeää huomioida ja ottaa mukaan työskentelyyn myös perheen sosiaaliset verkostot, sillä täten edesautetaan nopeiden ja rakentavien ratkaisujen löytymistä sekä voidaan vähentää tarvetta yhteiskunnan tarjoamaan pitkäaikaiseen ammattiapuun. (Kleemola 1992, 11.)

Linnan (1988) mukaan yhteiskunnallinen näkemys oli selkeästi esillä kasvatusneuvoloiden toiminnan alkuvaiheessa. Tuolloin Suomessa ei vielä koulutettu sosiaalityöntekijöitä, vaan heillä oli USA:ssa hankittu koulutus, joka painotti psykiatris-yhteiskunnallista näkemystä. Sitten yhteiskunnallinen ajattelu on kadonnut ja tilalle on tullut psykologisoitunut suuntaus. Linnan mukaan tähän on vaikuttanut se, ettei esimerkiksi 1900-luvun puolivälissä kasvatusneuvoloihin ollut saatavissa sosiaalityöntekijöitä, heidän vähäisten koulutuspaikkojen vuoksi. Samaan aikaan sijoittui myös psykologian voimakas kehittyminen, jolloin oli luonnollista, että psykologia valtasi alaa kasvatusneuvoloissa perinteisen lääketieteen ja psykiatrian rinnalle. Kun yhteiskunnallinen näkökulma korostui, työtä tehtiin alkuvaiheessa lapsen tai nuoren sosiaalisten verkostojen kautta hänen omassa elinympäristössään. Psykologisten menetelmien käytön lisääntymisen myötä työskentely siirtyi kokonaan kasvatusneuvolaan. Työ on muuttunut psykologisin ja pedagogisin keinoin tehtäväksi ihmisen tajunnan kautta vaikuttamiseksi. Linna esittää näkemyksen, jonka mukaan sosiaaliin ongelmiin olisi kuitenkin taroituksenmukaista vaikuttaa sekä tilanteen että tajunnan kautta. (Emt., 94–97.)

Sosiaalityöntekijän erityisosaamisaluetta perheneuvolan moniammatillisessa työskentelyssä on lisätä yhteiskunnan muutosten merkityksen ymmärtämistä perheneuvolatyössä ja sen kehittämisessä. Sosiaalityöntekijä etsii perheen voimavaroja vastaavia ja niitä tukevia työskentelytapoja sekä rakentaa ratkaisuja esiintyviin ongelmiin yhdessä perheen kanssa. (Kleemola 1992, 12.)

3.3 Terapeuttinen sosiaalityö toiminnallisena perspektiivinä

Sosiaalityön ammatillisen toiminnan lähtökohtia voidaan jäsentää Raunion (2009) mukaan sosiaalityön toiminnallisten perspektiivien pohjalta. Ne luovat perustan sosiaalityön lähtökohdille ja tarjoavat erilaisin perustein toimivaan sosiaalityöhön teoreettisia näkemyksiä. (Emt., 185.)

Raunio (2009) käsittelee sosiaalityön perspektiivejä Malcolm Paynen (2005, 8–12) esittämän tyypittelyn avulla. Payne (2005) nimeää sosiaalityön toiminnalliset perspektiivit individualis-reformistiseksi näkemykseksi, reflektiivis-terapeuttiseksi näkemykseksi ja sosiaalis-kollektiiviseksi näkemykseksi. (Emt., 8–9.) Raunio (2009, 185–186.) nimeää perspektiivit paremmin suomalaiseen sosiaalityön käytäntöön soveltuviksi toiminnallisiksi perustoiksi, jolloin ne ovat palvelujärjestelmäkesein-, terapeuttinen ja yhteiskuntakriittinen perspektiivi.

Palvelujärjestelmäkeseisessä näkemyksessä sosiaalityö määrittyy osaksi hyvinvointipalveluja, joiden tarkoituksena on vastata asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin. Sosiaalityö kohdentuu asiakkaan tarvitsemien etuuksien ja palveluiden myöntämiseen, tuen organisointiin sekä sosiaalityöntekijän institutionaaliseen asemaan palvelujärjestelmän teknisenä toimeenpanijana. Sosiaalityön tavoitteena on sosiaalisen järjestyksen ylläpito. Asiakkaan hyvinvointi palautetaan hyvinvointiriskien kohdatessa sosiaalityön avulla. (Payne 2005, 9; Raunio 2009, 187–189.)

Yhteiskuntakriittisessä perspektiivissä toiminta perustuu yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Sosiaalisten ongelmien syinä nähdään järjestelmien puutteet ja siitä aiheutuva järjestelmien kyvyttömyys vastata yksilöiden henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin. Sosiaalityön tavoitteena on yhteiskunnallisen järjestelmän muuttaminen heikko-osaiset huomioivaksi. Asiakkaita rohkaistaan toimimaan yhteiskunnassa esiintyvää epäoikeudenmukaisuutta ja eriarvoisuutta vastaan. Tavoitteena on edistää taloudellista tasa-arvoisuutta ja oikeudenmukaisuutta. (Payne 2005, 9; Raunio 2009, 191–194.)

Kasvatus- ja perheneuvoloiden psykososiaalisessa toimintaympäristössä sosiaalityön toiminnallinen perspektiivi määrittyy Raunion (2009) esittämässä mallissa terapeuttiseksi. Terapeuttisen perspektiivin keskeisenä tavoitteena on yksilöiden, mutta myös ryhmien ja yhteisöjen, paras mahdollinen hyvinvointi. Se saavutetaan vuorovaikutuksellisen tukemisen ja asiakkaan kasvamiseen auttamisen kautta. Terapeuttisen perspektiivin tavoitteena on muutos yksilön ja perheen tasolla. Toiminta perustuu vuorovaikutukseen, jolloin työntekijä auttaa asiakasta käyttämään niitä mahdollisuuksia henkilökohtaiseen kasvuun, elämänhallintaan ja itsensä toteuttamiseen, jotka asiakkaalla on. Sosiaalityön tehtävänä on tuoda keskusteluun niitä voimavaroja, joita asiakkaalla on ongelman ratkaisemiseksi. Keskeistä terapeuttisessa sosiaalityön toiminnallisessa näkymässä on ymmärtää asiakas tahtovana ja tietoisesti toimivana yksilönä, jolla on halua kasvaa ja muuttua. Yksilön oman tahdon esiin nostaminen ei kuitenkaan saa aiheuttaa sitä, että ympäristötekijät unohdetaan työskentelyssä. Toiminnan tarkastelu tietyssä tilanteessa ja ympäristössä voi toisaalta rajoittaa yksilön tahdon mukaista toimintaa, mutta toisaalta myös mahdollistaa sen. (Payne 2005, 9; Raunio 2009, 189.)

Vuorovaikutus terapeuttisessa perspektiivissä edellyttää työntekijän ja asiakkaan tasa-arvoista suhdetta. Työntekijän oma persoona, kokemus ja intuitio korostuvat terapeuttisessa perspektiivissä. Vuorovaikutus on molemminpuolista. Työntekijän ja asiakkaan välinen suhde paitsi muokkaa asiakkaan ajatuksia ja mahdollistaa työntekijän vaikutuksen niihin, mutta samalla myös laajentaa työntekijän ymmärrystä asiakkaan maailmasta. Kun asiakas osallistaa työntekijää oman elämänsä asioista, samalla hänellä on mahdollisuus voimaantua omista tunteistaan ja tavastaan elää. Voimaantuessaan asiakkaan on mahdollista nousta epäedullisen tilanteensa yläpuolelle. (Payne 2005, 9.)

Terapeuttinen perspektiivi on jossain mielessä nähty ristiriitaisena muiden perspektiivien kanssa, koska palvelujen tarjoaminen tai sosiaalinen muutos eivät ole tässä lähestymistavassa yhtä keskeinen. Terapeuttinen näkemys voi kuitenkin olla lähinnä alkuperäistä sosiaalityön ajatusta, mutta kaksi muuta perspektiiviä ovat modifioineet ja kiistäneet tämän näkemyksen. Palvelujärjestelmäkeskeinen, terapeuttinen ja yhteiskuntakriittinen perspektiivi nähdään usein toisensa poissulkevinä, vaikka ne tulisi päinvastoin mieltää toisiaan täydentävinä osa-alueina, jotka muodostavat yhdessä sosiaalityön lähtökohdan. (Payne 2005, 9–13; Raunio 194–195.)

Palvelujärjestelmän toimenpiteet ovat olleet keskeisessä asemassa suomalaisessa sosiaalityössä. Ongelmia ratkaistaessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutukseen, koska toiminta tapahtuu yksilön tai ryhmän tasolla. Sekä yhteiskuntakriittinen että terapeuttinen perspektiivi tähtäävät muutokseen ja kasvuun. Sosiaalityön eri perspektiivien välillä on jännitteitä, mutta siis myös yhteneväisyyksiä, jotka ovat sekä toiminnan että myös toiminnan tavoitteiden tasolla. Jännitteet sosiaalityössä juontavat juurensa siitä, että ammatillisen sosiaalityön lähtökohdaksi ei riitä ainoastaan asiakkaan sopeutuminen yhteiskunnallisen järjestelmän asettamiin vaatimuksiin, vaan sosiaalityön lähtökohtia on myös asiakkaan kasvuun ja muutokseen liittyvissä perspektiiveissä. (Payne 2005, 9–13; Raunio 194–195.) Terapeuttinen sosiaalityö perheneuvolan kontekstissa on nähtävä yhtenä sosiaalityön perspektiivinä, mutta kuitenkin siten, ettei se sulje pois toisia sosiaalityön perspektiivejä.

4 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

4.1 Tutkimustehtävä

Perheneuvolatyötä voi tutkia monesta eri näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita perheneuvojien käsityksistä tekemästään sosiaalityöstä sekä sosiaalityön osuudesta perheneuvolassa, jolloin sosiaalityön relevanssi tutkielmassa on helposti saavutettavissa. Keskittyminen nimenomaan sosiaalityöhön perheneuvolassa rajaa tutkimusta selkeästi. Kontribuutio sosiaalityön tutkimukseen on tuoda esille se, että myös perheneuvola on sosiaalityön konteksti.

Tutkimuksessa halutaan selvittää perheneuvojien käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä ja sitä, miten sosiaalityön paikantuu perheneuvolassa tehtävässä työssä. Lisäksi tarkastellaan, millaisena perheneuvojat kuvaavat sosiaalityön asemaa osana perheneuvolatyötä ja koostuko sosiaalityön asiantuntijuus perheneuvolassa ammattitiedosta, -taidosta ja eettisistä toimintaperiaatteista eli samoista elementeistä kuin kunnallisessa sosiaalityössä yleensä. Tutkittavana on myös se kuvaavatko terapeutisuus, hoitollisuus, vuorovaikutteisuus ja dialogisuus perheneuvolan sosiaalityötä.

Näistä lähtökohdista tutkimuskysymykseksi muotoutuu: *Millaisena sosiaalityö näyttäytyy perheneuvojan työssä?* Tutkimusta ohjaavat seuraavat kysymykset: Millaisia käsityksiä perheneuvojilla on sosiaalityön ammattitaidosta, ammattitiedosta sekä eettisistä toimintaperiaatteista omassa työssään? Millaisia käsityksiä perheneuvojilla on sosiaalityön tehtävistä ja rooleista perheneuvolatyön eri osaluilla? Millaisia käsityksiä perheneuvojilla on sosiaalityön asemasta osana perheneuvolatyötä?

4.2 Aineiston muotoutuminen

Haastattelua voidaan pitää eräänlaisena keskustelun muotona. Tutkimustarkoitukseen käytetty haastattelu on kuitenkin ymmärrettävä systemaattisena muotona kerätä tietoa. Teemahaastattelu on luonteva haastattelumenetelmä silloin, kun jo etukäteen haastattelun aihepiirit eli sen tema-alueet ovat tiedossa. Puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelun aihepiirit ovat kaikille samat, kuitenkin niin, että kysymysten tarkka muoto tai niiden järjestys saattavat muuttua vielä haastattelun aikana. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 196–197; Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.) Tämän tutkimuksen aineisto

on hankittu haastattelemalla länsisuomalaisen perheneuvolan perheneuvoja. Haastattelut toteutettiin henkilökohtaisina teemahaastatteluina.

Teemahaastattelussa pyritään löytämään tutkimuksen tarkoitukseen tai tutkimustehtävään liittyviä merkityksellisiä vastauksia. Se, mitä tutkittavasta ilmiöstä etukäteen tiedetään eli tutkimuksen viitekehys, vaikuttaa tutkimukseen valittuihin teemoihin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Nyt tehdyn tutkimuksen aineistona olevien haastattelujen teemat oli muodostettu sen viitekehukseen kuuluvien aiempien tutkimuksien perusteella: Sipilän (2011) sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuuksia käsitelleen tutkimuksen ja Vehviläisen (2014) perheneuvolan psykososiaalista työtä tarkastelleen tutkimuksen perusteella. Teemahaastattelun runko on tämän tutkimuksen liitteenä. (Liite 2)

Sirkka Hirsjärven ja Helena Hurmeen (2009, 66–67) mukaan teemahaastattelussa on mahdollista, että paitsi tutkijan niin myös tutkittava voi tarkentaa teema-alueisiin liittyviä asioita tai kysymyksiä. Metodologisesti teemahaastattelussa otetaan huomioon se, että vuorovaikutuksessa asioille syntyvät merkitykset sekä ihmisten tekemät tulkinnat ovat keskeisiä. (emt., 48.)

Tämän tutkimuksen aineistona on primaariaineisto. Tutkimuslupa haettiin Porin perusturvan sosiaali- ja perhepalveluiden johtaja Mari Levoselta. (Liite 1) Aineisto kerättiin haastattelemalla seitsemää perheneuvolan sosiaalityöntekijää, mitä voitaneen pitää pro gradu -tutkielmaan riittävänä määränä haastateltavia. Informanteilla on ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy sosiaalityön pääaineopinnot, tai hän on suorittanut pääainetta vastaavat sosiaalityön yliopisto-opinnot. Pääsääntöisesti haastateltujen ylempi korkeakoulututkinto on yhteiskuntatieteiden maisterin tutkinto. Sosiaalityöntekijän pätevyyden lisäksi informantit ovat hankkineet perheneuvojan pätevyyden joko kasvatus- ja perheneuvonnan erikoistumiskoulutuksen tai uusperheneuvojakoulutuksen kautta. Tämän lisäksi heillä on paljon erilaisia ammatillisia lisäkoulutuksia: perheterapeuttisia valmiuksia antava koulutus, kognitiivinen lyhytterapeuttinen koulutus, ratkaisukeskeinen koulutus, sosiaalialan asiantuntijakoulutus, kolmevuotinen työnohjaajakoulutus, pariterapia koulutus, työnohjaaja- ja prosessikonsulttikoulutus, perheterapiakoulutus, avioerosovittelukoulutus, huoltoriitojen asiantuntija-avusteisen sovittelun Follo-koulutus, psykoterapeutin koulutus, erityistason perheterapiakoulutus, vaativan erityistason perheterapiakoulutus.

Kun tehdään laadullisesta tutkimusta, on tärkeää, että tutkimuksen informanteilla on mahdollisimman paljon tietoa tai omakohtaista kokemusta siitä ilmiöstä, jota tutkitaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85). Tämän tutkimuksen informantit olivat työskennelleet perheneuvojana puolesta toista vuodesta kolmeen kymmeneen vuoteen. Vähemmän aikaa perheneuvojana toimineilla on työtaustaa myös muusta sosiaalialan työstä, kuten lastensuojelun sosiaalityöntekijän tai lastenvalvojan työstä. Perhe-

neuvojen haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne litteroitiin tekstimuotoon. Litteroinnissa käytettiin haastattelujen sanatarkkaa muotoa. Haastattelujen kesto vaihteli 47:stä minuutista 65:een minuuttiin. Yhteensä haastatteluista tuli 64 sivua tekstimuotoista aineistoa, rivivälillä 1½.

4.3 Menetelmät

Tässä tutkielmassa aineistoa tarkastellaan fenomenografis-hermeneuttisella otteella aiempaan tutkimukseen ja sen käsitteisiin tukeutuen. Fenomenografista tutkimusotetta käyttäessä tutkija lähtee ongelmanasettelussa teoreettisista lähtökohdista jotka ovat tulleet esille aiempaan asiaa koskevaan tutkimukseen perehtyessä (Ahonen 1994, 134). Käytettäessä fenomenografista tutkimusotetta, tavoitteena on tuoda esille informanttien erilaisia käsityksiä siitä ilmiöstä, jota tutkitaan. Tutkimuksen tiedonintressi on hermeneuttinen, eli kyseisessä tutkielmassa pyritään tulkintoja tehtäessä kuvailemaan ja ymmärtämään perheneuvolassa tehtävää sosiaalityötä.

Fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita ihmisten kokemuksista maailmasta sellaisena, kun ihminen sen kokee, mutta fenomenografian mukaan yksilö muodostaa ilmiöistä sisäisestä ja ulkoisesta maailmasta saamiensa kokemusten pohjalta aktiivisesti omia käsityksiä (ks. Rissanen 2006). Koska tämä tutkimus kohdentuu perheneuvojen käsityksiin tekemästään sosiaalityöstä, sen tutkimusotteeksi on valittu fenomenologisen analyysimenetelmää sijaan fenomenografinen analyysimenetelmä.

Fenomenografia sijoittuu fenomenologis-hermeneuttiseen tieteenperinteeseen. Fenomenografia on laadullinen tutkimussuuntaus, jossa oletuksena on se, että ihmisillä on tutkittavasta ilmiöstä käsityksiä, jotka poikkeavat toisistaan. Fenomenografiassa ollaan kiinnostuneita siitä, millaisia ihmisten käsitykset ovat siitä maailmasta, joka ympäröi heitä. Miten tämä ympäröivä maailma rakentuu ja ilmenee ihmisten tietoisuudessa, eikä niinkään siitä, millainen maailma on. Fenomenografisen tutkimusotteen tavoitteena on tuoda esille tutkittavaan asiaan liittyviä erilaisia käsityksiä. Fenomenografiassa kuvataan erilaisia ajattelutapoja ja analysoitaessa pyritään saamaan esiin tutkittavaan ilmiöön liittyviä erilaisia käsityksiä, sillä eri henkilöillä voi olla samasta ilmiöstä erilaisia käsityksiä. Kiinnostus kohdentuu myös ilmiötä määrittäviin termeihin ja ilmauksiin sekä näiden välisiin hierarkkisiin suhteisiin ja vaihteluun. Fenomenografisessa tutkimuksessa muodostetaan merkitysluokkia, kategorioita, tutkittavien ajattelun sisäisistä yhteyksistä. Tutkija on kiinnostunut merkitysten laadullisista erilaisuuksista, mutta kiinnostus ei kohdistu niiden määrään tai edustavuuteen jossain joukossa. Ne vastaukset,

joita haastateltavilta saadaan, ovat vahvasti sidoksissa erilaisiin tilanteisiin ja konteksteihin. (Ahonen 1994, 114, 127; Vaininen 2011, 86–87; Rissanen 2006.)

Käsitys, jonka ihminen on tietystä asiasta muodostanut, ei ole pysyvä, vaikka se onkin pysyvämpi kuin mielipide. Käsitys on ihmisen itselleen rakentama kuva, jolla on perusteensa. Käsityksen varaan ihminen konstruoi ja uudelleen jäsentää saamaansa informaatioita. Fenomenografiassa oletuksena on se, että ihminen rakentaa tietoisesti käsityksiä ilmiöistä ja pystyy myös ilmaisemaan niitä kielellisesti. Tutkijat ikään kuin auttavat tutkittavia ilmaisemaan ilmiötä koskevia tietoisia rakenteita ja käsityksiä kysymysten avulla. (Ahonen 1994, 117, 121–122, 136.) Timo Laineen (2015, 41.) mukaan käsitykset ovat kiinnostavia tutkimuksen kohteita vain siinä tapauksessa, että käsityksellä on omakohtainen side informantin toimintaan.

Fenomenografiassa käytetään empiiristä aineistoa, jonka merkitysten tulkinnassa on tärkeää ottaa huomioon intersubjektiivisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että ilmaisun merkitykseen vaikuttaa paitsi tutkimushenkilö, myös se, miten tutkija sen tulkitsee. Siihen miten tutkijan ilmaisun ymmärtää, vaikuttaa hänen asiantuntemuksensa ja henkilökohtainen mielensisältönsä. (Ahonen 1994, 124.) Laadullisessa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa fenomenografia on useasti käytetty aineiston analyysimenetelmä ja tutkimusote (Rissanen 2006). Lisäksi menetelmää on käytetty muun muassa yrittäjyyden tutkimuksessa ja terveystieteellisessä tutkimuksessa, mutta myös sosiaalityön piirissä fenomenografisella tutkimusotteella on tehty esimerkiksi väitöskirjoja.

Satu Vainisen (2011) väitöskirja *Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa* nojautuu metodologisesti fenomenologis-hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen, ja sen tutkimusnäkökulmana on fenomenografia. Vainisen (2011) mukaan väitöskirjan tavoitteena on tutkia sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijöiden ammatillista toimintaa. Tutkimus kohdentui 2000-luvun alussa uusissa ja uudistuvissa toimintaympäristöissä liittyviin työnjaollisiin yhteistyösuhteisiin. Tutkimuksessa tarkasteltiin ammatillista toimintaa ja suhteita ja tätä kautta jäsennettiin sosiaalityöhön liittyvää sosiaalista osaamista. Lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin eri ammattilaisten kesken käytävää kilpailua sosiaalisesta osaamisesta. Tutkimuksen kohteena oli myös se, millaiseksi toiminta muuttuvissa suhteissa muokkaa sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä. Vaininen (2011) toteaa tutkimuksen yleisenä johtopäätöksenä sen, että taloudellista tehokkuutta korostavassa, yhä juridisoituvammassa ja medikalisoituvammassa yhteiskunnassamme sosiaalisen osaamisen ja sosiaalisen näkökulman riittävä esiin nostaminen ja turvaaminen edellyttävät sosiaalialan ammattilaisilta työn sosiaalisten sisältöjen terävöittämistä. (Emt., 268.)

Yleisesti fenomenografiaa pidetään oikeanlaisena tutkimusnäkökulmana käsitysten eroavaisuuksien tutkimiseen. Toisaalta esimerkiksi Laine (2015) suhtautuu kriittisesti ylipäätään käsityksen tutkimiseen, sillä hänen mukaan yksilön käsitykset eivät läheskään aina muodostu omia kokemuksia reflektoimalla, vaan se ihmisyhteisö, jossa elämme vaikuttaa voimakkaasti käsityksiimme. Laineen mukaan käsityksemme kertoo siitä yhteisöstä, jossa elämme ja siellä vallitsevasta tyypillisestä tavasta ajatella maailmaa, kun taas kokemukset ovat aina omakohtaisia. (Emt., 40.) Myös Jari Metsämuuronen (2008) tuo esille fenomenografiseen tutkimusotteeseen liittyviä haasteita: koska käsitykset ovat kontekstisidonnaisia, tulokset eivät ole yleistettävissä. Lisäksi fenomenografisella tutkimusotteella on mahdollista saada ainoastaan poikkileikkaus käsityksistä, koska ne ovat muuttuvia. (Emt., 36.) Edellä mainitut seikat on tärkeää tiedostaa tehtäessä tutkimusta, jossa ilmiöön liittyviä käsityksiä kuvataan ja siitä kirjoitetaan fenomenografisella otteella.

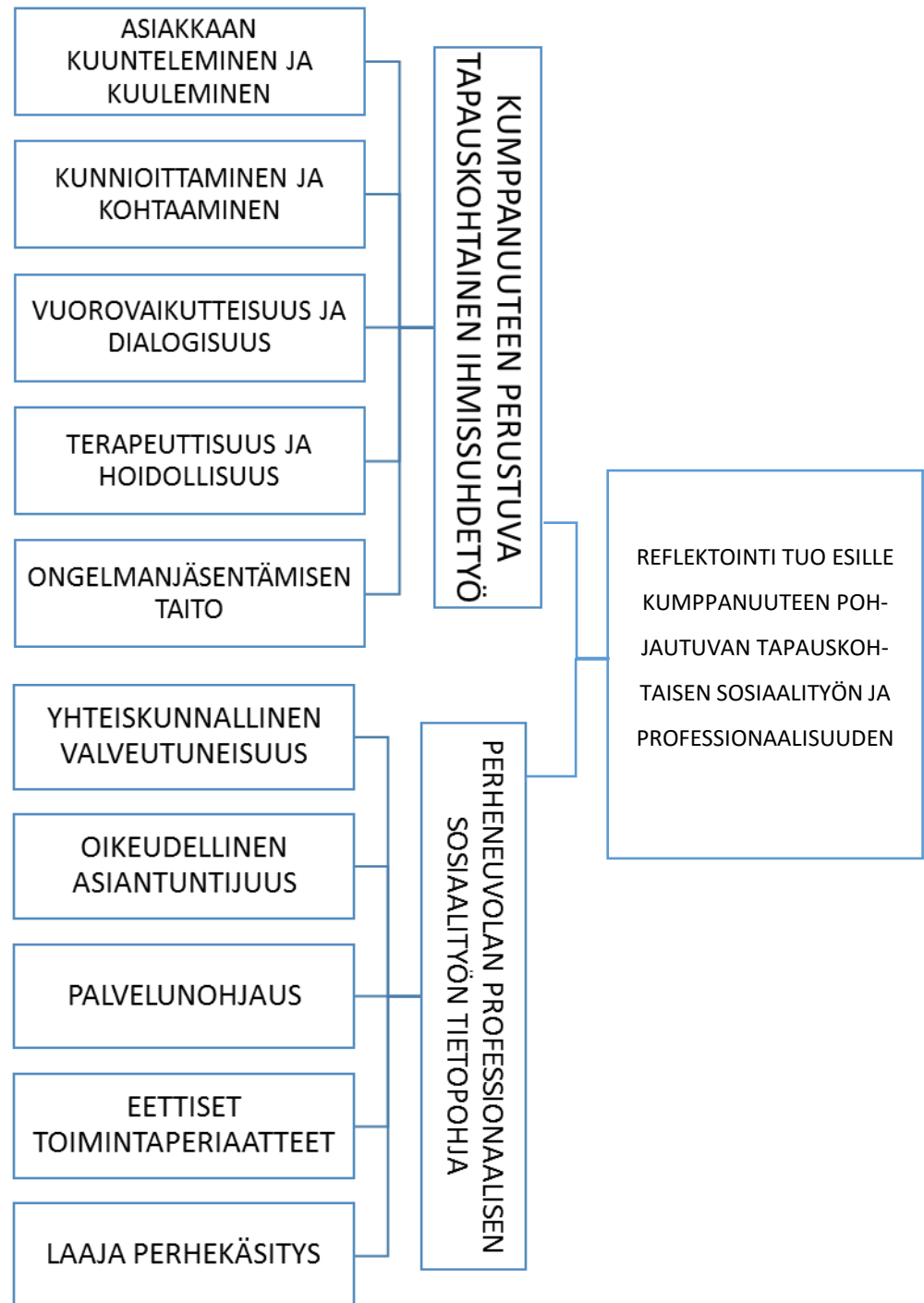
4.4 Aineiston analysointi

Tämän tutkimuksen aineiston analysoinnissa on käytetty laadullista sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä on tarkoitus kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti, eli litteroinnin jälkeen aineistosta etsitään pelkistettyjä ilmaisuja. Tämän jälkeen aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien. Pelkistettyjä ilmaisuja yhdistelemällä muodostetaan alaluokkia, joita sen jälkeen yhdistellään yläluokiksi tiivistäen. Tutkittavasta ilmiöstä pyritään näin muodostamaan tiivistetty kuvaus. Tämän kuvauksen kautta tulokset on mahdollista kytkeä laajempaan ilmiön kontekstiin sekä muihin aiheita koskeviin tutkimustuloksiin. Laadullisessa sisällönanalyysissä tekstimuotoinen aineisto puretaan pieniin osiin, sen jälkeen käsitteellistetään ja viimeiseksi järjestetään uudelleen kokonaisuudeksi. Tämä tarkoittaa aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä sitä, että käsitteitä yhdistellään siten, että saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Viimeisenä vaiheena on johtopäätösten tekeminen, jolloin tutkija tavoitteena on ymmärtää asian merkitys tutkittaville. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 106–109.)

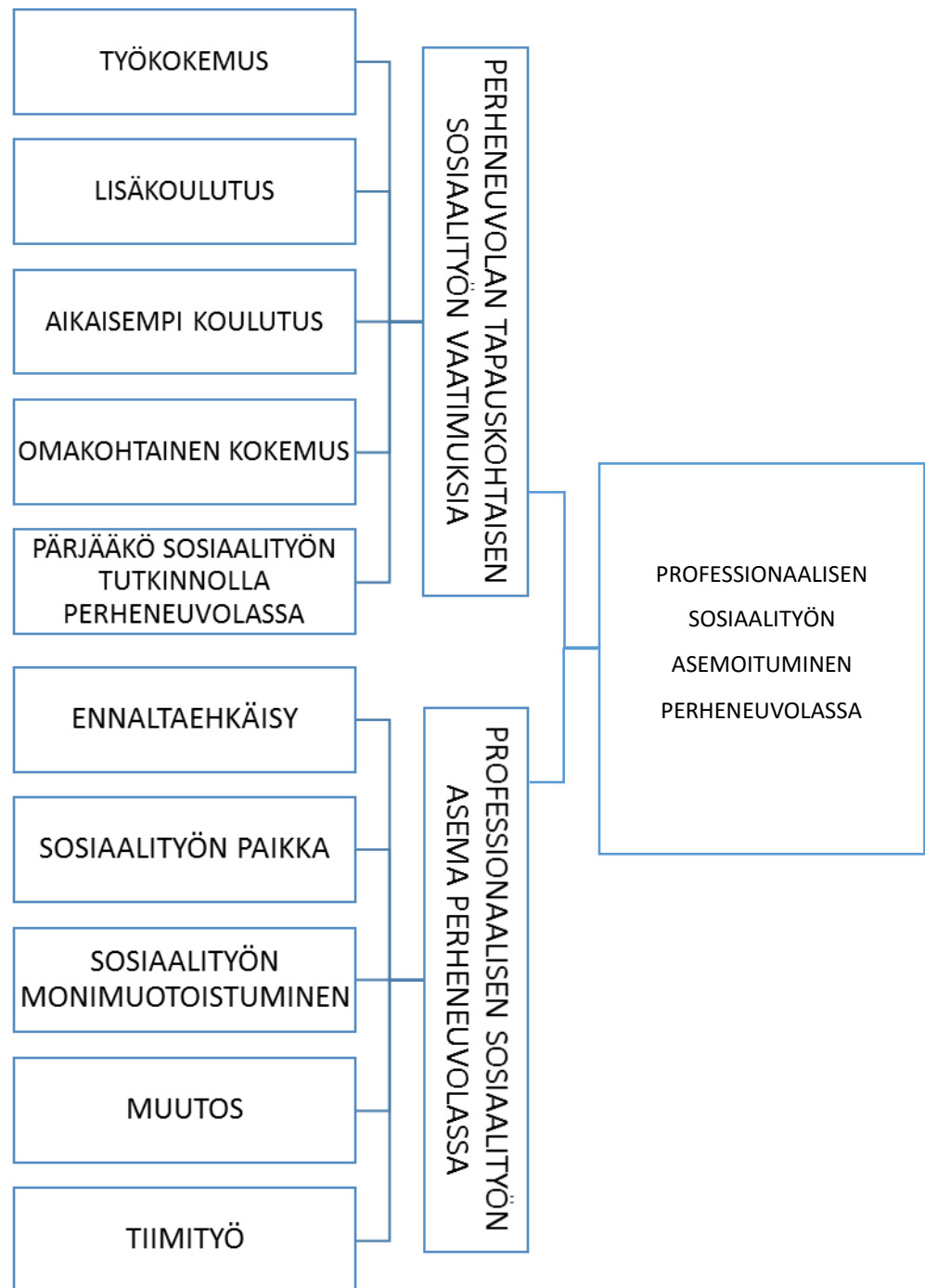
Aineistoa lähestyttiin teoriasidonnaisen analyysin keinoin. Tällöin aineiston analyysi ei perustu suoraan teoriaan, mutta selkeä yhteys teoriaan on havaittavissa. Niille löydöksille, joita aineistosta on tehty, etsitään teoriasta sellaisia selityksiä tai vahvistusta, jotka tukevat tehtyjä tulkintoja. (Eskola 2015, 188.) Tulkintavaiheessa päättely oli abduktiivista, sillä aineiston teoriasidonnaisesta lähestymistavasta käytetään myös nimitystä abduktiivinen päättely (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002, 99).

Tekstimuotoon kirjoitettu, litteroitu, 64-sivuinen aineisto luettiin useaan kertaan. Aineistoa pyrittiin lukemaan siten, että sieltä havaitaan sellaisia teemoja, jotka esiintyvät tekstissä useampaan kertaan. Tässä kohdassa lukutapa ei kohdistunut käsitysten eroavaisuuksiin, vaan yleisemmin perheneuvojien käsityksiin tekemästään sosiaalityöstä. Tällä lukutavalla aineistosta eriteltyt kohdat, jotka koodattiin alleviivaten eri väreillä, muodostivat pelkistettyjä ilmaisuja. Näitä ilmaisuja litteroidusta tekstistä tuli 16 sivua, rivivälillä 1½. Seuraavassa vaiheessa pelkistetyt ilmaisut jaettiin fenomenografisen tutkimusnäkökulman avulla kahteenkymmeneen alakategoriaan, jotka muodostuivat, paitsi teorian kautta johdetuista haastattelun teemoista, myös sellaisista haastatteluissa esiintyvistä aihealueista, jotka tulivat esiin useamman kerran pelkistetyissä ilmaisuissa. Sen jälkeen alakategoriat yhdistettiin uudelleen yläluokiksi. Nämä neljä yläluokkaa muodostavat tiivistetyn kuvauksen tutkittavasta ilmiöstä, mikä kytkee saadut tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin sekä tutkimuksen viitekehyksenä toimiviin aiempiin tutkimustuloksiin ja tutkimuksen keskeisiin käsitteisiin. Neljä yläluokkaa yhdistettiin vielä kahdeksi pääluokaksi. Tutkimuksen viimeisenä vaiheena on johtopäätösten tekeminen ja sitä kautta tutkimuskysymykseen vastaaminen.

Seuraavien kuvioden avulla havainnollistetaan perheneuvojien käsityksistä muodostuneita kahteenkymmeneä alakategoriaa ja niistä muodostettuja neljää yläluokkaa. Yläluokat on tulkinnallisesti yhdistetty vielä kahdeksi pääluokaksi, jotka kytkevät analysoinnin tulokset tutkimuksen viitekehyksen käsitteisiin. Tämä jäsentely toimii myös aineiston raportoinnin runkona.

Kuvio 2. Reflektointi tuo esille kumppanuuteen pohjautuvan tapauskohtaisen sosiaalityön ja professionalisuuden

Kuvio 3. Professionaalisen sosiaalityön asemoituminen perheneuvolassa

4.5 Tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja tietoteoreettinen pohdinta

Tutkimuksen eettisyys ei tarkoita vain tutkimuksen tekoon liittyvien moraalisten kysymysten miettimistä, vaan eettinen kestävyys on myös tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli. Eettinen sitoutu-

neisuus ohjaa hyvää tutkimusta, jolloin eettisyys ei voi olla ainoastaan sitä, että valittu tutkimusasetelma on sopiva ja tulokset ovat hyvin raportoituja. Tutkimusetiikkaan ei voi suhtautua teknisluontoisena normina, jolloin tutkimusetiikan ongelmat nähdään liittyvän vain tutkimustoimintaan. Tutkimusetiikka on myös metodologien seikka, jolloin tutkimuksessa tehdyt valinnat hahmottuvat myös moraalisisina valintoina. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127–128.)

Tutkimusta tehdessä on syytä pitää kirkkaana mielessä Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet 2003. Ohjeiden mukaan hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu rehellisyyden, yleisen huolellisuuden ja tarkkuuden noudattaminen. Käytäntöihin kuuluu myös se, että tutkimusta tehtäessä käytetään tieteellisen tutkimuksen kriteerit täyttäviä ja eettisesti oikeanlaisia tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Tutkimusta tehdessä on asianmukaisella tavalla huomioitava toisten tutkijoiden työt ja saavutukset. Kokonaisuudessaan tutkimus on suunniteltava, toteutettava ja raportoitava yksityiskohtaisesti sekä sen tulee täyttää ne vaatimukset, jotka tieteelliselle tiedolle on asetettu. (Suomen Akatemia, 2003.)

Tätä tutkimusta on pyritty tekemään noudattaen Suomen Akatemian tutkimuseettisiä ohjeita. Tutkimusta tehtäessä on noudatettu rehellisyyttä, ja tutkimuksen vaiheet on raportoitu mahdollisimman tarkasti. Lähdeviitteitä on käytetty siten, että lukija pystyy erottamaan sen, milloin lähde on lainattu epäsuorasti, eikä kyse ole tutkijan omasta tekstistä. Tutkimuksen teoriaosassa on käytetty myös muutamia suoria lainauksia, jotka ovat lähinnä lakitekstejä. Nämä lainaukset on erotettu tekstistä käyttäen tekstin kursivointia. Empiirisessä osassa on käytetty runsaasti suoria lainauksia haastatteluista. Näiden kursiivilla erotettujen aineistolainauksien tarkoitus havainnollistaa päätelmiä ja vakuuttaa lukijaa tutkijan tekemistä päätelmistä. Koska haastattelut litteroitiin sanatarkasti, reflektiiviset haastatteluluotteet olivat useasti monisanaisia ja varsin pitkiä. Aineistolainauksia on lyhennetty käyttämällä merkintää - - . Haastattelujen poistetut osat eivät kuitenkaan sisältäneet asiayhteyden kannalta olennaista informaatiota. Menettelyyn päädyttiin empiirisen osan luettavuuden parantamiseksi.

Tutkittavan itsemääräämisoikeuden huomioiminen ja siihen liittyvä osallistumisen vapaaehtoisuus ovat keskeisistä ihmistieteisiin luettavaa tutkimusta koskevista eettisistä periaatteista. Tutkimuksessa mukana olleilta perheneuvojilta on pyydetty tutkimuslupaa suostumuslomakkeen avulla. (Liite 3) Heille kerrottiin miksi, miten ja ketä varten haastattelu toteutetaan. Tämä informaatio annettiin ennen, kuin he päättivät haastatteluun osallistumisesta. Lisäksi heille annettiin mahdollisuus keskeyttää haastattelu tai olla vastaamatta heille esitettyyn kysymykseen. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi haastattelut numeroitiin satunnaisessa järjestyksessä H1:stä H7:ään. Tämä ei toki takaa täydellistä anonymiteettiä, sillä haastateltavien luvalla raportissa on kerrottu se, että tutkimuslupa haettiin Porin perusturvan sosiaali- ja perhepalveluiden johtajalta. Haastatteluaineistoa on säilytetty siten,

että se on ollut vain tutkijan käytössä. Sen jälkeen, kun pro gradu -tutkielma on tarkastettu ja hyväksytty, aineisto tullaan hävittämään.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkimusasetelman avoimuuden ja tutkimuksen prosessiluonteisuuden esiintuominen, jolloin eritellään tarkasti tutkimuksen toteuttaminen kaikissa vaiheissa. Prosessin esiintuominen ei ole ainoastaan tyylikeino, vaan se on keskeistä tutkimuksen uskottavuuden ja luotettavuuden kannalta. Tällöin tutkimusraportti on keskeisenä tutkimuksen luotettavuuden osana. (Kiviniemi 2015, 85–86; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 217.)

Laadullisessa tutkimuksessa huomio kiinnitetään pääasiassa tutkimuksen sisäiseen luotettavuuteen. Sisäiseen luotettavuuteen vaikuttaa se, että tutkimus perustuu yleisesti hyväksytyjen menetelmien käyttämiseen ja tutkija tuo esille käyttämänsä menetelmät ja päätelmiensä perustelut. Laadullisessa tutkimuksessa ei kohdisteta huomiota ulkoiseen luotettavuuteen eli tutkimusaineiston laajemman perusjoukon edustamiseen. (Raunio 2011, 185–186.)

Laadullisen analyysin keskeinen tavoite on, että tutkimuksesta saadaan tietoa, joka on sen lähtökoh-tien ja tutkimuskysymysten kannalta merkityksellistä. Jotta tulkinnot ovat teoreettisesti kestäviä, aineiston tulee kattaa tutkittavan asian kaikki olennaiset puolet. (Raunio 2011, 190–191.)

Tässä tutkimuksessa on pyritty luotettavuuteen esittelemällä sen menetelmät ja perustelut niiden valinnalle. Tutkimuksen teon vaiheita on pyritty kuvaamaan siten, että lukijan on mahdollista seurata tutkijan tekemiä valintoja ja päätelmien loogisuutta. Tutkimuksen päämääränä on pidetty vastauksen saamista asetettuun tutkimuskysymykseen.

Tutkimusaiheen valinta on nähtävissä eettisenä kysymyksenä, mutta aiheen valintaa on syytä pohtia myös tietoteoreettisesti, jolloin ontologisenä kysymyksenä nousee esille se, mikä on ilmiön todellinen luonne ja mikä siinä on todellista. Kun tutkittavaksi valittu aihe on sosiaalityö perheneuvolassa, oletuksena ei ole, että tutkimuskohde olisi tunnistettavissa objektiivisesti oikein. Tiettyä objektiivista totuutta kyseisestä ilmiöstä ei ole edes olemassa, mutta silti se on mielekäs tutkimuksen kohde. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen perinteelle yhteistä on näkemys siitä, ettei objektiivista totuutta ole olemassa siten, kuin se korrespondenttiteorian mukaan määritellään. Kyseisen teorian mukaan väite on totta vain, jos se voidaan todentaa aistein ja se vastaa todellisuutta. (Emt., 134–135.) Reaalisen ontologian mukaisen käsityksen mukaan laadullinen tutkimus lähtee siitä, että tutkimuskohteen oletetaan reaalisesti olevan olemassa, vaikkei sosiaalisessa todellisuudessa olekaan mielekästä etsiä objektiivista tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136.)

Laadullinen aineisto ei kuvaa todellisuutta sellaisenaan, vaan tutkijan intressit ja tarkastelunäkökulmat vaikuttavat paitsi aineiston keräämiseen myös niihin perspektiiveihin, joiden välittämänä aineistoa tarkastellaan. Kun tutkimustehtävää rajataan, tehdään myös tulkinnallista rajaamista. (Kiviniemi 2015, 77.)

Epistemologisena kysymyksenä esille tulee puolestaan tutkijan ja tutkittavan välinen suhde. Se, että itselläni on työkokemusta, vaikkakin vähäistä, perheneuvolan sosiaalityöstä, ei voi olla vaikuttamatta niihin tulkintoihin, joita teen aineistosta. Kuitenkin koska tiedostan tämän seikan, minun on mahdollista pyrkiä objektiivisuuteen ilman, että omat käsitykseni ja ennakkoluuloni tutkittavasta asiasta vaikuttaisivat havaintojen tekoon ja tulkintoihini. Aineistolähtöistä tutkimuksesta ei ole kuitenkaan tehtävissä ilman tutkijan tietynlaista esiymmärrystä tai ennakkokäsitystä tutkimusilmiöstä. Aineiston analyysissä tutkijana minun on tärkeää olla sensitiivinen, jotta tutkijan tulkinnot eivät ohittaisi tutkittavien esiin tuomia omia merkityksiä. Oma positioni tutkittavaan ilmiöön on kuitenkin muuttunut tutkimuksen aikana: haastatteluvaiheessa työskentelin perheneuvolan sosiaalityöntekijänä, kun taas analysointi ja tutkielman raportin kirjoittaminen on toteutettu määräaikaisten työsuhteen päätyttyä, mikä mahdollistaa tässä vaiheessa tietynlaisen ulkopuolisuuden ja etäisyyden tutkittavaan ilmiöön. Koska tiedostan omat lähtökohtani ja tunnustan sen, että ne vaikuttavat sekä aineiston hankintaan, että johtopäätösten tekoon, kyseessä on hallittu subjektiivisuus, joka on yksi tutkimuksen luotettavuutta lisäävä seikka. (ks. Ahonen 1994, 122.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

Aineistoa analysoitaessa fenomenografisen tutkimusnäkökulman avulla luodut kaksikymmenentä alakategoriaan, jotka muodostuvat perheneuvojen käsityksistä tekemästään sosiaalityöstä, on yhdistetty neljäksi yläluokaksi. Nämä yläluokat ovat: **sosiaalityö perheneuvolassa on kumppanuuteen perustuvaa tapauskohtaista ihmissuhdetyötä, professionaalisen sosiaalityön tietopohja perheneuvolassa, perheneuvolan tapauskohtaisen sosiaalityön vaatimuksia sekä professionaalisen sosiaalityön asema perheneuvolassa**. Yläluokat on tulkinnallisesti yhdistetty vielä kahdeksi pääluokaksi, jotka kytkevät analysoinnin tulokset tutkimuksen viitekehyksen käsitteisiin. Seuraavissa luvuissa tuodaan esille, miten perheneuvojen käsityksiä kuvaaviin yläluokkiin on päädytty sekä avataan muodostuneita pääluokkia: **reflektointi tuo esille kumppanuuteen pohjautuvan tapauskohtaisen sosiaalityön ja professionaalisuuden sekä professionaalisen sosiaalityön asemoituminen perheneuvolassa**.

5.1 Reflektointi tuo esille kumppanuuteen pohjautuvan tapauskohtaisen sosiaalityön ja professionaalisuuden

Ylirukan (2005) mukaan työntekijän ammatillisten käytäntöjen purkaminen auki sekä arvioiminen ovat tärkeitä asiakkaalle tarjotun palvelun laadun sekä sosiaalityöntekijän ja työyhteisön oppimisen ja tiedontuotannon näkökulmasta. Reflektoidessaan työntekijä tarkastelee omia kokemuksiaan ja työnsä sisältöjä toimiakseen jatkossa tarkoituksenmukaisemmin. (Emt., 124–125.) Tätä tutkimusta varten tehdyt haastattelut toimivat reflektointina tiedontuotannon näkökulmasta. Tutkijana toivon, että haastattelujen oli mahdollista myös vaikuttaa työntekijän oppimiseen ja siten vaikuttaa asiakkaalle tarjotun palvelun laatuun.

Työn reflektiivisyys avaa ammattikäytäntöjä ja työn sisältöä arvioinnin kohteeksi. Haastattelut ovat mahdollisuus oman työn refleктоivaan purkuun, oman toiminnan ja siihen vaikuttavien taustasitoumusten sanoittamiseen. Tutkijana havaitsin sen, että haastattelut olivat varsin reflektiivisiä. Samasta asiasta puhuu myös Karvinen (1996), joka toteaa, että reflektiivisen ammattikäytännön avulla on mahdollista kuvata muuttuvaa suhdetta osaamiseen, ammatilliseen tietoon sekä työntekijän am-

matilliseen kasvuun. Omat havainnot, ajattelu sekä sen puutteet on mahdollista tuoda arvioinnin kohteeksi. Reflektiivisessä ammatillisuudessa eritellään ja arvioidaan omaa ajattelua ja sen muodostumista ammatillisen toiminnan kokonaisuudessa. (Emt., 40, 55.)

Haastatteluissa perheneuvojat pohtivat ääneen ja sanallistivat monia työn tekemiseen liittyviä kysymyksiä. Reflektoidessaan omaa työtään perheneuvojat toivat esille työhönsä liittyviä haasteita ja risitirittäisyyksiä. Toisaalta he toivat esille myös niitä seikkoja, jotka ovat toimivia käytänteitä sekä tilanteita, joissa he kokevat onnistuvansa. Teemahaastattelun kysymykset ohjasivat heidän pohdintaansa perheneuvolan sosiaalityön asiantuntijuuden rakentumiseen sekä perheneuvolatyön keskeisiin osa-alueisiin. Haastatteluissa pohdittiin sosiaalityön paikkaa perheneuvolassa ja sitä, miten sosiaalityö ilmenee perheneuvojan työssä. Lisäksi haastatteluissa käsiteltiin perheneuvolatyössä tapahtunutta muutosta ja siihen vaikuttaneita seikkoja.

Haastattelut toimivat paitsi oman työn reflektointina, mutta toivat esille myös sen, että perheneuvojan työnkuvaa on hankala sanallistaa. Oman työn kuvaileminen ja työhön liittyvien seikkojen pohtiminen ääneen eivät ole jokapäiväistä. Kysyttäessä, miten sosiaalityö ilmenee perheneuvolassa tehtävässä työssä, esimerkiksi eräs haastateltava toi vastauksessaan ilmi yhteisen reflektoinnin tarpeellisuuden.

Tää on hirveen vaikeen kysymys. Mikä on se erityisyys? Tää tekee sen miksi se on vaikee määritellä ja siksi myös päättäjien on se helppo ohittaa mitä tekee. Kun se on työntekijänkin vaikee sanallisesti ilmaista on se myös ulkopuolisen vaikee nähdä. Mä luulen, että tää olis ihan sellanen yhteisen pohdinnan ja ääneen miettimisen paikkakin meillä. (H5)

Professionaalisuus sosiaalityössä on ammatillisuutta, joka perustuu sosiaalityön tekemisen sekä tietoiseen, että osittain myös työntekijän tiedostamattomaan erikoisosaamiseen. Sosiaalityön tieto ei ole aina sanallistettavissa. Se, miten sosiaalityötä tehdään, ei ole kerrottavissa, koska on paljon toimintatapoja, joista emme ole tietoisia. Tärkeämpää on se, miten tietoa kokonaisvaltaisesti sovelletaan asiakastyössä, jolloin asiakas nähdään kokonaisena ihmisenä. (Rostila & Vinnurva 2013, 199–200.)

Reflektoidessaan omaa työtään, haastatteluissa tuli esille työntekijän tietoiseen ja myös tiedostamattomaan erikoisosaamiseen liittyvä sosiaalityön professionaalinen ammatillisuus. Työntekijälle on muodostunut paitsi koulutuksen myös työn tekemisen kautta tiedostamatonta erikoisosaamista, omaa käyttöteoriaa, jonka käyttäminen ei aina perustu tietoiseen valintaan.

Ammattitieto, ajattelen, että se on menetelmäkoulutusta, ja sitä kautta mulle on muodostunut työkalupakki, jossa on monenlaista opittua menetelmää. Ei niin, että mä käyttäisin vain jotain yhtä menetelmää, vaan et sieltä jonkun tilanteeseen soveltuen otan jonkun. En kovin tietoisesti, että nyt otan tämän tai tuon, vaan tapa tehdä työtä. Tavallaan, mitä pidempää tätä työtä tekee, niin siitä tulee

käyttöteoriaa omaan päähän. Aika paljon tässä työssä täytyy luottaa siihen omaan tuntumaan, siihen, millainen tunne sulle tulee sitä vuorovaikutustilanteesta. (H4)

Informantit toivat esille käsityksensä siitä, että heidän on mahdollista tekemieni haastattelujen aikana pohtia ja tuoda sanallisesti esille sitä hiljaiseksi tiedoksi kutsuttua tietämystään, joka heille on kertynyt vuosien aikana. Osalla haastateltavista oli varsin pitkä työkokemus perheneuvojan työstä. Sipilän (2011) mukaan kokeneella sosiaalityöntekijällä formaalit teoreettiset mallit ovat niin automatisoituja, että he toimivat paljolti intuition varassa. Tämän voi määritellä myös hiljaisen tiedon käyttämiseksi, jolloin taito-tieto ja kokemustieto ohjaavat työntekijän valintoja. Professionaalista ammattitaitoa on käyttää ja soveltaa tätä hiljaista tietoa, jota on mahdollista kartuttaa olemalla utelias, avoin, empaattinen ja kuunteleva. (Emt., 33, 35, 127.)

Jos puhun työkalupakista, siellä ei ole pelkästään menetelmää, vaan siellä on myös teoria taustalla, miksi tehdään näin. Se, mikä tässä työssä syntyy kokemuksen kautta, on semmoinen käyttöteoria, joka on sun pääsi sisällä, onko se myös sitä hiljaista tietoa. (H4)

Sipilän (2011) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät toivat esille hiljaisen tiedon näkyväksi tekemisen ja jakamisen tärkeyden. Tällöin hiljaisesta tiedosta muodostuu yhteistä professionaalista osaamista. (Emt., 134.) Myös nyt tehdyn tutkimuksen mukaan hiljaisen tiedon jakaminen koettiin tärkeäksi vaikkakin haasteelliseksi.

Kun työntekijä reflektoi sitä, mistä tämä sosiaalityön professionaalinen osaaminen koostuu, työntekijän ei ollut helppo eritellä sitä, mikä sosiaalityön tekemisessä on sosiaalityön opintojen kautta hankittua teorian tietoa, ammatillisten täydennyskoulutusten kautta hankittua tai omaa elämäkokemusta kautta saatua tietoa. Perheneuvolatyötä kuvattiin kokonaisvaltaiseksi ja laaja-alaiseksi työksi, jossa osaamisen koostuu toisiinsa limittyvistä osaamisen osa-alueista. Sosiaalityön professionaalisuuteen liittyvän oman ammatillisuuden ja siihen kuuluvan hiljaisen tiedon sanottaminen koettiin hankalaksi.

Tässä täytyy olla jotenkin laaja elämäkatsomus, koska tää on niin laaja tämä työskentelyn kenttä. - Musta tuntuu että teen tätä niin itsenäni, omana henkilönäni, en osaa sanoa, mikä tässä on sosiaalityötä ja mikä muuta. Ja mitä se on, se jokin muu, mitä tässä on. (H7)

Kaavamaista ja kategorisoivaa työskentelyotetta on purettu perheneuvolan sosiaalityössä oman työn reflektiivisyydellä sekä henkilön että ammattiryhmän ja työyhteisön tasolla. Haastatteluissa tuotiin esille se, että luokittelevan tiedon ja kaavamaisen rutiineihin perustuvan työskentelyotteen sijaan asiakas kohdataan omassa asiassaan ja tilanteessaan, jolloin työskentely perustuu caseworkin tapauskohtaisen työskentelyn prosessimalliin.

Pitää ymmärtää ilmiötä yleisesti, mutta ei niputa mielessään, vaan kohtaa yksilöllisesti. Taiteilu, yleistäminen joissain ilmiöissä, mutta sitä työtä ei voi tehdä yleistäen pelkästään. Ilmiö voi olla yleinen mutta asiakkaan tarina on aina yksilöllinen ja sen huomioiminen. (H3)

Asiakkuus perustuu perheneuvolassa pääsääntöisesti vapaaehtoisuuteen, jolloin siitä puuttuu sosiaalityölle tyypillisesti tuen vastaparina oleva kontrollin elementti. Pohjolan (2010) mukaan osallistavassa, kumppanuuteen perustuvassa, vuorovaikutussuhteessa työntekijä on asiakkaan rinnalla kulkeva tukija. Tällaisessa suhteessa toiminnan tavoitteet asetetaan ja niiden eteen työskennellään aidosti yhdessä. Asiakkaan subjektiivisuus ja osallisuus perustuvat siihen, että hän on oman elämänsä asiantuntija. Asiantuntijuus jäsentyy tässä prosessissa uudella tavalla, kun sekä asiakkaan että työntekijän tietämys huomioidaan. Täten myös asiakkaasta tulee yhteisessä työskentelyssä ”tietäjä”. (Emt., 58–59.)

Ja lähtee siitä, että jokaisella ihmisellä on oma elämäntilanteensa, jossa ihminen itse on paras asiantuntija kuitenkin omassa elämäntilanteessaan. (H6)

Perheneuvojen käsityksissä korostuu asiakkaan subjektiivisuus oman elämänsä asiantuntijana, jolloin työntekijä on rinnalla kulkijana osan matkaa asiakkaan elämässä. Työntekijä antaa oman ammattitaitonsa asiakkaan käyttöön ja auttaa asiakasta ottamaan vastuuta omasta elämästään. Työskentelyn jälkeen asiakkaalla on voimavaroja jatkaa matkaansa ilman työntekijän tukea. Työntekijän ja asiakkaan välinen työskentelysuhde perustuu kumppanuuteen, kun heidän suhteensa on tasa-arvoinen, vaikei välttämättä tasavertainen.

Ollaan samalla puolella. Kun joskus ollaan asiakkaan kanssa mietitty mun rooliani, mikä se on. Niin olen kysynyt asiakkaalta, saanko olla sun tietä talleava vieruskaveri, me mennään tän matkaa yhdessä tätä matkaa ja katotaan sitten, miten tää lähtee menemään. Eli sellainen vierellä kulkija voi olla yksi mikä oon. Vaikka me kuljetaan samalla puolella, samalla tasolla, meillä on kuitenkin eri asema. Mä olen häntä varten ja kävelen, jotta hän jaksaisi lähteä kävelemään yksin tästä eteenpäin ilman mua. (H5)

Tämän tutkimuksen aineiston mukaan sosiaalityö perheneuvolassa on ihmissuhdetyötä, jonka tekemiseen tarvitaan erityinen tietopohja. Tämä tietopohja on saavutettavissa hankkimalla yhteiskunnallista ja oikeudellisesta asiantuntijuutta sekä sosiaali- ja terveysalan palvelujen tuntemusta. Tämän kaltaisen teoreettisen tiedon soveltamisen tapaus- tai tilannekohtaisesti Sipilä (2011, 22) näkee olevan professionaalisen työn tunnusmerkki.

Rostilan (2001) mukaan sosiaalityöntekijällä on monipuolista sekä teoreettista että tutkimuksellista tietoa, jota hänen tulee käyttää asiakkaan kanssa työskennellessä. Työntekijällä on psykologista tietoa, jota hän käyttää asiakkaan tilanteen arvioinnissa ja psykososiaalista tietoa ymmärtääkseen yksilön toimintaa ryhmän tai perheen jäsenenä. Työntekijällä on myös sosiologista tietoa, jota hän käyttää ymmärtääkseen organisaatiota ja kulttuuria. Lisäksi hänellä tulee olla tietoa hyvinvointiyhteiskunnan etuusjärjestelmistä ja niitä säätelevistä oikeusjärjestelmästä. (Emt., 57.)

Seuraavissa luvuissa tarkastellaan lähemmin, miten perheneuvojien käsityksiä kuvaavissa alakategorioissa tuli ilmi kumppanuuteen pohjautuva tapauskohtainen sosiaalityö ja professionaalisuus. Tätä tarkastellaan avaamalla analyysivaiheessa muodostuneita yläkategorioita: **sosiaalityö perheneuvolassa on kumppanuuteen perustuvaa tapauskohtaista ihmissuhdetyötä ja perheneuvolan professionaalisen sosiaalityön tietopohja.**

5.1.1 Sosiaalityö perheneuvolassa on kumppanuuteen perustuvaa tapauskohtaista ihmissuhdetyötä

Kohtaaminen ja kunnioittaminen, asiakkaiden kuuntelu ja kuuleminen, vuorovaikutteisuus, dialogisuus, terapeutisuus ja hoidollisuus sekä ongelmanjäsentämisen taito ovat osa niistä alakategorioista, jotka tulivat analysoinnissa esiin perheneuvojien sosiaalityön tekemisen käsityksinä. Nämä alakategoriat muodostavat **kumppanuuteen perustuvan tapauskohtaisen ihmissuhdetyön** yläluokan, jolloin työskentely perustuu tapauskohtaisen sosiaalityön mukaisesti henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen sekä tapauskohtaiseen harkintaan ja tapauksen mukaiseen toimintaan (ks. Niemelä 2012, 20).

Tämän tutkimuksen mukaan perheneuvolan sosiaalityössä on kysymys kumppanuuteen perustuvasta ihmissuhdetyöstä, jossa korostuu ihmisten kohtaaminen ja kunnioittaminen, asiakkaiden kuuntelu ja kuuleminen. Haastatteluissa korostui se, että kohtaamisissa työntekijä ja asiakas ovat tasavertaisessa asemassa. Työntekijällä on koulutuksen kautta hankittu asiantuntemus, joka ei kuitenkaan ole arvokkaampaa kuin asiakkaan tieto omista asioistaan. Läsnäolo on edellytys aidolle kuulemiselle, sillä vain täten voi asettua kuulemaan toisen asiaa. Kunnioittava asenne on sitä, että arvostamme toista ihmistä ja hyväksymme hänet ilman ehtoja, juuri sellaisena kuin hän on. Meidän voi olla vaikea kohdata ja luoda kunnioittava suhde sellaisen henkilön kanssa, jonka mielipiteet eroavat omistamme. Kuuntelu, kuuleminen, kunnioittaminen ja kohtaaminen rakentavat kuitenkin pohjan perheneuvojan ihmissuhdetyölle.

Tapauskohtainen ongelmanjäsentämisen taito on keskeistä työskentelyssä, mutta kuitenkin niin, että asiakas on oman tilanteensa paras asiantuntija. Kun asiakas kokee, että hän on tasavertaisessa asemassa työntekijän kanssa, myös kumppanuussuhteen muodostuminen mahdollistuu.

Kun aineistoa lähestytään fenomenografisella tutkimusotteella, kuvauskategorioiden suhteita toisiinsa voidaan tarkastella sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti. Tässä tutkimuksessa muodostuneet kuvauskategoriat jäsentyvät pääsääntöisesti horisontaalisesti, jolloin ne tuovat esille ilmiöön liittyviä samanarvoisia käsityksiä. Vertikaaliset kuvauskategoriat tuovat esille käsitysten hierarkkista järjestystä. Vuorovaikutus ja dialogisuus ovat kuitenkin selkeästi käsitysten kuvauskategorioista selkaiset, mitkä nousevat hierarkkisesti muiden ihmissuhdetyön yläluokassa olevien käsityksiä kuvaavien alakategorioiden yläpuolelle. Tällöin vuorovaikutus ja dialogisuus sisältyvät myös muihin kyseisen yläluokan alakategorioihin. Tässä vertikaalisessa jäsennyksessä vuorovaikutus ja dialogisuus ovat nähtävissä muiden alakategorioiden edellytyksenä. (ks. Rissanen, 2006.) Vuorovaikutuksen ja dialogisuuden muita tässä yläluokassa olevien kategorioiden yläpuolella olevaa hierarkkista asemaa tukee myös Sipilän (2011) toteamus, jonka mukaan dialogisuus on professionaalisen sosiaalityön ydin.

Pohjolan (1999, 56) mukaan suhde asiakkaaseen vaihtelee sosiaalityön eri sovellusalueilla. Perheneuvolassa suhde asiakkaaseen määrittyy pääasiassa ihmissuhdetyöksi, jossa vuorovaikutuksellisuus ja dialogisuus ovat keskeistä. Jopa niin, että toimiva vuorovaikutus ja dialogi asiakkaan kanssa muodostavat perusedellytyksen työskentelyn onnistumiselle.

Vuorovaikutteisuus ja dialogisuus; siinä ollaan vuorovaikutuksessa koko ajan sen asiakkaan kanssa. Tai lähtisin siitä, että se on myös ihmissuhde. (H6)

Ja sitten taas tää vuorovaikutteisuus ja dialogisuus on yksi lähtökohta, ollaan tasavertaisia dialogissa, kuullaan ja tullaan kuulluksi. Ja keskitytään ja huomioidaan se toisen näkökulma myös. - - Ei saa lähteä siten, että me lähdetään tämä ennakkokäsitys edellä työskentelemään. Vaan ollaan aidosti vuorovaikutuksessa ja dialogissa asiakkaan kanssa. (H1)

Vuorovaikutussuhteen luominen ja sen onnistuminen on pääasiassa työntekijän vastuulla. Asiakkaan ei ole välttämättä helppo tulla perheneuvolaan omine ongelminensa. Kuten haastatteluissa ilmenee, työntekijän on omaan ammatilliseen osaamiseensa perustuen kyettävä luomaan toimiva vuorovaikutussuhde asiakkaaseen.

Se on aika paljon työntekijästäkin kiinni, miten se onnistuu sen suhteen luominen, kuinka luottavainen se asiakas on siinä kertoessaan asiastaan ja miten päästään eteenpäin. - - Vaikka me työntekijöinä

ajatellaan, että se on helppo tulla tänne perheneuvolaan, niin ei se asiakkaasta ole. Ne asiat joita täällä käsitellään, ovat vaikeita. (H4)

Työskentelyn kivijalka muodostuu asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutukselle. Ilman toimivaa vuorovaikutusta ei synny turvallista ja myönteistä suhdetta, joka on edellytys sille, että asiakas lähtee mukaan työskentelyyn. Toimiva vuorovaikutus on palkitsevaa myös työntekijälle, sillä silloin hän voi kokea onnistuneensa ihmissuhdetyöskentelyssä.

Työstä täytyy oppia se kiitos löytämään just niistä vuorovaikutustilanteista. (H4)

Perheneuvolatyötä kuvataan monesti työksi, jossa keskustelemalla asiakkaan kanssa tavoitellaan muutosta asiakkaan arjessa. Aina asiakkaan asiat eivät ole yksinkertaisia ja helppoja, vaan työskentelyn kohteena ovat esimerkiksi monimutkaiset ja haasteelliset perhe-elämään tai ihmissuhteisiin liittyvät ongelmat ja pulmatilanteet. Vuorovaikutuksen ja dialogin onnistuminen on myös sen edellytys, että hankalatkin asiat voidaan ottaa asiakkaan kanssa puheeksi.

Rohkeus puheeksiottamiseen. Ja, että myös osaa ohjata ihmistä eteenpäin. Se on sitä sosiaalityötä se lähestymistapa. - - Asiaa ei voi ratkaista, jos siitä ei voi puhua. (H1)

Tapauskohtaisessa sosiaalityössä Niemelän (2012) mallin case study -vaiheessa, kuten myös perheneuvolan sosiaalityössä, kuunteleminen ja kuuleminen ovat keskiössä. Vain sitä kautta on mahdollista kohdata asiakas tässä ja nyt niine ongelmineen, joiden kanssa hän on lähtenyt hakemaan apua tilanteeseensa.

Pidän tässä tärkeimpänä tässä sosiaalityössä sitä, että on toiselle kuulevana ihmisenä toiselle, asiakas kokee tulleen kuulluksi. (H7)

Toivon, että asiakkaalle syntyy sellainen tunne, että tuolle työntekijälle voi sanoa ja kertoa asioita, eikä se tuomitse häntä. Asiakas on kohdattava. (H4)

Jos asiakas kokee, ettei hän tule kohdatuksi omassa asiassaan ja saa helpotusta tilanteeseensa, on todennäköistä, ettei asiakas sitoudu työskentelyyn ja lopettaa käynnit perheneuvolassa. Koska perheneuvolakäynnit perustuvat vapaaehtoisuuteen, kaikki asiakkuudet eivät ole sellaisia, joissa päästäisiin Niemelän (2012) tapauskohtaisen sosiaalityön mallin mukaiseen case work -vaiheeseen. Voi käydä kuten haastatteluissa todetaan: asiakkuus päättyy jo aikaisemmassa vaiheessa.

Jotkut tekevät niin, että käyvät kerran pari perheneuvolassa ja sitten jää tulematta. Tulevat ehkä joskus uudestaan. (H4)

Vakiomuotoiset toimintatavat tarjoavat sosiaalityöntekijälle jäsentyneisyyttä, varmuutta ja turvallisuutta. Yleisten teoreettisten kategorioiden soveltaminen on kuitenkin hankalaa, koska yksittäinen

tapaus on aina monimutkainen eikä luokiteltavissa kategorisesti. (Schütze 1996, 68–69.) Sosiaalityössä tapahtuva tilanteen arvio tulisi olla itsenäinen vuorovaikutuksessa tapahtuva työskentelyn lähtökohta, joka ei saisi perustua tyypittelyyn tai kategorisointiin. (Rostila 2001, 56.)

Perheneuvojen käsityksen mukaan he eivät sovelle työssään teoreettisia kategorioita. Perheneuvolan asiakkuudet ovat moninaisia; saman nimikkeenkin alla jokainen asiakkuus on erilainen. Koska perheneuvolan asiakkuuksia ei voi tyypitellä, haastattelujen mukaan perheneuvojat lähtevät työskentelyssään tapauskohtaisesti. Työskentely on myös aidosti asiakaslähtöistä siten, että asiakas on tilanteensa paras asiantuntija.

Se on tärkeää, ettei lähdetä aina sitä samaa polkua, koska jokainen perhe on omanlaisensa, jokainen tarina on omanlaisensa ja myös se, ettei kasvatuskysymyksiä voi lähteä lähestymään samalla tavalla kuin jotain vaikeaa huoltoriitaa. Se on myös sitä ammattitaitoa, että tietää, mikä on tään homman strategia. Kyllähän tämä on aikalailla sellaista ratkaisukeskeistä tämä työ. - - Ollaan aidosti vuorovaikutuksessa ja dialogissa asiakkaan kanssa. (H1)

Kumppanuussuhteessa asiantuntijuus on horisontaalista. Asiakkaan ja perheneuvojan tieto on yhtä arvokasta. Asiakkaalla on tieto omasta asiastaan ja työntekijällä ammattitietonsa. Kumppanuussuhteessa nämä tiedot ovat yhdistettävissä asiakkaan asian ratkaisemiseksi. Perheneuvolan sosiaalityöntekijät eivät joudu työssään tekemään rajoittavia päätöksiä, mikä kontrolli elementin puuttuessa, edesauttaa kumppanuussuhteen syntymistä. Muutos, jota asiakkaan tilanteeseen haetaan, tapahtuu yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa. Kuten Karvinen (1996, 67.) toteaa, sosiaalityössä on ratkaisevaa asiakastyön käytännöt, asiakkaan oikeus päättää omista asioistaan ja osallisena oleminen, sekä tietoisuus itseään koskevista asioista. Perheneuvolan sosiaalityössä asiakkaan oikeus päättää omista asioistaan sekä osallisuus ja tietoisuus itseään koskevista asioista ovat keskeisiä. Aineistossa perheneuvolatyötä kuvattiin ihmisten auttamiseksi ihmisten omilla ehdoilla.

Perustehtävä on ratkoa sitä ongelmaa yhdessä asiakkaiden kanssa. Ei heidän puolesta tai ulkopuolella heidän perheen, vaan yhdessä heidän kanssaan. - - ei saa lähteä siten, että me lähdetään tämä ennakkokäsitys edellä työskentelemään. (H1)

Ihmisenä, joka tuntee parhaiten asiansa. Eli jos mä lähdän tässä kauheesti tietämään, niin suljen ovia sitten kyllä. - - Ihmisinä ollaan samassa veneessä. (H4)

Asioiden katseleminen toisen näkökulmasta kuluu sosiaalityöhön ja sellaiseen auttamistyöhön, jonka tarkoituksena ei ole tehdä asiakkaasta ammattilaisen avusta riippuvaista. Asiakkaan itsenäisyys kasvaa, kun hän osallistuu oman tilanteensa selvittämiseen ja ratkaisujen viemiseen käytäntöön. (Rostila & Vinnurva 2013, 205–206.)

Perheneuvolan sosiaalityö on lähtökohtaisesti professionaalinen auttamisen ammatti, joka perustuu asiakkaan tasa-arvoista kohtaamiseen. Kun toimitaan tavoitelähtöisen sosiaalityön periaatteiden mukaan, tasa-arvoiseen kohtaamisen kuuluu oleellisena asiakkaan oman työskentelyn korostuminen. Tällöin lähtökohtana on se, että yhteistyössä asiakkaan kanssa pyritään parantamaan asiakkaan tilannetta, perustuen asiakkaan voimavaroihin ja hänen omiin tavoitteisiinsa sekä toiveisiinsa. (ks. Rostila 2001, 15.) Kuten haastatteluissa ilmenee, työskentelyssä autetaan asiakasta näkemään tilanteensa uudesta näkökulmasta.

Kyllähän se on siis tässä meen työssä se, että jäsennetään, yritetään saada se niin kuin erilaisia näkökulmia siihen ongelmatilanteeseen, eli miten sitä voi katsella eri näkökulmista sitä tilannetta. Kun tässä on vähän niin kuin, että työntekijä tekee niitä kysymyksiä, jotka auttaa asiakasta, joka voi itse jäsentää omaa tilannettaan - - luodaan se mahdollisuus, että asiakas voi itse nähdä sitä tilannettaan uudesta näkökulmasta. (H6)

Professionaalisesta sosiaalityöstä puhuessa Oevermann (2009) tuo esille sen, että jos työntekijällä on aina valmis ratkaisu asiakkaan pulmaan, asiakkaasta tehdään sosiaalityöntekijän ratkaisujen kuluttaja ja asiakkaan vastuu omasta elämästään heikkenee. Kun toimitaan professionaalisella otteella, asiakkaalle annetaan tarvittava apu, mutta siten, että asiakas kasvaa hoitamaan itse ongelmaansa ja säilyttää täten autonomiansa. (Emt., 113–117.) Myös tämän tutkimuksen aineistossa tuotiin esille asiakkaan autonomian säilyttämisen huomioiminen siinä tavassa, jolla työntekijä työskentelee asiakkaan kanssa.

Ei tarvitse ajatella, että minä, joka tiedän kauheesti asioista, katson sinua nyt jotenkin täältä ylhäältä. Se ei istu tähän työhön. Ei tätä työtä voi niin tehdä, tai voi tätä työtä niinkin tehdä. Voi tehdä asiakkaan riippuvaiseksi ikään kuin omasta taitavuudestaan. Ja sillä tavalla, mutta se ei tue asiakkaan omaa pärjäämistä. Jotkut asiakkaat haluavat olla riippuvaisia. (H4)

Perheneuvolan sosiaalityössä korostuu Niemelän (2012) määritelmän mukainen tapauskohtainen sosiaalityö, jonka mukaan se on yksilölliseen työtapaan perustuvaa henkilökohtaista vuorovaikutusta ja tapauskohtaista harkintaa sekä sen mukaista toimintaa. Tapauskohtaisuuteen liittyy oleellisesti myös se, että kyseessä on kokonaisvaltainen ilmiö, jolloin sosiaalityöltä edellytetään tilanneselvitystä ja -arviota. (Emt., 20–21.)

Tapauskohtaisen työskentelyn perustana on perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden käsitysten mukaan ongelmanjäsentäminen. Haastatteluissa tuli esille se, että ongelman jäsentäminen tapahtuu paitsi työntekijän omassa mielessä myös yhdessä asiakkaan kanssa.

Asettua niin kuin vähän pilvenreunalle katselemaan asiakkaan tilannetta vähän etäimmältä on se perustaito, mitä perheneuvolassa tarvitaan. Osaa ottaa etäisyyttä siihen, missä on juuri sen asiakkaan kanssa, just on. Että osaa erottaa mikä on just sitä punaista lankaa siinä, ja mikä on sitä kaislikkoa siinä, jonne ei kannata mennä. (H4)

Perustehtävä on ratkoa sitä ongelmaa yhdessä asiakkaiden kanssa. Ei heidän puolesta, tai ulkopuolella heidän perheen, vaan yhdessä heidän kanssaan. (H1)

Nykyisen alkuarviokäytännön ensimmäiset käynnit perheneuvolassa ovat arviointia, joka perheneuvojien käsitysten mukaan on puhtaimmillaan ongelmanjäsentämistä ja sitä kautta myös lähempänä perinteistä sosiaalityötä. Alkuarviokäynnit ovat Niemelän (2012) mukaisen tapauskohtaisen sosiaalityön prosessimallin case study -vaihetta, jolloin tunnistetaan se, mistä ongelmasta tai hyvinvointivaikuttavasta tapauksessa on kyse.

Ongelmanjäsentämisen taitona on punaisen langan löytäminen. Mistä tässä asiassa on kyse? Hoidettavan asian hoitoa. - - Asiakkaan kokonaisuuden ja tilanteen selvittämistä, kyllä mä ajattelisin, että sitä se sosiaalityö on ihan puhtaimmillansa. Ajattelisin jopa niin että, kun alettiin tekemään tätä alkuarviointia, niin mä ajattelisin, että se olisi enemmän sitä työtä, mitä mä oon tottunut tekemään jo muissa paikoissa. Siinä kohtaa mä löysin yhtymäkohtia enemmän sosiaalityön tekemiseen. (H5)

Ongelman jäsentämisessä on kyse myös tunnistamisen taidosta, joka on Sipilän (2011) mukaan osa ammatillista käytäntöä. Sen selvittäminen, mistä asiakkaan asiassa on kyse, kytkeytyy siihen, että asiakkaaseen pystytään luomaan hyvä suhde. (Emt., 41.)

Ongelmanjäsentäminen ja ihmissuhdetyö kytkeytyvät perheneuvojien käsitysten mukaan perheneuvolan sosiaalityössä kiinteästi toisiinsa. Työskentelyssä on osattava edetä sen mukaisesti, mikä tuntuu olevan sopivaa kyseiselle asiakkaalle. Haastattelujen mukaan vuorovaikutussuhteen kehittymiselle on annettava aikaa.

Kun työ on tällainen terapeuttiluontoinen työ, niin vähän ehkä siitä johtuenkin, kyselytapakin on vähän sellainen, että mä itse en ole lainausmerkeissä tehokas selvittämään sitä asiakkaan tilannetta, vaan mä luotan omaan tuntumaan siitä, miten tämä asiakkuus tässä meidän välillä syntyy, miten asiakas luottaa minuun. (H4)

Vehviläisen (2014) tutkimus tuo esiin perheneuvolatyötä määrittävän vahvasti sen arvoperustaan liittyvät osa-alueet: terapeutisuus, hoidollisuus, vuorovaikutteisuus ja dialogisuus. Näistä terapeutisuus ja hoidollisuus eivät nyt tehdyn tutkimuksen mukaan kuitenkaan selkeästi ja yksiselitteisesti määritä perheneuvojien käsitysten mukaan perheneuvolatyön sosiaalityötä. Terapeutisuus ja hoidollisuus

ovat sellaisia työskentelyn osa-alueita, joista keskusteltaessa tulee esille se, että työntekijöillä on näistä osa-alueista erilaisia käsityksiä.

Terapeuttisuus, hoidollisuus, vuorovaikutteisuus ja dialogisuus, sitä jokapäiväistä kauraa, että sitä on vaikea eritellä, missä kaikessa se näkyy. (H2)

Ehkä mä toimin hoidollisesti. Voin antaa hoidollisia ohjeita. Hoidankohan mä asiakkaita? Psyykkistä hoitoa, välittämistä ja huolenpitoa. (H7)

Terapeuttisuus ja sosiaalityö nähtiin jossain haastattelussa jopa perheneuvojan työn vaihtoehtoisina työskentelytapoina. Tällöin toisen lähestymistavan lisääminen aiheuttaa toisen vähenemistä.

Se riippuu hyvin vahvasti siitä työntekijästä itsestään, paljonko sitä sosiaalityötä siihen ujuttaa mukaan vai kääntääkö enemmän terapeutiksi. (H1)

Hoidollisuuden määrittely osoittautui toisissa haastatteluissa hankalaksi. Kun haastateltava ei kyennyt määrittelemään mitä hoidollisuus on, ei sen erittely perheneuvolan sosiaalityön osa-alueena ollut luontevaa.

Hoidollisuus on itselle vieraampi käsite. - - Se hoidollisuus on sanana vähän ehkä semmonen, ei sovi ehkä mun suuhun. (H3)

Tutkimuksen aineistossa perheneuvojan työskentely nähtiin terapeutisena. Työn terapeutinen luonne tuli esille kaikissa haastatteluissa, vaikka työntekijällä ei olisikaan ollut terapiakoulutusta. Kuitenkin se, kuinka ison painoarvon terapeutisuus omassa työssä sai, toi esille eroja perheneuvojien käsityksissä.

Kun itse en tee selkeesti mitään terapiaa, terapiajaksoja, kun ei ole terapia koulutusta, mutta ajattelen kuitenkin, että ne asiakkuudet, joissa käsitellään ihmisen historiaa, - - on toki terapeutista. - - Kun perutetaan pitkään menneisyyteen ja peruutetaan pitkälle lapsuuteen, niin se on vähän väkisinkin terapeutista ja samalla mä ajattelen siinä hoidollisuuden näkökulmaa siinä. Terapeutisuutta ja hoidollisuutta on käydä läpi kipeitä asioita. - - Isoja asioita, joita käydään läpi, niin ajattelen, että ilman terapeuttikoulutustakin niiden asioiden läpikäyminen voi olla asiakkaalle terapeutista työtä. (H1)

En koe terapeutisuutta niin isona osana, kun en ole terapeutti, mutta onhan nämä istunnot täällä varmasti asiakkaille terapeutisia. (H7)

Kun perheneuvojalla oli vahvaa terapiaosaamista, se nousi hänen ammatti-identiteetissään sosiaalityöntekijyyden rinnalle. Niemelä (2012) tuo esille sen, että tapauskohtaisen sosiaalityön case work -vaiheessa voidaan käyttää myös psykoterapeutisia menetelmiä, jos sosiaalityöntekijällä on terapeutista ammattitaitoa ja siihen liittyvä koulutus (emt., 28). Tämä tulee esille nyt tehdyssä tutkimuksessa

siten, että ne työntekijät, joilla oli jokin pidempi terapiakoulutus, tekivät käsityksensä mukaan työtä terapeuttisella otteella, vaikka kyseessä ei olisikaan ollut terapiatyöskentely.

Terapeuttisuus, vaikka et tekisi terapiaa, se on niin kuin sellainen tapa olla vuorovaikutuksessa - - ajatellaan ohjaus ja neuvonta tilannetta, terapeutin lähestymistapa luo sellaisen pohjan. (H4)

Terapeuttisuus on sitä, että on läsnä ja on valmis olemaan ja kuulemaan ihmistä omassa tilanteessaan. Aikaisemmin terapeuttisuus on ollut isompi osa mun työtäni, ja samalla tavalla ajattelen toihoidollisuus. (H6)

Terapeuttinen suhde ei ole kuin mikä tahansa tavallinen ihmissuhde, sillä siihen sisältyy erityinen luottamuksellisuus. Asiakas luottaa työntekijään, jolla on sekä asiantuntemusta että taitoa. Avun tarpeessa oleva asiakas paljastaa itsestään jotain, joka tekee hänestä haavoittuvan. Hän tuo esille omia ajatuksiaan, syviä tunteitaan ja kokemuksiaan, joka tekee suhteesta myös merkityksellisen. Työntekijän onkin oltava asiakkaan luottamuksen arvoinen, toimittava asiakkaan parhaaksi ammatin normien mukaisesti. (Rostila 2001, 47.)

Terapeuttisen suhteen edellytyksiä tuotiin esille myös tämän tutkimuksen haastatteluissa. Terapeuttisen suhteen syntyminen ja siihen liittyvän luottamuksen saavuttaminen vaativat kuitenkin aikaa.

Siihen terapeuttisuuteen liittyy sellainen rauhoittuminen ja asettuminen sen asiakkaan asian äärelle. (H3)

Kun puhutaan kumppanuuteen perustuvasta ihmissuhdetyöstä perheneuvolassa, puhutaan paljolti psykososiaalisesta osaamisesta. Yksi haastattelun kysymyksistä käsitteli työntekijöiden psykososiaalista osaamista ja siihen liittyvää ammattitietoa. Tästä aiheesta keskusteleminen osoittautui kuitenkin osalle haastateltavista haasteelliseksi.

Onks se tämmöstä elämän mukanaan tuomaa? - Se on myös psykososiaalista auttamista, että sä kuuntelet ja kuulet mitä toinen sanoo. (H7)

Niin mikä on psykososiaalinen ammattitieto? - Puhutaanko me nyt niin kuin siitä ihmisen ympärillä olevasta sateenvarjosta, jos niin kuin ajatellaan, että on ihan oikeesti niin kuin eri pisteitten mitä toimii. Jos se on jotain muuta, mitä en ymmärtänyt niin sitten se on vähän hankalampi. (H5)

En ihan tavoita mitä tässä tarkoitetaan. Mulle tulee psykososiaaliseta mieleen yhteistyö kaikkien tahojen kanssa. (H3)

Osalle haastateltavista ei kuitenkaan tuottanut ongelmaa selvittää sitä, minkälaisena he näkevät psykososiaalisen ammattitiedon omassa perheneuvojan työssään. Tällöin psykososiaalisen työskentelytavan nähtiin liittyvän kiinteästi perheneuvolatyöhön.

No oikeestaan, kun tätä sillä tavalla laajasti ajattelee, niin kaikkihan tämä on sellaista psykososiaalista ammattitietoa. - - Miten sä sen kaiken näät ja että, ei voi tehdä pelkästään psyykkistä tai sosiaalista täällä, vaan ne liittyvät ja kytkeytyy toisiinsa, limitty. (H4)

Tähän sisältyy se kaikki, mitä me tässä työssä tehdään, se sisältyy niin kaikkeen. Se (psykososiaalisuus) on koko ajan tuolla mielessä. (H2)

Kun perheneuvolan sosiaalityö kuvattiin psykososiaalisena työnä, asiakas nähtiin samalla psyko-fyysis-sosiaalisena kokonaisuutena: tukemalla asiakkaan sosiaalista puolta tuetaan samalla myös hänen psykofyysisistä puoltaan.

Jos ajattelee sitä psykososiaalista rakennetta. Ja jos ajatellaan ihan sosiaalisen ulottuvuuden merkitystä ihmisen elämään, ja sosiaalisen taidon merkitystä, niin sekin näyttäytyy siinä, jos ihmisellä on tosi vaikea tilanne, niin se tarkoittaa sitä, että sosiaalinenkin elämä kapeutuu. Ja se sitten taas tarkoittaa sitä, että se aiheuttaa ulkopuolisuuden tunnetta ja riittämättömyyden tunnetta ja, jos ajatellaan psykososiaalisia tilanteita, niin se kyllä kokonaisuutena tulee vaikuttamaan ihmiseen, koska tässä se henkinen puoli kuitenkin kulkee mukana. Ajattelen, että se on yhtä suurta kokonaisuutta psykofyysiset ja psykososiaaliset asiat (H1)

Vehviläinen (2014) lähti selvittämään tutkimuksessaan sitä, voidaanko perheneuvolatyötä kutsua psykososiaaliseksi työksi. Hänen tutkimustuloksensa osoittavat, että perheneuvolatyössä on psykososiaalisen työn piirteitä. Kuitenkaan se ei riitä kuvaamaan työskentelyä perheneuvolassa, vaikka perheneuvolassa sovelletaan psykososiaalisen sosiaalityön toimintaperiaatteita kuten dialogisuus, tasavertaisuus, kumppanuus ja terapeutisuus. (Emt., 82.)

Psykososiaalisen sosiaalityön toimintaperiaatteet: dialogisuus, tasavertaisuus, kumppanuus ja terapeutisuus, tulivat selkeästi esille tutkittaessa perheneuvojen käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä. Näitä periaatteita ei kuitenkaan mielletty tässä tutkimuksessa niinkään psykososiaaliseksi työskentelyksi vaan ennemminkin osaksi sitä ihmissuhdetyöskentelyä, joka muodostaa pohjan perheneuvolan sosiaalityön tekemiselle.

Sipilän (2011) mukaan psykososiaaliseen työhön sisältyy vahvasti ongelmaratkaisuprosessin läpivieminen, joka edellyttää työntekijältä empatiataitoja, välittämistä, etenkin kuuntelutaitoa sekä aitoa vuorovaikutussuhdetta (emt., 58). Nämä elementit tulivat vahvasti esille myös perheneuvojen käsityksissä tekemästään sosiaalityöstä, vaikkei niitä haastatteluissa liitetty psykososiaaliseen työhön, vaan osaksi perheneuvolan kumppanuuteen perustuvaa tapauskohtaista ihmissuhdetyötä.

Koska perheneuvojen työ on kumppanuuteen perustuvaa ihmissuhdetyötä, on syytä nostaa esille myös sitä kautta tuleva työhön liittyvä kuormittavuus. Esimerkiksi Maija Mänttari-van der Kuip

(2015) tuo väitöskirjassaan esille sen, että sosiaalityöntekijät kokevat varsin yleisesti työnsä olevan henkisesti kuormittavaa, mikä vaikuttaa suoraan subjektiivisen työhyvinvoinnin kokemukseen. Työn henkisestä kuormittavuudesta puhuttiin myös useammassa tämän tutkimuksen haastattelussa.

Tämä on sillä tavalla mielenkiintoista ja viettelevää työtä. Jaksamisen kannalta vaarallista. (H4)

Se on haastavaa ja mielenkiintoista työtä. Mutta toki myös se kuormittavuus, vaikei ollakaan siinä viimesijaisessa auttamistahossa. Kun ajatellaan pitkäkestoista työskentelyä, niin ainahan heistä (asiakkaista) meihin jälki jää, meihin työntekijöihin. - - Että sellaista henkistä kuormittavuutta tunnistan. (H1)

Professionaalinen sosiaalityö perheneuvolassa nähdään auttamisen ammattina, mutta haastatteluissa tuli esille myös se puoli työstä, etteivät kaikki asiakkaat ole sellaisia, jotka ovat autettavissa perheneuvolatyöskentelyllä. Joskus kyseinen ongelma on asiakkaalle itselleen niin vaikea, ettei hän ole valmis sen käsittelyyn. Kun kyseessä on asiakkuus, jossa ollaan tekemisissä useamman henkilön kanssa, kaikki henkilöt eivät ole yhtä valmiita asian työstämisen. Joskus taasen asiakas epärealistisesti toivoo pulmansa ratkeavan yhdellä käynnillä perheneuvolassa. Kaikki asiakkaat eivät koe saavansa apua perheneuvolasta. Kuten haastatteluissa ilmeni, tämän asian tiedostamisella ja asian hyväksymisellä on myös merkitystä työntekijän oman jaksamisen kannalta.

Ajattelen, että me pystytään kuitenkin aika paljon auttamaan ihmisiä, joskus aika pienilläkin asioilla. Meidän tulee tässä hyväksyä, että ei aina voi kaikkia auttaa. Eikä meidän tarvitsekaan. (H4)

Työn kuormitusta ja omaa jaksamista käsittelevissä haastatteluissa tuotiin esille se, että perheneuvojien on mahdollisuus saada tukea jaksamiselleen paitsi työnohjauksen ja perheneuvojien ammattiryhmäkokouksessa käytävän keskustelun, myös työparityöskentelyn kautta.

Sipilän (2011, 28.) mukaan vuorovaikutustyö on keskeinen osa professionaalista sosiaalityötä. Vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa pyritään ratkaisemaan inhimillisiä ongelmia. Työskentely ongelman ratkaisemiseksi on prosessi, jossa ongelman tunnistamisen jälkeen edetään tilannearvion tekemiseen ja hyvän työskentelysuhteen luomiseen. Sipilä näkee vuorovaikutustaidot yhtenä sosiaalityön tärkeimmistä taidoista, sillä ne ovat edellytys muulle työskentelylle ja asiakkaan kohtaamiselle. Vastavuoroisessa suhteessa mahdollistuu asiakkaan motivaation syntyminen, jolloin vuorovaikutus ylläpitää ja kannattelee dialogia. (Emt., 35, 40.)

Tässä tutkimuksessa tuli esille vuorovaikutuksen ja dialogin keskeisyys perheneuvojien käsityksinä tekemänsä professionaalisen sosiaalityön kannalta. Olipa kyse asiakkaan ongelman ratkaisuun liitty-

västä tapauskohtaisesta työskentelystä taikka terapeuttisesta tai hoidollisesta työskentelystä, se pohjautuu asiakkaan kohtaamiseen, kuuntelemiseen, kuulemiseen ja kunnioittamiseen. Asiakkaan oman tiedon keskeisyys luo pohjan kumppanuussuhteeseen perustuvalla ihmissuhdetyöllä.

5.1.2 Perheneuvolan professionaalisen sosiaalityön tietopohja

Sosiaalityön professionaalinen tieto on teoria- ja käytäntötiedon yhdistämistä (Sipilä 2011, 33). Perheneuvolan sosiaalityössä tarvitaan sekä sosiaalityön tutkimukseen perehtymisen kautta hankittua teorian tietoa että myös käytäntötietoa. Tässä tutkimuksessa ei kartoitettu niinkään perheneuvojen käsityksiä teorian tiedosta vaan selvitettiin heidän käsityksiä perheneuvolan sosiaalityön käytäntötiedosta. Perheneuvojen käsitysten analysoinnin alakategoriat: **yhteiskunnallisesta valveutuneisuus, oikeudellinen asiantuntijuus, palvelunohjaus, eettiset toimintaperiaatteet sekä laaja perhekäsitys**, muodostavat yläluokan **perheneuvolan professionaalisisessa sosiaalityössä tarvittava tietopohja**.

Yhtenä tapauskohtaisen sosiaalityön perustehtävänä on ratkoa ihmisen ja ympäristön välisiä häiriötiloja. Jotta tämä on mahdollista, tarvitsee sosiaalityöntekijä tietoa yhteiskunnallisista asioista. Haastatteluissa tuli esille se, että sosiaalityön koulutus antaa vahvan pohjan yhteiskunnallisten asioiden hahmottamiselle.

Sosiaalityön peruskoulutus on sitä, eli viitekehys on se, että ihminen elää yhteiskunnassa, yhteisöissä ja perheissä, ja samaten erilaisista palvelusysteemeistä. (H4)

Asiat ympärillämme muuttuvat, yhteiskunta pirstoutuu ja tarve sosiaalityölle sen mukana. Tapauskohtaisuus korostuu, sillä yhteiskunnan muuttuessa pirstoutuneemmaksi, asiakkaan tapaus muuttuu yksilökohtaisemmaksi. Tutkittaessa asiakkaan tapausta, on ymmärrettävä myös ne muutokset ympäröivässä yhteiskunnassa, jotka muuttavat tapauskohtaisen sosiaalityön kontekstia. Jotta sosiaalityöntekijä pysyy ajan tasalla yhteiskunnassamme tapahtuvista muutoksista, on hänen tämän tutkimuksen aineiston mukaan seurattava näitä asioita aktiivisesti.

Ajan tasalla pysyminen yhteiskunnallisista asioista. Kokonaisuuksien ymmärtäminen siitä, mitä maailmassa on yleensä meneillä. (H3)

Se, mitä puhuin siitä, mitä koen sosiaalityön vahvuutena omassa työssä, on se yhteiskunnallinen tietämys ja näkemys. (H6)

Vaikka perheneuvolan sosiaalityöntekijät eivät tee rajoittavia päätöksiä, kuten esimerkiksi huostaan-ottotilanteissa lasten-suojelun sosiaalityöntekijät, oikeudellinen asiantuntijatieto on perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden käsitysten mukaan tärkeässä asemassa myös heidän työssään. Oikeudellinen asiantuntijatietoa ei tarvita kaikkien asiakkaiden kanssa työskenneltäessä, vaan tarve siihen on hyvin tapauskohtaista. Se on paljon keskeisemmässä merkityksessä esimerkiksi perheasioiden sovittelussa kuin lapsen kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä.

Täytyy tuntea ne taustalait. Lastensuojelulain tuntemus on osa tätä ja sosiaalihuoltolaki ja muut vastaavat tulee tuntea ja tietää. - - tulee ajatella tässä työssä lapsen etu edellä. (H1)

Sitä on varmaan itse joutunut tota lainsäädäntöä selvittämään, ja se on myös täällä työyhteisössä monesti otettu esiin yhteisesti. (H6)

Oikeudelliseen asiantuntijatietoon liittyen huomionarvoinen seikka on varmasti myös se, että *asiakkaat ovat entistä tietoisempia omista oikeuksistaan. (H2).*

Suurin osa perheneuvolan sosiaalityöntekijöistä tekee käsityksensä mukaan paljon palvelunohjausta, ja tämän vuoksi heillä tulee olla laaja tieto paitsi sosiaalihuollon niin myös terveydenhuollon palvelujärjestelmistä. Niemelän (2012, 20) mukaan tapauskohtaisen sosiaalityön tavoitteena on poistaa ”hyvinvointivaje”, joka ilmenee ihmisen ja hänen ympäristönsä välisessä vuorovaikutuksessa. Perheneuvolatyöskentely on kokonaisvaltaista ihmisen auttamista, jolloin tuon hyvinvointivajeen osa voi olla esimerkiksi taloudellisiin asioihin liittyvää tai asiakkaan psyykkiseen terveyteen liittyvää. Kuten haastatteluissa ilmeni, on tärkeää tuntea ne palvelurakenteet, joiden kanssa yhteistyössä asiakasta voidaan auttaa.

Asiakas saadaan ohjeistettua hakemaan oikeasta paikasta, menemään eteenpäin. Minusta se on ihan puhtaimmillaan sitä meidän sosiaalityöntekijän tehtävää. (H5)

Sosiaalityön näkökulmasta, niin niitä, jotka elävät siellä marginaalissa, ovat sosiaalityön kohteena olevat perheet. Silloin on erityisen tärkeää, että tuntee tätä palvelurakennetta. Miten ohjata perhettä niin, että he voisivat paremmin? Ajatus auttamisesta ja heidän arvostamisesta sitä kautta, että voisi parantaa sitä heidän arkeaan. (H1)

Me tuodaan kunnallisen palveluverkoston eri osa-alueita esiin eri asiakastilanteissa, siinä me joudutaan pitämään itseämme ajan tasalla. (H2)

Palveluohjaukseen liittyvät käsitykset toivat esille myös sen, etteivät kaikki perheneuvojat nähneet sitä keskeisenä osana asiakastyötä. Toisaalta palveluohjaus nähtiin myös haasteellisena osana työtä tai se painottui esimerkiksi ajanvarauspuheluihin.

Palveluohjauksen taito. Se puoli tarttis olla paremminkin hallussa. Musta tuntuu, että nää systeemit muuttuu niin paljon koko ajan. - - Sanoisin, että suuremmalla osalla meidän asiakkaista ei ole tällaista palveluohjauksen tarvetta, vaan ne on suurin osa hyvin toimeentulevia ja osaavat itse hakea tarvittavia. (H4)

Ajanvaraukset on ehkä sitä, mitä näen sosiaalityönä mulle kaikkein tutuimpana, missä on ihan oikeesti mahdollisuus neuvoa ja ohjata. (H5)

Sosiaalityöntekijän tehtävänä on toimia asiakkaan palveluohjaajana, jolloin on kyse yhteistyön tekemisestä niiden toimijoiden ja tahojen kanssa, jotka ovat asiakkaan ympärillä. Sosiaalisen tuen ja avun saaminen palvelujärjestelmän kautta verkostoituu yhä enemmän. (Rostila 2001, 15.) Palvelurakenteen tuntemuksen kaltainen taito sosiaalityön viitekehyksessä on siis myös verkostotyöskentelyä. Niemelän (2012) mukaan sosiaalityön näkökulmasta tapauskohtaisessa sosiaalityössä tapausta tarkastellaan tapauksena, jossa hänen sosiaaliset kytköksensä muodostavat toiminnallisen kokonaisuuden (emt., 21). Verkostotyöskentelyn näkökulmasta perheneuvojen käsitykset tekemästään sosiaalityöstä tulivat esille erityisesti silloin, kun perheneuvojan tehtävänä on koota asiakkaan verkosto. Perheneuvolan sisällä verkostojen kokoaminen koettiin olevan erityisesti perheneuvojen vastuulla.

Paljon verkostotyötä, työtä yhteistyökumppaneiden kanssa, niin silloin tausta on paljon sosiaalityössä, jos sitä lähtee tältä kantilta ajattelemaan, se on siitä koulutuksesta käsin. (H4)

Uskallus ottaa yhteyksiä ja koota niitä verkostoja. Ja minkä takia tehdään, niin saadaan uudenlaista, omanlaista tietoa sieltä. - - Näen sosiaalityön roolina just sen, että otetaan yhteyttä. (H3)

Viranomaisverkostojen ohella osana verkostotyötä nähtiin työskentely perheen omien verkostojen kanssa. Asiakkaan omat verkostot koettiin myös voimavaraksi asiakkaan elämänhallinnassa.

Kaikki se tieto mikä liittyy monenlaisiin verkostoihin ja yhteiskunnallisiin systeemeihin on sellaista tietoa, jota tulee käytettyä tässä leipätyössä. Ja se semmonen, niin kuin hyvinvointiin ja pahoinvointiin liittyvät yhteiskunnan tarjoamat palvelut - - Kun tavataan perheitä, pareja, lapsia, niin mietitään millainen verkosto hänellä on eli miten se vaikuttaa niiden kykyyn työskennellä, millaisia voimavaroja hänellä on. (H2)

Koska perheneuvojat työskentelevät pääsääntöisesti perheiden parissa, heidän käsityksensä mukaan laaja käsitys perheistä on yksi sosiaalityöntiedon osa-alue, joka heidän tulee hallita. Haastattelujen mukaan tämä on myös sitä käytäntötietoa, joka yhdistyy sosiaalityön professionaalisessa tiedossa teorian tietoon.

Aika laaja käsitys perheistä, ja perheiden hyvinvoinnista ja just perheneuvojana, mikä siinä on just sitä sosiaalityötä. (H7)

Moninaisuus; laajalla työkalupakilla, paljoilla työmenetelmillä, herkällä korvalla, insinööritaidoista ei oo haittaa. Pitää olla kuitenkin aika looginen jäsentämään, ettei sekoja asiakkaiden moninaisiin ongelmiin mukaan. (H5)

Perheiden kanssa työskentely, heidän tilanteensa ymmärtäminen ja heidän auttamisensa on keskeisessä asemassa perheneuvojan työssä. Vaikka asian parissa työskennellään tässä ja nyt, haastattelussa tuotiin esille se, että työskentelyn vaikutukset ovat pitkäaikaisia.

Sillä on niin kauaskantoiset seuraukset, miten vanhemmat pystyvät keskenään tai viranomaisten avustuksella sopimaan asioista, näen sen kauas tulevaisuuteen. (H2)

Nevalaisen (2010, 148) mukaan perherakenteiden muutokset sekä maahanmuuttajien lisääntynyt osuus asiakasmäärässä tuovat muutosta perheneuvolatoiminnan luonteeseen ja samalla tuo mukanaan haasteita työskentelyyn. Samansuuntaisia käsityksiä esiintyi myös tämän tutkimuksen haastatteluissa, vaikkei maahanmuuttajien lisääntynyttä osuutta asiakasmäärässä käsiteltykään nimenomaan työhön liittyvänä haasteena. Haastatteluissa käsiteltiin pääasiassa kulttuuristen erojen tunnistamista ja niiden huomioimista, myös mahdollisten ristiriitojen näkökulmasta.

Se on yks sellainen tärkeä, että voi puhua sellaisella kielellä, että kokee tulevansa ymmärretyksi. Se on mielestäni tärkeitä eettisiä periaatteita. Kielelliset ja kulttuuriset asiat ja niiden huomioiminen. (H3)

Jos ajattelee perhettä, jossa vanhemmat ovat eri kulttuureista. Siellä ehkä toisen vanhemman kulttuurissa on tekijöitä, joita meidän kulttuurissa ei hyväksytä, lapseen kohdistuvia asioista; ympärileikkauksia, tällöisiä, jotka voi aiheuttaa ristiriitoja vanhemmille. (H1)

Yksi ammattikunnan professionaalisuuden piirre on sille laaditut omat eettiset toimintaperiaatteet. Myös sosiaalityöllä on omat eettiset ohjeistuksensa, jotka ovat perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden käsitysten mukaan sisäänrakennettu heidän työskentelynsä. Kohdattaessa asiakas eettisten toimintaperiaatteiden mukaisesti, jolloin tämä kohdataan ja tätä kohdellaan ihmisarvoisesti, oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti, asiakas kohdataan myös professionaalisen työskentelyn mukaisesti kokonaisvaltaisesti tavallisena ihmisenä.

Tässä työssä on ihan perusedellytys kohdata ihminen oikeudenmukaisesti, eettisesti ja ihmisenä. Lähtökohtana on se, että kun ihminen tulee ovesta sisään niin, hän on henkilö, jolla on jokin ongelma tai ehkä paremminkin huoli ja silloin ihminen tulee kohdata niin, että miten häntä voidaan auttaa. Meen työyhteisö antaa siihen hyvän mahdollisuuden, siis perheneuvola. Se on ihan perusasia, että se ihminen tulee kohdattua ihmisenä. Mä en nää mitään muuta vaihtoehtoa. (H7)

Eettisiin toimintaperiaatteisiin liittyvät käsitykset olivat varsin yhteneväisiä. Kun haastatteluissa puhuttiin eettisyydestä, sitä käsittelevissä keskusteluissa sisältö oli kuitenkin osittain toisistaan poikkeavaa; keskustelu liikkui ihmisten kohtaamisesta sekä teon tuomittavuudesta aina aikaresurssiin.

Tietynlainen hyväksyminen, tarkoitan yksilön hyväksyminen, en teon hyväksymistä, jos siellä on jotakin hyvin väärää tai huonoa, ei sitä tekoa, mutta siellä taustalla on aina jokin tarina, mistä löytyy syyt. (H1)

Onhan meillä kuitenkin asiakkaita, joita mietitään, jotka tarvitsevat aikoja useammin. Se on eettistä toimintaa, että niille on sitten jotenkin raivattu aikoja vaikka vain 45 minuuttia viikoittain. (H5)

Niemelä (2012) tuo esille sen, että tapauskohtaisen sosiaalityön tekemisessä on oleellista tietoa siitä, miten kussakin tilanteessa ja tapauksessa tulee menetellä, jolloin laaja-alainen tietoperusta on esimerkiksi lakitietoa, eettistä tietoa, menetelmätietoa ja käsitetietoa. (Emt., 29.)

Tehty tutkimus toi esille perheneuvojien käsityksiä siitä laaja-alaisesta tiedosta, jota he hyödyntävät tehdessään professionaalista sosiaalityötä. Perheneuvojien käsitysten mukaan perheneuvolan sosiaalityössä tarvittava tietopohja rakentuu yhteiskunnallisesta valvetuneisuudesta, oikeudellisesta asiantuntijuudesta sekä sosiaali- ja terveysalan palvelujen laajemmasta tuntemuksesta, jota tarvitaan palvelunohjauksessa ja verkostotyöskentelyssä. Näiden lisäksi perheneuvojalla tulee olla laaja perhekäsitys. Eettisiä toimintaperiaatteita pidettiin itsestäänselvyytenä ja perheneuvolatyöhön sisäänrakennettuina.

5.2 Professionaalisen sosiaalityön asemoituminen perheneuvolassa

Selvitettäessä sitä, riittääkö perheneuvojana toimimiseen sosiaalityöntekijän kelpoisuuden täyttämisen, perheneuvojien käsityksissä tuli selkeästi esille se, että perheneuvolan sosiaalityö on erikoistunut sosiaalityötä. Haastatteluissa tuli esille se, että perheneuvolan sosiaalityölle on erityisiä vaatimuksia, joihin pelkkä sosiaalityöntekijän pätevyys ei vastaa.

Sillä ei pärjää, että hankkii jonkin tutkinnon, vaan se on sellainen ammattitaitoprosessi, jossa täytyy kokoajan hankkia lisää tietoa ja olla ajan hermolla. - - Sosiaalityön lisäksi tarvitaan kaikkia erikoistumisopintoja, jotta pystyy tällä saralla toimimaan. Mutta se sosiaalityöntekijän peruskoulutus tuo vahvuutta ajatella asioita laajemmin. (H2)

Ammattitieto on karttuva asia. Koko ajan tarttuu, täälläkin tehdään niin monenlaista työtä, niin ei voi ajatella, että nyt tietäisin kaiken kaikista ilmiöistä. Vaan on tutustuttava ilmiöön sitä mukaa, kun niitä tulee. (H3)

Perheneuvojen käsitysten mukaan lisäkoulutuksen ohella perheneuvolassa työskentelyyn vaikuttavat työ- ja elämäkokemus.

Professionaalisen sosiaalityön asema perheneuvolassa on perheneuvojen käsitysten mukaan selkeä. Haastattelujen mukaan perheneuvojan tehtävänä on tuoda sosiaalityön näkökulmaa osaksi perheneuvolan moniammatillista tiimityöskentelyä.

Mielestä hyvin vahvasti sosiaalityötä, mitä me tehdään ja mikä on sosiaalityön ydin. Kyllä me tehdään sosiaalityötä vahvasti perheneuvolassa ja mitä enemmän siihen asiakkuuteen sisältyy nimenomaan palveluohjausta, sitä perheen auttamista ja tukemista ihan konkreettisoin keinoin, niin sitä vahvemmin me ollaan sosiaalityön kentässä. Silloin, kun puhutaan selkeämmin terapeuttisesta orientaatiosta lähtevästä auttamisesta, niin silloin ollaan kauempana siitä sosiaalityön kentästä. (H1)

Seuraavissa luvuissa käsitellään tarkemmin, miten professionaalisen sosiaalityön asemoituminen perheneuvolassa tuli ilmi perheneuvojen käsityksiä kuvaavissa alakategorioissa. Tätä tarkastellaan analyysivaiheessa muodostuneiden yläluokkien, **tapauskohtaisen sosiaalityön vaatimukset** ja **professionaalisen sosiaalityön asema perheneuvolassa**, kautta.

5.2.1 Perheneuvolan tapauskohtaisen sosiaalityön vaatimuksia

Perheneuvojen käsityksissä sosiaalityön tekemisessä korostui erityisesti **työkokemuksen** ja **lisäkoulutuksen merkitys**. Myös **aikaisemmalla koulutustaustalla** sekä **omakohtaisella kokemuksella** nähtiin olevan merkitystä siinä, miten sosiaalityötä voi tehdä. Nämä tekijät sekä pohdinta siitä, **riittääkö sosiaalityön tutkinto perheneuvolatyöhön**, muodostivat analysoinnin alakategoriat, joista muotoutui yläluokka, joka tässä tutkimuksessa nimettiin **perheneuvolan tapauskohtaisen sosiaalityön vaatimuksiksi**.

Sosiaalityön viitekehys muodostaa perheneuvojen käsitysten mukaan heidän työskentelynsä pohjan. Oevermann (1996) esittää näkemyksen, jonka mukaan menetelmiä ja teorioita koskeva kirjallisuus ei riitä, vaan tarvitaan omakohtaista perehtymistä toimintaan, joka auttaa oppimaan professionaalisen käytännön vaatimaa toiminnallista itsenäisyyttä ja omaehtoista tasapainoilua (emt., 123). Sosiaalityön

professionaalisessa tiedossa yhdistyvät tieteellisesti tutkittu tieto, käytäntötieto ja kokemuksen kautta saatu tieto (Sipilä 2011, 33).

Se riittääkö perheneuvolan sosiaalityöntekijänä toimimiseen Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) 3§:n mukainen sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimuksena oleva ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy sosiaalityön pääaineopinnot tai, että on suorittanut pääainetta vastaavat sosiaalityön yliopisto-opinnot, toi esille jonkinasteisen eron haastateltavien käsityksissä.

Erään haastateltavan käsityksen mukaan alkuarviotyyppinen työskentely on sellaista, johon riittää sosiaalityöntekijän koulutus. Tässä kohdassa tuodaan esille lähinnä Niemelän (2012) jäsentämän tapauskohtaisen sosiaalityön case study -vaiheen työskentelyä.

Sosiaalityöllä on paikkaa perheneuvolassa: alkuarvioinnissa, ohjauksessa, neuvonnassa ja palveluohjauksessa sosiaalityöllä pärjää. (H7)

Useammassa haastattelussa tuotiin kuitenkin esille se, että perheneuvolan sosiaalityö on erikoistunut sosiaalityötä. Tällöin ollaan lähempänä Niemelän (2012) jäsentämän tapauskohtaisen sosiaalityön case work-vaihetta. Tässä vaiheessa pyritään saavuttamaan työskentelylle asetettu tavoite, joka on välivaihe lopullisen päämäärän saavuttamiseksi. Tällöin työntekijöiden käsitysten mukaan korostuu sosiaalityön menetelmällinen osaaminen. Tämä näkyi haastatteluissa siten, että erikoistunut sosiaalityö edellyttää perheneuvojen käsitysten mukaan lähinnä psykososiaalisen osaamisen hankkimista.

Menetelmäkoulutuksissa, ei pelkästään menetelmät vaan, tulee tutustuttua niihin teorioihin, mitkä siellä ovat taustalla, tulee tutustuttua sellaisiin teorioihin, jotka eivät ole siinä sosiaalityön koulutuksessa ole ollut. - - Sosiaalityöntekijän peruskoulutus ei paljoa anna taitoja tähän psyykkiseen vuorovaikutukselliseen työskentelyyn. (H4)

”Sosiaalityön opintojen ohella näen tarpeelliseksi muuta koulutusta, tällaista ihmissuhdekoulutusta.” (H6)

Terapeuttisuus, dialogisuus ja vuorovaikutukseen vaikuttaminen ovat joka päivä tässä käsillä ja näiden asioiden kanssa joutuu paljon haastamaan itseään. Sen vuoksi tarvitsee paljon sitä lisäkoulutusta, koskaan ei ole tule valmiiksi, pitää koko ajan harjoitella ja opiskella lisää. - - Perheneuvolaan työhön täytyy olla jonkin sortin terapeuttista koulutusta. (H2)

Sosiaalityön työkokemuksen, aikaisemman koulutustaustan sekä omakohtaisen kokemuksen merkitystä pohdittiin monissa haastatteluissa. Haastattelujen mukaan niiden nähtiin tuovan tärkeää kokemuksellisuutta perheneuvolassa sosiaalityöntekijänä toimimiseen.

Olen ollut monien alojen koulutuksessa ja niin erilaisissa työpaikoilla, myös käsitys niin toisenlaisesta maailmasta, missä ei työskennellä ongelmien kanssa, tämä hyödyntää minua perheneuvojana. (H3)

Ammattitaito on tällä paikalla sellaista, mikä työssä kehittyy työkokemuksen myötä. (H2)

Perheneuvojen käsityksen mukaan, heidän oli mahdollista työskennellä sellaisten asiakkuuksien parissa, jotka olivat lähinnä heidän omaa osaamistaan. Haastattelujen perusteella osaaminen muodostui sosiaalityöntekijyyden lisäksi sekä ammatillisesta lisäkoulutuksesta että aiemmasta työkokemuksesta.

Mun mielestä tässä perheneuvola työssä on se hyvä kun voit keskittyä teemoihin, jotka nousee omasta osaamisesta. Ainakin meidän perheneuvolassa voi profiloitua. Olen tyytyväinen, että voi profiloitua, koska silloin mä koen, että pystyn parhaiten auttamaan niitä ihmisiä. - - Kaikki koulutus pohja, joka itsellä on. Kaikki ne mukana kulkee. (H1)

Tämän tutkimuksen aineiston mukaan asiakkaan ymmärtämiseen tarvitaan tutkimuksen avulla saadun tiedon lisäksi oman kokemuksen mukana tuomaa tietoa. Omakohtaisen kokemuksen ja elämän erilaisten haasteellisten tilanteiden ymmärtämisen katsottiin olevan eduksi sosiaalityön tekemisessä. Se, että itsellä on kokemus siitä, millaista on olla ”jonkin asian edessä polvillaan” tuo herkkyyttä toimia niiden kanssa, joilla ei ole kaikki ”keskiluokkaisen hyvin”.

Oman elämäkokemuksen mukanaan tuomaa, omat kokemukset ja omat taustat, elämäkokemus. - - Ei työhön varmasti ole haittaa, että on omakohtaisia kokemuksia. (H7)

Vaikka perheneuvojan työn viitekehys perustuu professionaalille sosiaalityölle, perheneuvojen käsitysten mukaan se ei yksin riitä. Kuten Karvinen (1996, 40.) toteaa, sosiaalityön ammatillinen pätevyys ei ole ominaisuus tai valmius, joka on saavutettu suoritettuna ammattitutkinnon myötä. Se on jatkuva oppimisprosessi. Oppimisprosessissa omaa työtään refleктоimalla on mahdollisuus tutkia muuttuvaa suhdetta osaamiseen, ammatilliseen tietoon sekä ammatilliseen kasvuun ja tätä kautta vahvistaa tekemänsä sosiaalityön professionaalisuutta. Perheneuvojen käsitysten mukaan perheneuvolan professionaalinen tapauskohtainen sosiaalityö on jatkuva oppimisprosessi, joka edellyttää tekijältään sosiaalityön tutkinnon lisäksi menetelmällistä ammatillista lisäkoulutusta.

5.2.2 Professionaalisen sosiaalityön asema perheneuvolassa

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 26 §:n mukaan kasvatus- ja perheneuvontaa toteutetaan monialaisesti psykologian, sosiaalityön ja lääketieteen sekä tarvittaessa myös muiden alojen asiantuntijoiden kanssa.

Professionaalisen sosiaalityön asemaa perheneuvolassa kuvaavat haastattelun analysoinnin alakategoriat ovat **ennaltaehkäisy**, **sosiaalityön paikka**, **sosiaalityön monimuotoistuminen** sekä **muutosta koskeva** ja **tiimityön** alakategoriat.

Kleemolan (1992) mukaan sosiaalityöntekijän erityisosaamisaluetta perheneuvolan moniammatillisessa työskentelyssä on lisätä yhteiskunnan muutosten merkityksen ymmärtämistä perheneuvolatyössä ja sen kehittämisessä. Sosiaalityöntekijä etsii perheen voimavaroja vastaavia ja niitä tukevia työskentelytapoja, sekä rakentaa ratkaisuja esiintyviin ongelmiin yhdessä perheen kanssa. (Emt., 12.)

Tapauskohtaisiin ongelmatilanteisiin puuttumisen lisäksi sosiaalityö on myös kuntouttavaa työtä ja yhä enemmän ennaltaehkäisevää työskentelyä. (Niemelä 2012, 32.) Perheneuvolan sosiaalityö ei ole vain korjaavaa työtä. Sosiaalityön ennaltaehkäisevää merkitystä käsiteltiin myös tämän tutkimuksen aineistossa.

Jos taas ajatellaan sen sosiaalityön kannalta, niin tehdään ennaltaehkäisevä työtä. Tärkeitä sellaista, ja sitten selkeesti korjaava työ on terapeutista. (H1)

Preventiivisuus eli ennaltaehkäisevä näkökulma on mun päässäni semmoinen asia, mitä yritän koko ajan pitää mielessäni, miten toimin ennaltaehkäisevästi. Olkoon se sitten terapiaa, tai mitä vaan tässä työssä teenkin, ettei se jäisi vain kun kohtaan jonkun ja käsittelen asioita. Vaan kun tarina perheneuvolassa loppuu, niin miten olis estettävissä vastaavien tilanteiden uusiutuminen tulevaisuudessa. (H2)

Lähestyttäessä sosiaalityötä professionaalisuuden näkökulmasta sosiaalityö on auttamisen ammatti. Sekä yksilön ja perheen aidon pyrkimyksen ja ainutlaatuisen tilanteen että yhteiskunnan vaatimuksien huomioiminen on keskeinen haaste professionaalilla otteella tehdyssä sosiaalityössä. (Rostila & Vinnurva 2013, 205.)

Tutkimuksen haastateltavien käsitykset sosiaalityöstä perheneuvolassa ovat erilaiset. Perheneuvolan sosiaalityö nähtiin auttamisen ammattina, jossa huomioidaan asiakkaan tilanteen ainutlaatuisuus.

Jos ajatellaan sillai historian näkökulmasta, niin onhan tämä just sellaista auttamistyötä. Mä autan niitä ihmisiä löytämään sellaisia miten selviytyä arjessa ja uskonluominen sekä palvelunohjaus, se on just sellasta. Niin sosiaalityöntekijän tehtävä on auttaa ihmisiä niissä tilanteissa, joihin ihminen elämässään niin kuin ajautuu. (H3)

Joidenkin haastateltavieni mielestä perheneuvojan työ on kuitenkin enemmän kuin auttamisen ammatti. Tällöin tuotiin esille se, että työ on erikoistunutta sosiaalityötä, jossa sosiaalityön koulutus on vain pohjakoulutus.

Sosiaalityön paikka; mä en ole ajatellut, että mun olisi kovasti pitänyt tuoda esiin sitä, että mä olen sosiaalityöntekijä. Mä olen perheneuvolatyöntekijä, sellainen sekasikiö, sitä sun tätä. Siitä tulee sellainen oma erikoistunut ammattikuntansa. Kun on lähtenyt kouluttautumaan sosiaalityöntekijäksi, on lähtenyt auttamisen ammattiin kouluttautumaan ja sitten on syventänyt auttamisen eri muotoihin. Sosiaalityö ja sosiaalialan koulutus on sellainen pohja, mutta sosiaalityö ja millaiseksi sosiaalityön sitten ajattelee, miten haluaa nähdä. Tää on kuitenkin erikoistunutta sosiaalityötä. - - Mä olen tehnyt tätä työtä niin pitkää, etten enää miellä tekeväni sosiaalityötä vaan teen perheneuvolatyötä. (H4)

Osa haastateltavista toi esille sen, että perheneuvojan työ on selkeästi sosiaalityötä. Tällöin sosiaalityön asema ja paikka perheneuvolassa muodostui niin selkeäksi, ettei sen kyseenalaistaminen ollut mahdollista.

Näen, että tää on selkeesti sosiaalityötä, mitä muuta tämä voisi olla? Mä ajattelen, että tää on sosiaalityötä, perheneuvontaa, jossa on vahvasti sosiaalityö mukana. Perheneuvontaa, jossa vahvasti sosiaalityö mukana. (H7)

Tutkittaessa perheneuvojien käsityksiä tekemänsä sosiaalityön monimuotoistumisesta, haastattelussa tuli esille Raunion (2000, 6.) näkemys sosiaalityön perinteisiin teemoihin liittyvästä muutoksesta. Muutoksen seurauksena työskentely on muuttunut monimuotoisemmiksi ja haasteellisemmaksi.

Vanhemmuus ja kasvatusasiat ovat monimutkaistuneet ja niissä jyvällä oleminen ja mukana pysyminen on tärkeä osa sosiaalityöntekijän toimenkuvaa. Paljon on muutosta tapahtunut perheiden kokoonpanoissa. - - Kertakäyttöisempää elämää. (H2)

Tutkimuksen haastateltavat katsoivat erityisesti perherakenteiden muutoksen, mutta myös mielenterveysongelmien lisääntymisen tuovan työskentelyyn haasteita, sillä vanhempien mielenterveysongelmien nähtiin vaikuttavan paljon siihen, miten he jaksavat kantaa vanhemmuuden vastuuta.

Ongelmat ovat monimutkaistuneet. Paljon, paljon lisää mukaan on tullut mielenterveydelliset ongelmat, plus sitten avioerot ovat yleistyneet. Uusperhekuvioita en tiedä monellako prosentilla. (H7)

Monikulttuurisuutta käsiteltiin osassa haastatteluja, mutta sitä ei tuotu esille niinkään työn monimuotoistumiseen liittyvänä tekijänä. Haastatteluvaiheessa perheneuvolassa ei ollut paljoa monikulttuuri-

sia asiakkaita, mutta heidän osuutensa arveltiin tulevaisuudessa lisääntyvän. Seutukunnalle oli perustettu useampikin vastaanottokeskus ja osan myönteisen turvapaikkapäätöksen saaneista arveltiin jäävän tälle alueelle.

Tutkimuksessa selvitettiin myös pidemmän aikaa perheneuvolassa työskennelleiden sosiaalityöntekijöiden käsityksiä työssä tapahtuneesta muutoksesta. Professionaalisen sosiaalityön paikka osana perheneuvolan moniammatillista työskentelyä on muuttunut pidempään perheneuvojina työskennelleiden käsitysten mukaan parempaan suuntaan. Ammattikuntien välillä on aiemmin ollut ristiriitaa, mutta nyt sellaista ei haastatteluissa esiin tulleiden perheneuvojien käsitysten mukaan enää ollut.

Ammattikuntien välinen ristiriita on lievittynyt ja ajattelen, että sosiaalityöntekijöiden arvostus on noussut. Niin sosiaalityön, tai siis sosiaalityöntekijöiden, arvostus on perheneuvolan sisällä noussut, jos ajattelee esimerkiksi 20 vuotta taaksepäin. (H4)

Haastatteluissa esiin tulleiden perheneuvojien käsitysten mukaan, kun ammattikuntien välinen ristiriita oli lieventynyt, samanaikaisesti oli havaittavissa sosiaalityön aseman vahvistumista.

Sosiaalityö on vahvistunut aikaa myöten ja perheneuvojien asema perheneuvolatyössä on vahvistunut perheneuvolatyössä. Vaikka onhan vieläkin psykologeja määrällisesti enemmän kuin perheneuvojia, mutta miten sen nyt sanoisi, kyllä jotenkin perheneuvojien ammatillisuus on tullut sosiaalityöntekijöiden ammattiaseman vahvuudeksi. Nyt on sellaisia perheneuvojia, jotka ovat pitkää tehneet tätä työtä, niin totta kai siellä on paljon ammattitaitoa ja sitä hiljaista tietoa. (H6)

Vaikka muutos sosiaalityön asemassa on ollut positiivinen, itse perheneuvolatyössä on nähtävissä myös negatiivisia muutoksia. Tämän tutkimuksen aineistossa tulevat esiin tehokkuusvaatimukset ja taloudellisten resurssien niukkuus.

Työssä tapahtunutta muutosta on kiire ja paine. Asiakkaatkin ovat tulleet kiireisemmiksi. - - Myös se kuinka pitkiä hoitajaksoja saa tarjota. Onko meillä lupa tarjota kahden vuoden joka kolmasviikko tapahtuvia käyntejä, onko meillä siihen lupa ja pystymmekö me itse tarjoamaan niin pitkäaikaisia hoitoja, kun työssä on niin paljon paineita. - - Kiire johtuu, se ei johdu liian suuresta asiakasmäärästä, vaan se johtuu liian pienestä työntekijämäärästä. Asiakkaita ei tule turhaan, mutta näin ei ennaltaehkäisevää työtä ehditä tekemään. (H7)

Uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014) tavoitteena on tarjota asiakkaalle mahdollisimman tehokas lyhytaikainen tuki, sekä nopeuttaa asiakkaan ohjautumista tarvittavien palvelujen piiriin sekä lyhentää asiakkuuksien kestoa. Kyseisen lain mukainen toiminta haastaa perheneuvolan perinteisiä työskente-

lymuotoja, joille on ollut ominaista pitkäkestoisuus ja kiireettömyys. Työskentelyn tehokkuuden vaatimusten voi aineiston mukaan nähdä haastavan tapauskohtaisen sosiaalityön prosessin keston ja sen vaihteellisuuden.

Se tuska on aika suurta, kun näkee, mitä tarpeita ihmisillä olisi ja mitä ammattitaitoa itsellä on, mutta sitä ei voi aina käyttää ja se on aika surullista. Se näkyy kaikkeista eniten näissä pitkissä hoidoissa tai ei voi edes sanoa, että pitkissä hoidoissa, vaan niissä missä ajatellaan, että saadaan aikaiseksi pysyviä vaikutuksia eikä vain ensiapua. Mutta sitten tulee nämä organisaation puitteet ja säännöt ja ohjeistukset. - - Mutta niihin uhkakuihin, joita perheneuvolatyöhön on tullut, surullista on se, ettei perheneuvolatyötä tarpeeksi arvosteta ja perheneuvolatyöhön ei anneta sitä kehittymisen, kehittämisen resursseja, joita se väistämättä tarvitsisi, että perheet voisivat hyvin ja myös jatkossakin. (H2)

Tää on mitä on tapahtunut tämän uuden systeemin mukana. Itse on huomannut, että omaan työskentelyyn ei ole sillä tavalla tyytyväinen kuin aiemmin. - - Ei voi tehdä sitä työtä siten, kun sitä on aiemmin pystynyt tekemään, jolloin on hyvä ollut tehdä työtä. Muutos koskee tavallaan kaikkia tämän alan työntekijöitä ja perheneuvolatyötä muuallakin perheneuvoloissa. Muutos, jota lakikin painottaa, ei vain meidän taholta lähtevää. (H6)

Kuten haastatteluissa ilmeni nykymuotoinen työskentely perheneuvolassa haastaa samalla myös professionaalisella otteella työskentely, jonka mukaan peruseriaatteena on se, että viimekädessä työnantajana on asiakas, ei organisaatio. (ks. Rostila & Vinnurva 2013)

Se on ihmeellinen nykypäivän periaate, että kaikille tasamitalalla kaikkea, jota en allekirjoita ja silti olen ja työskentelen tämän organisaation alla, joka sanelee, miten minun pitää työtäni tehdä. (H2)

Haastatteluvaiheessa ei ollut selkeyttä tulevasta sote-uudistuksesta ja siitä, miten perheneuvola tulee asemoitumaan uudelleen järjestetyssä sosiaalihuollon kentässä. Haastatteluissa tuli esille huoli muutosten vaikutuksesta perheille tarjottavista palveluista.

Ihmetystä herättävää tämä valtakunnallinen politiikka, mikä liittyy perheisiin ja avun saamiseen ja siihen vaikuttamiseen, miten me itse kukin voimme työtä tehdä. Se ei välttämättä ole hyvä suuntaus, että täytyy muuttaa niin monia rakenteita niin isolla rytinällä. - - Se on hyvin surullista ja jopa aika raivostuttavaa. Aika on todella erilaista kuin 80-luvulla; ei voi oikeastaan edes puhua samasta työstä. (H2)

Kentällä oltiin pettyneitä siihen, että perheneuvolatyöskentelyä ei laskettu enää erikoistuneeksi sosiaalipalveluksi vaan sosiaalihuoltolain mukaisiin yleisiin sosiaalipalveluihin. Tämän voi nähdä selkeänä uhkana myös perheneuvolan sosiaalityön professionaalisuudelle.

Siitähän nyt ei näiden mahdollisten organisaatiomuutosten jälkeen tiedä, mikä on minkäkin ammattikunnan asema niissä. Mutta toivoisi, että erikoistuneella sosiaalityöllä olisi paikkansa tapahtui mitä tapahtui, että se semmonen perehtyneisyys terapeuttiseen työhön, sitä osattaisiin käyttää ja arvostaa. (H4)

Muutospuheessa käsiteltiin myös sosiaalinen-käsitteen hämärtymistä. Sana *sosiaalinen* on viime vuosina monin paikoin korvattu sanalla *hyvinvointi* tai esimerkiksi perheen sosiaalipalvelut on nimetty *perhepalveluiksi*. Myös perheneuvolassa sosiaalityöntekijän nimikkeen vaihdos *perheneuvojaksi* miellettiin eräässä haastattelussa *sosiaalisen* hämärtämiseksi, ja tässä kohdassa perheneuvolan sosiaalityöntekijät itse nähtiin syyllisinä tähän ilmiöön.

En voi ymmärtää sitä, miks me ollaan perheneuvojia, se ei oo mulle vielä tähän päivään mennessä millään tavoin avautunut. Mulle on sitä kaikin tavoin yritetty selittää, mutta en ymmärrä miks sun oma ammattinimike on täytynyt muuttua. En ymmärrä. Hämärretäänkö sitä joksikin toiseksi? Mietin miks tarvii keisarille uusia vaatteita. Sosiaalisen hämärryttämistä, sitä on tapahtunut jo; paska parempaan paperiin. Markkinoidaan jotenkin mukavampana. Ei se, että nimi miestä pahenna, eikä mun elämässäni, mutta kuitenkin. (H5)

Tähän käsitykseen löytyi kuitenkin vasta-argumentti toisesta haastattelusta: *Esimerkiksi joku opettaja saattoi soittaa ja sanoa, että oppilaan äiti oli soittanut hänelle ja sanonut, ettei meillä nyt niin huolesti asiat ole, että meidän pitäisi mennä sosiaalityöntekijälle, mutta minusta sellaista kommenttia ei ole tullut koskaan perheneuvojalle menemisestä. Sitä sai selitellä ihmiselle, että mitä sosiaalityöntekijä tekee perheneuvolassa. Kyllä siihen on ihan perusteet olemassa, sille nimikkeen muutokselle.* (H6)

Osassa Suomen perheneuvoloita sosiaalityöntekijät ovat ammattinimikkeeltään perheneuvojia, osassa he työskentelevät sosiaalityöntekijä nimikkeellä. Suurista kaupungeista esimerkiksi Helsingissä, Tampereella ja Jyväskylässä perheneuvolassa työskennellään sosiaalityöntekijän nimikkeellä, kun taas esimerkiksi Espoossa ja Porissa heidän nimikkeensä on perheneuvoja.

Haastattelujen mukaan perheneuvolatyö nähtiin vahvasti tiimityönä, mutta toisaalta kuitenkin siten, että sosiaalityö on selkeästi erotettavissa muiden ammattikuntien työskentelystä. Perheneuvojien käsityksissä tulee esille *Suositukses kasvatus- ja perheneuvonnan järjestämiseksi 2008* mukainen käsitys siitä, että kasvatus- ja perheneuvonta on sosiaalisen, psykologisen ja lääketieteellisen alan asiantuntijoiden yhteistyössä toteuttamaa tutkimusta ja hoitoa.

Ei ole semmoista, että sosiaalityöntekijän tulisi tehdä perheneuvolassa jokin palasensa, vaan se on paljon tiimityötä, yhteistyötä muiden ammattikuntien kanssa. (H4)

Mutta kyllä tässä on selkeästi sosiaalityön pohja. Jotenkin ajattelisin... ei ole, kun meitä on täällä sekä psykologeja ja perheneuvojia, emme ole pelkästään semmoisessa psykologin työn ajatuksen, hoidollisen ja terapeuttisen, työskentelyssä mukana, vaan olemme syvästi sosiaalityön bootsit jalassa. - - Perheneuvolassa on sosiaalityötä, sille on tilausta ja sille on tilaa. (H1)

Nevalainen (2010, 150) puhuu perheneuvolan tiimimäisen työskentelytavan tarkoituksenmukaisuudesta työskentelytapana erityisesti silloin, kun sekä lapsella että hänen huoltajallaan on pitkällistäkin työskentelyä vaativia ongelmia. Eri ammattiryhmillä on koulutukseensa pohjautuvaa erilaista tietoa, jotka täydentävät toisiaan työskenneltäessä asiakkaan parhaaksi. Samanlaisia käsityksiä tuotiin esille myös tämän tutkimuksen aineistossa.

Kun täällä on niin psykologeja ja sosiaalityöntekijöitä, me tehdään aika paljon samantyyppisesti työtä. Vaikka viitekehykset ovat erit, ne ovat kuitenkin aikalailla saman tyyppisiä. Elikkä ammattikunnat ymmärtää toinen toisensa kieltä. (H4)

Sosiaalityöllä on perheneuvojien käsitysten mukaan selkeä asema perheneuvolan moniammatillisessa työskentelyssä. Työskentely ilman professionaalisen sosiaalityön tuomaa yhteiskunnallista osaamista sekä perheen voimavaroja kartoittavia ja niitä tukevia työskentelytapoja etsivää työskentelyotetta, jäisi perheneuvolatyöskentely kovin psykologipainotteiseksi tutkimukseksi ja hoidoksi, jolloin tapauskohtainen sosiaalityö jäisi paitsioasemaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa lähdettiin selvittämään perheneuvojien käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä ja etsimään vastausta tutkimuskysymykseen *millaisena sosiaalityö näyttäytyy perheneuvojan työssä*. Tavoitteena oli tuoda esiin perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden, perheneuvonnan asiantuntijoiden, kokemustietoa ja heille sitä kautta muodostuneita käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä suhteessa asiakkaisiin sekä paikantaa sosiaalityön asemaa perheneuvolassa.

Vastausta tutkimuskysymykseen lähdettiin hakemaan jäsentämällä aineistosta nousseita perheneuvojien käsityksiä ja muodostamaan niitä kuvaavia kategorioita. Kategorioiden pääluokiksi muodostuivat: reflektointi tuo esille kumppanuuteen pohjautuvan tapauskohtaisen sosiaalityön ja professionaalisuuden sekä professionaalisen sosiaalityön asemoituminen perheneuvolassa. Analysoinnissa muodostuneiden pääluokkien perusteella tehtynä keskeisenä johtopäätöksenä on, että perheneuvolan sosiaalityö on kumppanuuteen perustuvaa tapauskohtaista sosiaalityötä. Perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden käsityksen mukaan perheneuvojien työ pohjautuu sosiaalityön viitekehykseen. Perheneuvojan työ on professionaalinen auttamisen ammatti, jossa toimimiseen on välttämätöntä hankkia sosiaalityön tutkinnon lisäksi psykososiaalista osaamista. Professionaalisella sosiaalityöllä on selkeä paikka perheneuvolan moniammatillisessa tiimityössä.

Tarkasteltaessa perheneuvojien käsityksiä työstään sosiaalityön viitekehyksessä, nousi esille perheneuvolan professionaalisen sosiaalityön yhteys kumppanuussuhteeseen perustuvaan tapauskohtaiseen sosiaalityöhön. Perheneuvojien käsityksistä tehdyn johtopäätöksen mukaan perheneuvolan sosiaalityössä on nähtävissä tapauskohtaisen sosiaalityön työskentelyn tyypilliset elementit ja prosessit. Työskentely voidaan jäsentää esimerkiksi Niemelän (2012, 25–33.) esittämänä caseworkin kolmivaiheisena prosessimaisena työskentelynä.

Perheneuvojien kuvaamassa prosessin ensimmäisessä vaiheessa pyritään ymmärtämään sitä, mistä ongelmassa on kysymys. Perheneuvolassa asiakkuus alkaa yleensä asiakkaan itsensä tekemällä ajanvarauksella. Työntekijät kuvaavat aloittavansa asiakkaan ongelman tai pulman selvittämisen ja tilanearvion tekemisen jo ajanvarauspuhelun aikana. Toisinaan ajanvarauspuhelut ovat haastattelujen mukaan kuitenkin enemmän palvelunohjausta, jolloin asiakasta saatetaan ohjata muiden palveluiden piiriin.

Työskentely perheneuvolassa käynnistyy alkuarviointikäynneillä, joiden aikana haastattelemalla asiakasta tai asiakkaita selvitetään ja kartoitetaan sekä havainnoidaan tilannetta. Tällöin tavoitteena

on pyrkiä asiakkaan kanssa vuorovaikutuksessa ymmärtämään sitä, mistä ongelmasta tai hyvinvointivajeesta tapauksessa on kyse. Tässä kohdassa haastattelut toivat esille professionaalisen ammatin tutkivan otteen, joka huomioi sen, että asiakas on asiantuntija omassa asiassaan. Tämä mahdollistaa työskentely pohjautumisen kumppanuussuhteeseen. Asiakkaan ongelman ymmärtämiseen tarvittava tieto on saavutettavissa perheneuvojien käsitysten mukaan paitsi tutkimalla asiaa haastattelemalla asiakasta sosiaalityön metodein, myös hyödyntämällä oman elämäkokemuksen, aiemman koulutuksen tai työkokemuksen mukanaan tuomaa tietoa.

Kun asiakkaan tapauskohtaisen ongelman tunnistaminen ja kontekstualisointi on kyseisestä tapauksesta tehty, suoritetaan tilannearvio. Sen jälkeen päätetään, miten työskentelyssä kyseisen asiakkaan kanssa on edettävä. Haastattelujen mukaan ongelman kontekstualisoinnissa auttaa sosiaalityöntekijöiden laaja käsitys perheistä sekä yhteiskunnallinen valvetuminen, huomioiden myös oikeudelliset ja eettiset näkökulmat. Näin on mahdollista etsiä sopivia keinoja vaikuttaa niihin olosuhdetekijöihin, jotka aiheuttavat ongelmia. Tässä vaiheessa tarvitaan perheneuvojien vahvaa tapauskohtaista ongelmanjäsentämisen taitoa.

Toisessa vaiheessa perheneuvojien kuvaamassa prosessissa laaditaan työskentelymalli ja toteutetaan sen mukainen työskentely. Haastattelujen mukaan työskentely perheneuvolassa on tapauskohtaista ihmissuhdetyötä, jossa korostuu ihmisten kohtaaminen ja kunnioittaminen, asiakkaiden kuuntelu ja kuuleminen sekä vuorovaikutus ja dialogisuus. Perheneuvojien käsitysten mukaan työskentely perheneuvolassa on terapeutista, vaikka työntekijällä ei olisikaan erityistä terapiakoulutusta. Työn hoidollisuudesta työntekijöillä oli eriäviä käsityksiä. Perheneuvolan sosiaalityössä työskentelylle asetetaan tavoite, joka määrittää sen, millaisia keinoja käytetään. Haastattelut toivat esille sen, että erityisesti tässä vaiheessa työntekijä hyödyntää lähinnä psykososiaalisen ammatillisen lisäkoulutuksen kautta hankkimaansa osaamista, tietoa ja menetelmiä. Perheneuvolatyöskentely on paitsi puuttumista ongelmatilanteisiin, myös kuntouttavaa työtä ja yhä enemmän myös ennaltaehkäisevää työskentelyä. Haastattelujen mukaan perheneuvojien työskentely voi olla tiimityötä perheneuvolan sisällä, verkostotyöskentelyä eri yhteistyötahojen kanssa tai perheen oman verkoston kanssa.

Niemelän (2012, 25–33.) jäsentämän casework-prosessin kolmas vaihe, arviointi ja seuranta, eivät tulleet selkeästi haastatteluaineistossa esille. Tulee kuitenkin vaikutelma, että arviointi ja seuranta sisältyvät perheneuvolatyöskentelyyn, vaikka niistä ei suoraan haastatteluissa puhutakaan, sillä jokaiselle asiakkaalle tehdään perheneuvolassa palvelu- ja hoitosuunnitelma. Suunnitelmaan kirjataan ongelman kuvaus, työskentelyn tavoitteet, suunnitelma tavoitteiden saavuttamiseksi, arviointi sekä tilanne työskentelyn lopussa. Se, etteivät arviointi ja seuranta tulleet haastatteluissa selkeästi esille,

kertonee siitä, että nykyiset tehokkuusvaatimukset haastavat tapauskohtaisen sosiaalityön prosessimaisuuden: perheneuvolassa tehtyjen ratkaisujen arvioimiselle ei jää riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia. Tämä haastaa myös sosiaalityön professionaalisuutta auttamisen ammattina.

Perheneuvojen käsityksiä tekemästään sosiaalityöstä tehdyn tutkimuksen yhtenä, vaikei ehkä kovin yllättävänä, johtopäätöksenä on kumppanuussuhteeseen perustuvan työskentelyn keskeisyys. Asiakkuus perustuu perheneuvolassa pääsääntöisesti vapaaehtoisuuteen, jolloin siitä puuttuu sosiaalityölle tyypillisesti tuen vastaparina oleva kontrollin elementti.

Juhilan (2006) mukaan sosiaalityön tutkimuksessa kumppanuutta on tarkasteltu ilmiönä, jossa asiakas ja työntekijä toimivat rinnakkain kunnioittaen toistensa tietoa. Asiantuntijuus on horisontaalista, jolloin kummallakaan suhteen osapuolella ei lähtökohtaisesti ole toisen osapuolen tiedon ylittävää asiantuntijuutta. Kohtaamisissa neuvotellaan yhteinen tulkinta ja muodostetaan yhdessä käsitys tilanteesta vaadituista muutoksista. (Emt., 137.)

Haastatteluissa tuli vahvasti esille perheneuvojen käsitys, jonka mukaan työskentelyssä lähdetään siitä, että jokainen asiakas on oman elämäntilanteensa paras asiantuntija. Lähtökohtana on asiakkaan tiedon kunnioittaminen, mutta työskentelyyn otetaan mukaan myös työntekijän ammattitieto. Perheneuvojan perustehtävänä on ratkoa ongelmaa yhdessä asiakkaan kanssa. Ei kuitenkaan heidän puolestaan, jolloin taataan asiakkaan autonomian säilyminen. Haastattelut toivat esille sen, että kumppanuusperustainen työskentely liittyy läheisesti myös perheneuvolatyöskentelyn tapauskohtaisuuteen. Asiakas huomioidaan aina yksittäisesti oman asiansa asiantuntijana, jolloin ei sovelleta teoreettisten kategorioiden työmenetelmiä. Haastatteluissa ilmeni, että perheneuvolan asiakkuudet ovat toisistaan poikkeavia yksittäisiä tapauksia. Vaikka ne olisi luokiteltavissa kategorisesti, tapauskohtainen ongelman tunnistaminen ja kontekstualisointi tuovat esille sen, että kategorian sisällä jokainen asiakkuus on erilainen. Tästä johtuen myös se, miten työskentelyssä tapauskohtaisesti edetään, on jokaisen asiakkuuden kohdalla erilaista.

Sosiaalityössä kumppanuussuhdetta, jonka asiantuntijuus on horisontaalista, pidetään usein ideaalina vaihtoehtona kontrollisuhteelle, jolloin asiantuntijuus on vertikaalista. Tästä olisi mahdollista tehdä se johtopäätös, että perheneuvolan sosiaalityö on juuri professionaalisen sosiaalityön ydintä, koska perheneuvolassa pääsääntöisesti asiakkaan ja työntekijän suhde muotoutuu yleisesti sosiaalityössä tavoiteltavaksi kumppanuussuhteeksi. Tällaista johtopäätöstä ei kuitenkaan voitane tehdä. Perheneuvojen käsitykset tekemästään sosiaalityöstä eivät yksiselitteisesti tai edes aukottomasti tässä tutkimuksessa pohjautuneet ainoastaan sosiaalityön viitekehyksestä esiin nostettuihin teemoihin.

Perheneuvolassa tehdään sosiaalityötä, mutta se, kuinka suuren painoarvon se saa työntekijän työskentelytavassa, oli tämän tutkimuksen perusteella henkilösidonnaista. Perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden käsitykset siitä, miten paljon sosiaalityö näkyy heidän tekemässään työssä, poikkesivat toisistaan. Tämä näkemys kiteytyy seuraavaan haastatteluotteeseen.

Se lähtee myös sen työntekijän halusta tehdä siitä työstä sitä sosiaalityötä. Sä pystyt tekemään sitä tosi vahvasti ja selkein elementein, jos on siihen tahtotila. Mutta toki sitä sosiaalityötä voisi jättää myös vähemmälle, eli täällä ei ole sitä niin selkeätä kun toimintatapoja ei ole määritelty, jokainen asiakkuus on erilainen, jokainen polku on erilainen, niin se riippuu hyvin vahvasti siitä työntekijästä itsestään, paljonko sitä sosiaalityötä siihen ujuttaa mukaan vai kääntääkö enemmän terapeutiksi. Mä ajattelen, ettei sosiaalityö ole itsestäänselvyys täällä vaan se nousee siitä työntekijän ammatti-identiteetistä ja miten sä haluat sitä asiaa lähestyä. (H1)

Osalle haastateltavista sosiaalityö oli itsestäänselvyys, jonka paikkaa tai osuutta omassa työskentelyssään ei joutunut pohtimaan. Toisille työntekijöille oli kuitenkin haasteellista eritellä omasta työstään sitä, mikä heidän käsityksensä mukaan oli juuri sosiaalityötä ja sellaista työskentelyä, joka pohjautui professionaalisen sosiaalityön viitekehykseen.

Perheneuvolatyö nähtiin haastatteluissa työnä, jonka tekemiseen sosiaalityöntekijän pätevyys tuo riittäviä valmiuksia. Kuitenkin tässä tutkimuksessa esille tulleiden sosiaalityöntekijöiden käsitysten mukaan lähinnä psykososiaalinen lisäkoulutus nähtiin perusedellytyksenä työskenneltäessä perheneuvojana. Perheneuvojan työn todettiin olevan erikoistunutta sosiaalityötä, kuten se myös määritellään Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliiton julkaisussa *Suosituksat kasvatus- ja perheneuvonnan järjestämiseksi 2008*. Sen mukaan kasvatus- ja perheneuvonta on oma erikoisalueensa, joka ei ole samaistettavissa suoraan muuhun sosiaalityöhön.

Tulkitsen, että perheneuvojan profession puuttuminen esimerkiksi valtakunnan tasolla näkyy haastatteluissa siten, että perheneuvojat ovat käsityksensä mukaan erikoistuneita sosiaalityöntekijöitä enemmän kuin perheneuvojia. Perheneuvojan professio ei haastattelujen mukaan ollut kollektiivinen edes työpaikan tasolla, vaan se muodostui lähinnä henkilökohtaiseksi professioksi. Mielenkiintoinen huomio on se, että Google-hakusanalla *perheneuvoja* selain ohjaa internetin käyttäjän ensimmäiseksi kirkon perheneuvontaan.

Tämän tutkimuksen mukaan professionaalilla sosiaalityöllä on selkeästi paikka perheneuvolan tiimimäisessä työyhteisössä. Eri ammattiryhmillä on koulutukseensa pohjautuvaa erilaista tietoa, jotka täydentävät toisiaan työskenneltäessä asiakkaiden parhaaksi. Haastattelut toivat esille sen, että sosiaalityön ammattilaiset tuovat työskentelyyn yhteiskunnallisen näkemyksen ja laajan käsityksen per-

heiden kanssa työskentelystä. Professionaalinen sosiaalityö on myös ihmisten vuorovaikutussuhteiden tukemista. Se on auttamistyötä, jolloin asiakkaita ohjataan löytämään keinoja selviytyä arjessa, sekä autetaan ihmisiä niissä yhä monimuotoisimmissa tilanteissa, joihin he ovat elämässään ajautuneet.

Suurempana huolena, kuin se, miten sosiaalityön paikantuu perheneuvolassa, tässä tutkimuksessa tuli esille perheneuvojen murhe siitä, miten perheneuvola sijoittuu sosiaali-ja terveystalveluiden kentässä sote-uudistuksen jälkeen. Muutos tuo aina mukanaan epävarmuutta tulevasta. Vaikka huoli nousee tässä tutkimuksessa esille meneillään olevan sote-uudistuksen myötä, ei ilmiö kuitenkaan ole uusi. Linna (1988) sanoo oikean ja sopivan hallinnonalan olevan kasvatusneuvolatoiminnan ikuisuuskysymys. Yksityisellä sektorilla alkanut työ on koko ajan virallistumisensa jälkeen ollut sosiaalitoimen hallinnoima. Hallinnonalan muutos on kuitenkin ollut koko ajan esillä, sillä terveydenhuolto on hahunnut kasvatusneuvolatoimintaa itselleen. (Emt., 98.) Jo kahdeksankymmentäluvulla on siis käyty keskustelua sekä hallinnonalasta että toiminnan painopisteestä ja suunnasta.

7 POHDINTA

Käytettäessä fenomenografista tutkimusotetta on tarkoituksena tuoda esille tutkittavien erilaisia käsityksiä siitä ilmiöstä, joka on tutkimuksen kohteena. Tehdyssä tutkimuksessa perheneuvojien käsityksistä tekemästään sosiaalityöstä eroavaisuuksia tuli esille melko vähän. Tulkitsen tämän johtuvan siitä, että kaikki haastateltavat olivat samasta työyhteisöstä ja heille on työnsä kautta syntynyt samansuuntainen lähestymistapa omaan työhönsä. Tässä kohdassa löydän yhtymäkohtia Laineen (2015, 40.) näkemykseen, jonka mukaan yksilön käsitykset eivät läheskään aina muodostu refleктоitaessa omia kokemuksia, vaan se ihmisyhteisö, jossa elämme vaikuttaa voimakkaasti käsityksiimme.

Professionaalisen sosiaalityön asema osana perheneuvolan moniammatillista tiimityötä on nyt tehdyn tutkimuksen mukaan kiistaton. Tutkijana minulla oli ennen tutkimuksen tekoa olettamuksena se, ettei professionaalinen sosiaalityö ole kovin isossa merkityksessä perheneuvolassa tehtävässä työssä. Halusin kuitenkin tuoda esille sen, että myös perheneuvola on sosiaalityön konteksti. Tutkijana olen pohtinut sitä, onko taustaolettamukseni vaikuttanut siihen, että halutessani kyseenalaistaa oman ennakkokäsitykseni, olen tiedostamattani nostanut esille juuri niitä kohtia haastatteluista, joissa sosiaalityön näkemys tulee esille. Pyrkimykseni on kuitenkin ollut toimia eettisesti ja tehdä luotettavaa tutkimusta, johon omat taustasitoumukset ja ennakkokäsitykset tutkittavasta ilmiöstä eivät vaikuta. Olen pyrkinyt avaamaan aineiston analyysia ja tulkintojen tekemistä mahdollisimman paljon. Tämä sen vuoksi, että lukija pystyisi paitsi seuraamaan tulkintojeni loogisuutta, sekä tekemään myös omia johtopäätöksiä kyseisten aineistolainausten perusteella. Perustelen tällä myös aineistositaattien runsasta käyttöä. Koska tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esille haastateltavien käsityksiä tutkittavasta ilmiöstä, koen tärkeäksi haastateltavien äänen esiintuomisen tutkijan tulkintojen perusteluina.

Pro gradu -tutkielman tarkoituksena on osoittaa opiskelijan oppineisuutta. Tämän prosessin aikana sosiaalityön opiskelijana olen kuitenkin saanut myös mahdollisuuden oppia paljon lisää perheneuvojien työstä. Haastatteluissa perheneuvojat toivat oman työnsä reflektoinnissa runsaasti esille sellaista hiljaista tietoa, jota minun ei olisi muulla tavoin ollut mahdollista saada. Minulla on ollut tilaisuus päästä sisälle profession muodostamaan eettisesti ja tieteellisesti perusteltuun merkityksmaailmaan sekä sosiaalistua aloittelevana sosiaalityöntekijänä perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden yhteisöön (ks. Schütze 1996).

Minun on ollut tutkimusta tehdessäni mahdollista rakentaa uudenlaista suhdetta sosiaalityön asiantuntijuuteen tutkimustiedon ja kokemuksellisen käytäntötiedon välille. Samalla minun on ollut mah-

dollisuus Whiten ja Reimannin (2009) esittämään oman käytännön kokemuksen reflektointiin ja kokemusperäisesti esiin tulleiden työskentelyn ongelmien tutkimiseen. (Emt., 85.) Tutkimusta tehdesäni on täten ollut mahdollisuus saada ymmärrystä siihen monimutkaiseen perheneuvolan sosiaaliinseen maailmaan, jossa olen työskennellyt.

Sanonta ei kaksi ilman kolmatta pitää kohdallani paikkaansa. Olen viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana tehnyt kolme korkeakouluopintojen opinnäytetyötä: sosionomin (AMK) opinnäytetyön sekä yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkielman ja tämän yhteiskuntatieteiden maisteritutkinnon pro gradu -tutkielman. Jokaista tutkielmaa tehdessäni opinnäytteen ohjaaja on vaihtunut prosessin puolivälissä. Ohjaajan vaihtuminen tuo työskentelyyn haastetta, koska minun on opiskelijana tarvinnut useasti tunnustella sitä, millaisella otteella uusi ohjaaja kanssani työskentelee. Mutta kuten aiemmin, myös tämän prosessin aikana voin sanoa vaihdoksen sujuneen varsin kivuttomasti. Koen, että olen saanut jopa laajemman ohjauksen, sillä olen näissä kaikissa tutkielmissani pyrkinyt hyödyntämään kaikilta ohjaajiltani saamiani näkökulmia aiheeseen.

Tutkimus nostaa usein esille myös jatkotutkimuksen aiheita. Tässä tutkielmassa mahdollisen jatkotutkimuksen aiheeksi nousee erään haastattelun pohdinta lastensuojelun ja perheneuvolatyöskentelyn yhteistyöstä.

Mutta, kun on itse liikkunut pitkään sosiaalityön eri kuvioissa, niin se on hämmästyttänyt täällä perheneuvolan kentällä, perheneuvolatyö miten nähdään ulkopuolella ja verkostoissa, niin ajatellaan, että perheneuvolatyö on sellaista, millä ei vaikuteta mihinkään. Että se on vaan sellaista, että käydään keskustelemassa jostain -tyyppistä. Käytännössä, miten kaukana perheneuvola on käytännössä lastensuojelutyöstä, joka on kuitenkin aika läheinen yhteistyötaho. Se on semmoinen mielenkiintoinen kysymys, mitä olisi syytä pohtia. Mihin se katoaa se yhteisen punaisen narun vetäminen tässä välissä? Lastensuojelussa ei todellakaan ole tietoa siitä, millaista sosiaalityötä perheneuvolassa tehdään. (H1)

Jatkotutkimuksen, tai ehkä myös kehittämistyön, kohteena voisi olla tämän yhteistyön parantaminen ja sen tekeminen näkyvämmäksi. Miten olisi mahdollista työskennellä yhdessä saman lapsen parhaaksi? Vanhempien kanssa työskentelyllä on perheneuvolassa varmasti enemmän painoarvoa kuin lastensuojelussa. Lastensuojelussa kontrolli on vahvasti mukana, kun taas perheneuvolan ”ymmärtävässä” työskentelystä se puuttuu lähes kokonaan. Onko näistä lähtökohdista mahdollista tehdä tiivistä yhteistyötä ja minkälaista se parhaimmillaan voisi olla? Jatkotutkimuksella olisi todennäköisesti mahdollista saada vastaus näihin mielenkiintoisiin kysymyksiin.

Jälkeenpäin olen kiitollinen sille viisi vuotiaan pojan isälle, joka ajanvarauskirjeen saatuaan soitti minulle osin jopa vihamielisen puhelun ja kysyi *Kui siäl o sossu?* Keskustelumme alussa hän ei ymmärtänyt ollenkaan sitä, että perheneuvolassa heidät ohjataan kasvatuksellisissa asioissa sosiaalityöntekijän luokse. Hänen mielestään heidän ongelmansa ei ollut sellainen, jossa tarvitaan sosiaalityöntekijää. Jo puhelun aikana sain luotua kyseiseen isään jonkinlaisen vuorovaikutussuhteen ja vakuutettua hänet siitä, että voimme yhdessä pyrkiä löytämään ratkaisun perheen ongelmalliseen tilanteeseen. Muutaman käyntikerran jälkeen, työskentelyn päättyessä kyseisen perheen kanssa, isä kiitti minua lämpimästi yhteistyöstä ja siitä, että heidän arkeaan piinannut ongelma oli poistunut. Ilman tuota puhelua tämä pro gradu -tutkielma olisi saattanut jäädä tekemättä.

LÄHTEET:

Ahonen, Sirkka (1994). Käsitykset tutkimuksen kohteena. Teoksessa Syrjälä, Leena & Ahonen Sinikka & Syrjäläinen Eija & Saari Seppo. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 114–160.

Ahonen, Timo (1992). Psykologinen tutkimus perheneuvolatyössä. Teoksessa Jorma Antikainen (toim.) Palveleva kasvatus- ja perheneuvola. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus, 9–10.

Antikainen, Jorma (1992). Saatteeksi. Teoksessa Jorma Antikainen (toim.) Palveleva kasvatus- ja perheneuvola. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.

Australian Law Dictionary (2 ed.) Edited by Trischa Mann Publisher: Oxford University Press Print Publication Date: 2013 Print ISBN-13: 9780195518511 Published online: 2015 eISBN: 9780191781445. Viitattu 16.10.2015.

<http://www.oxfordreference.com.helios.uta.fi/view/10.1093/oi/authority.20110803095809662>

Encyclopedia of Social Work (20 ed.) Edited by Terry Mizrahi and Larry E. Davis.

Publisher: Oxford University Press Print Publication Date: 2008 Print ISBN-13: 9780195306613 Published online: 2008 Current Online Version: 2008 eISBN: 9780195372601. Viitattu 21.10.2015.

<http://www.oxfordreference.com.helios.uta.fi/view/10.1093/acref/9780195306613.001.0001/acref-9780195306613-e-375?rkey=N0Rawh&result=3>

Eskola, Jari (2015). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Raine, Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 185–206

Eskola, Marjatta (1999). Sosiaalityö elää muutoksessa. Teoksessa Riitta Granfelt, Harri Jokiranta, Synnöve Karvinen, Aila-Leena Matthies & Anneli Pohjola. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 11–12.

Heinonen, Tuula & Spearman, Len (2010). Social Work Practice. Problem Solving and Beyond. Toronto: Thomson & Nelson.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2004). Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2009). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hussi, Taina (2005). Sosiaalinen raportointi kokemustiedon käsitteellistäjänä. Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia, 144–158.

Juhila, Kirsi (2006). Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Kananoja, Aulikki (1997). Murros on mahdollisuus. Sosiaalityön selvityshenkilön raportti. Helsinki: Stakes.

Kananoja, Aulikki, Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo (2011). Sosiaalityön käsikirja (toim.) Helsinki: Tietosanoma.

Karjalainen, Vappu (2009). Prosesseja, vaikuttavuutta ja muutosmekanismeja. Teoksessa Riitta Sepänen-Järvelä & Vappu Karjalainen (toim.) Kehittämistyön risteyksissä. Helsinki: Stakes, 197–214.

Karvinen, Synnöve (1996). Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 34. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.

Karvinen, Synnöve (1999). Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Riitta Granfelt, Harri Jokiranta, Synnöve Karvinen, Aila-Leena Matthies & Anneli Pohjola. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 15–51.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2005). Sosiaalityön opetus, tutkimus ja kehittyvä asiantuntijuus. Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia, 73–96.

Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2010). Ongelmanratkaisuperinne ja kriittinen ammatillisuus sosiaalityössä. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 247–276.

Keskinen, Suvi (2005). Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalityö - Social Work. Viitattu 24.11.2015. <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6281-5>

Kilpeläinen, Arja (2009). Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.): Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 67–84.

Kivinimi, Kari (2015). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Raine, Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 74–88.

Kleemola, Sirpa (1992). Sosiaalityö – tietoa yhteisöistä ja perheiden arjesta. Teoksessa Jorma Antikainen (toim.) Palveleva kasvatus- ja perheneuvola. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus, 11–12.

Koivula Pirkko Eeva-Sisko (2011). Auttamistyö perheneuvolan asiakkaiden kertomuksissa. Pro gradu- tutkielma. Pori: Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Sosiaalityö, Pori - Social Work. Viitattu 25.11.2015. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-21543>

Kuokkanen, Martti (1990). Sosiaalityön metodologisia ulottuvuuksia. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen vuosikirja 15(2), 11–23.

Laine, Timo (2015). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Raine, Valli & Juhani Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 29–51.

Laitinen, Merja & Kemppainen, Tarja (2010). Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 138–177.

Linna, Pirkko (1988). Kasvatus- ja perheneuvolan asema ja tehtävät. Psykiatris-yhteiskunnallisesta työstä kasvatus- ja perheneuvonnaksi. Suomen kasvatusneuvolatoiminnan juurien ja kehityksen tarkastelua. Suomen kasvatusneuvolain liiton tutkimus. Osa I. Helsinki: Suomen kasvatusneuvolain liitto.

Meriö-Mielonen Kaisa (2011). Perheasioiden sovittelu asiakkaan näkökulmasta. Asiakkaiden odotusten ja niiden toteutumisen tarkastelua. Pro gradu-tutkielma. Pori: Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Sosiaalityö, Pori - Social Work. Viitattu 25.11.2015. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-21724>

Metsämuuronen, Jari (2008) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia sarja 4. Helsinki: International Methelp.

Mänttari-van der Kuip Maija (2015) Work-Related Well-Being among Finnish Frontline Social Workers in an Age of Austerity. Academic dissertation. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Viitattu 11.02.2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6191-6>

Nevalainen, Vesa (2010). Kasvatus- ja perheneuvolatyö. Teoksessa Pirkko Nieminen, Vesa Nevalainen & Juha Holma: Psykologin ammattikäytännöt. Helsinki: Edita, 147–155.

Niemelä, Pauli (2012). Tapauskohtaisuus sosiaalityössä ”Case Study - Case Work - Case Evaluation” -prosessimalli sosiaalityön ja sen käytännön opetuksen jäsentäjänä. Teoksessa Noora Tuohino, Anneli Pohjola & Mari Suonio (toim.) Sosiaalityön käytännönopetus liikkeessä. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto. Rovaniemi: Sosnet, 20–35. Viitattu 25.01.2016. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=64b15976-1b21-4e9d-9ae7-a4c60543ea88>

Oevermann, Ulrich (1996). Theoretische Skizze einer revidierten Theorie professionalisierten Handelns. Teoksessa: Arno Combe & Werner Helsper (Hg.): Pädagogische Professionalität. Untersuchungen zum Typus pädagogischen Handelns. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 70–182.

Oevermann, Ulrich (2009). Die Problematik der Strukturlogik des Arbeitsbündnisses und der Dynamik von Übertragung und Gegenübertragung in einer professionalisierter Praxis von Sozialarbeit. Teoksessa: Roland Becker-Lenz, Stefan Busse, Gudrun Ehlert & SilkeMüller (Hrsg.) Professionalität in der Sozialen Arbeit. Standpunkte, Kontroversen, Perspektiven. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 113–142.

Payne, Malcom (1991). Modern social work Theory: A Critical Introduction. Basingstoke : Macmillan.

Payne, Malcom (2005). Modern social work Theory. 3rd edition. Basingstroke: Palgrave Macmillan.

Perlman, Helen Harris (1957). Social Casework. A Problem-solving Process. Chicago: The University of Chicago press.

Pohjola, Anneli (1988). Tutkimus sosiaalityön ammattikäytäntöjen kehittäjänä. Teoksessa Anneli, Pohjola & Kyösti, Urponen. Sosiaalityö kaamoksessa. Lapin korkeakoulun yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja.

Pohjola, Anneli (1999). Asiakas sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Riitta Granfelt, Harri Jokiranta, Synnöve Karvinen, Aila-Leena Matthies & Anneli Pohjola. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 53–95.

Pohjola, Anneli (2010). Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 19–74.

Porin kaupunki (2015). Viitattu 09.02.2016. <https://www.pori.fi/perusturva/sosiaalijaperhe/perheneuvola.html>

Porin Perheneuvolan palvelukuvaukset (2012). Kasvatus- ja perheneuvolapalvelut Porin yt -alueella.

Raunio, Kyösti (2000). Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Kyösti (2009). Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Kyösti (2011). Gradun hyvät käytännöt: johdatus gradun tekemiseen. Viitattu 22.02.2016.
<http://tampub.uta.fi/handle/10024/65779>

Riihelä-Palmu, Sanna (2008). Eri teitä samalle laiturille”. Toiminnalliset menetelmät perheneuvolan sosiaalityössä. Pro gradu-tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos, sosiaalityö - Social Work. Viitattu 26.11.2015.
<http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-18274>

Rissanen, Riitta (2006). Fenomenografia. Luku 5.1. kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Viitattu 27.11.2015.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Rostila, Ilmari (2001). Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: SoPhi Jyväskylän yliopisto.

Rostila, Ilmari (2012). Professionaalisuus refleksiivisenä toimintana ja kehittämistyön harjoittelu – kokemuksia sosiaalityöntekijäksi kehittymisen haasteista. Teoksessa Noora Tuohino & Anneli Pohjola & Mari Suonio (toim.): Sosiaalityön käytännönopetus liikkeessä. SOSNET julkaisuja 5. Rovaniemi: Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet, 74–87.

Rostila, Ilmari & Vinnurva, Jukka (2013). Sosiaalityön asiakkaan toimijuus ja täysimittainen professionaalisuus. Teoksessa Merja, Lahtinen & Asta, Niskala (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 196–218.

Rostila, Imari (2015a). Professionaalisuus käytännöissä ja käytäntötutkimus. Luento Tampereen yliopisto, Porin yksikkö, 25.3.2015.

Rostila, Ilmari (2015b). Professionaalisuus käytännöissä ja käytäntötutkimus. Luento Tampereen yliopisto, Porin yksikkö, 15.4.2015.

Schütze, Fritz (1996). Organisationszwänge und hoheitsstaatliche Rahmenbedingungen im Sozialwesen. Ihre Auswirkungen auf die Paradoxien des professionell. Teoksessa: Arno Combe & Werner Helsper (Hg.): Pädagogische Professionalität. Untersuchungen zum Typus pädagogischen Handelns. Frankfurt am Main: Suhrkam, 183–275.

Schön, Donald (2003). The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.

Sipilä, Anita (2011). Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet - Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Akateeminen väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta. Viitattu 16.10.2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-0537-6>

Sipilä, Jorma (1989). Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.

SOSNET (2003). Sosiaalityön määrittely. Viitattu 13.01.2016. <http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely/Sosnetin-maaritelma>

Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet (2003). Viitattu 25.01.2016. <http://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/tiedostot/julkaisut/suomen-akatemian-eettiset-ohjeet-2003.pdf>

Suosituksien kasvatusta ja perheneuvonnan järjestämiseksi (2008). Suomen Kasvatus- ja perheneuvon-
taliitto. Viitattu 16.11.2015. http://www.suomenkasper.fi/images/kuva-pankki/PDF/Hyv%C3%A4t_laatusuosituksien_suositus_08.pdf

Taskinen, Sirpa (2015). Kasper Suomen kasvatus- ja perheneuvon-
taliiton jäsenlehti 1/2015.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). THL:n www-sivut. Viitattu 21.10.2015.

https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/kasvatus_ja_perheneuvonta

Toikko, Timo (2009). Tapauskohmainen sosiaalityö. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.): Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 271–291.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vaininen, Satu (2011). Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Akateeminen väitöskirja. Pori: Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Viitattu 27.11.2015. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8591-6>

Vehviläinen, Eeva (2014). Psykososiaalista työtä paikantamassa. Perheneuvolan sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä työnkuvastaan. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Viitattu 16.10.2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201404251582>

Virolainen, Marja (2011). Lapsiperheiden kokemukset perheneuvolatyöstä. Lisensiaattityö. Tampere: Tampereen yliopisto, yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, psykologia – Psychology. Viitattu 25.11.2015. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-21737>

White, Susanne & Riemann, Gerhard (2009). Researching Our Own Domains: Research as Practice in ‘Learning Organizations’. In: Ian Shaw, Katharine Briar-Lawson, Joan Orme & Roy Ruckdeschel (eds.) Handbook of Social Work Research. Sage, 83–97.

Yesilova, Katja (2007). Perheen puolesta. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 39–64.

Yliruka, Laura (2005). Sosiaalityön itsearviointi kontekstuaalisena käytäntönä. Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia, 124–143.

Yliruka, Laura (2015) Itsearviointi reflektiivisenä rakenteena Kuvastin-menetelmän toimivuus, käyttöönotto ja kehittäminen. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Valtiotieteellinen tiedekunta Helsingin yliopisto. Viitattu 23.3.2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-5616-74-3>

Suomen säädöskokoelma:

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 29.4.2005/272

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

LIITE 1. TUTKIMUSLUPA

Tutkielmasta on TamPubissa rajattu versio. Täydellinen versio on luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

Tutkielmasta on TamPubissa rajattu versio. Täydellinen versio on luettavissa Tampereen yliopiston Linna-kirjastossa.

LIITE 2. TUTKIMUKSEN TEEMAT

Aiemmasta tutkimuksesta johdetut haastattelun teemat ovat seuraavat:

Ammattitieto on tietoa yhteiskunnallista asioista sekä tietoa sellaisista tekijöistä, jotka vaikuttavat ihmisen psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen. Sosiaalityöntekijöillä on näiden lisäksi psykososiaalista ja sekä oikeudellista asiantuntijatietoa. Millaisena perheneuvojat näkevät sosiaalityön ammattitiedon omassa työssään perheneuvolassa?

Ammattitaitoa määrittävänä taitokokonaisuutena on sosiaalityöntekijöiden taito toimia ongelmatilanteita neutraalisti jäsentävänä asiantuntijana. Toisena tärkeänä ammattitaidon osana on palveluohjaus, joka ilmenee taitona ottaa asiakas ja hänen tilanteensa huomioon. Millaisena perheneuvojat näkevät sosiaalityön ammattitaidon omassa työssään perheneuvolassa?

Eettisissä toimintaperiaatteissa on tärkeää asiakkaan ihmisarvoinen kohtaaminen ja kohtelu, tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus. Nykysosiaalityössä sosiaalityön perinteiden vaikutus tulee ilmi vahvimmin psykososiaalisena sosiaalityönä. Juridishallinnollisen perinteen vaikutus näkyy siinä, miten sosiaalityön käytännön toimintaa säädellään; sosiaalityön moraalisenä velvollisuutena sopeutua kuntakonsernin strategioihin. Millaisena perheneuvojat näkevät sosiaalityön eettiset toimintaperiaatteet omassa työssään perheneuvolassa?

Perheneuvolatyötä määrittävät vahvasti sen arvoperustaan liittyvät osa-alueet: terapeutisuus, hoidollisuus, vuorovaikutteisuus ja dialogisuus. Näihin kytkeytyvät toimijuuden ja osallisuuden kysymykset, voimavarakeskeisyys ja välittäminen.

Miten **terapeutisuus/ hoidollisuus/ vuorovaikutteisuus/ dialogisuus** näkyy omassa työssäsi?

Miten **luonnehdit omaa työtäsi**? Onko **sosiaalityölle paikkaa** perheneuvolassa tehtävässä työssä?

Miten sosiaalityö **ilmenee** perheneuvolassa tehtävässä työssä?

Pidemmän aikaa perheneuvojina työskennelleet: **millaista muutosta** perheneuvolan sosiaalityön tekemisessä on havaittavissa? Mitkä seikat ovat mielestäsi **vaikuttaneet** tällaiseen muutokseen? Oletko havainnut muutosta sosiaalityön paikassa/asemassa perheneuvolatyössä?

LIITE 3. HAASTATTELUPYYNTÖ

Hei,

Teen osana yhteiskuntatieteen maisterin opintojani sosiaalityön pro gradu-tutkielmaa Tampereen yliopiston Porin yksikössä.

Tutkimukseni kohdentuu perheneuvolaan ja siellä tehtävään sosiaalityöhön. Tutkimuskohteenani on perheneuvojien käsitys tekemästään sosiaalityöstä. Tutkimustehtäväni tarkoituksena on selvittää ja analysoida perheneuvoloissa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja käsityksiä sosiaalityön roolista ja sitä, miten perheneuvojat näkevät sosiaalityö asemoituvan omassa työssään.

Kerään aineistoa haastattelemalla perheneuvojia kokemuksistaan ja käsityksistään siitä, millaisena he näkevät sosiaalityön tehtävät ja roolit perheneuvolassa sekä millaisena perheneuvojat kuvaavat sosiaalityön asemaa osana perheneuvolatyötä.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavalla on oikeus milloin tahansa keskeyttää osallistuminen tutkimukseen tai kieltäytyä vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen. Haastattelut äänitetään analyysia varten. Nauhoitteet tuhotaan tutkimuksen valmistuttua. Tutkimusjulkaisuun voidaan sisällyttää suoria otteita haastatteluista. Haastateltavilta ei kerätä henkilötietoja yleisiä taustatietoja lukuun ottamatta ja kaikki mahdolliset tunnistetiedot hävitetään raportista ennen tutkimuksen julkaisua. Tutkijana sitoudun noudattamaan tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita sekä noudattamaan hyvää ja eettistä tutkimustapaa.

Tampereen yliopiston puolesta ohjaajana toimii sosiaalityön professori Timo Harrikari (timo.harrikari @uta.fi).

Porissa 6.11.2015   Sari Inkilä   Inkila.Sari.K @studen.uta.fi

LUPAPYYNTÖ (jää tutkijalle)/ Suostumus tutkimushaastatteluun osallistumisesta

Aika ja paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys
